

^ KÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır Heydər Əliyev

DİPLOMAT

№ 27 (587) 18 - 24 İyul, Tirmeh sal. il 2024
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û siyasî

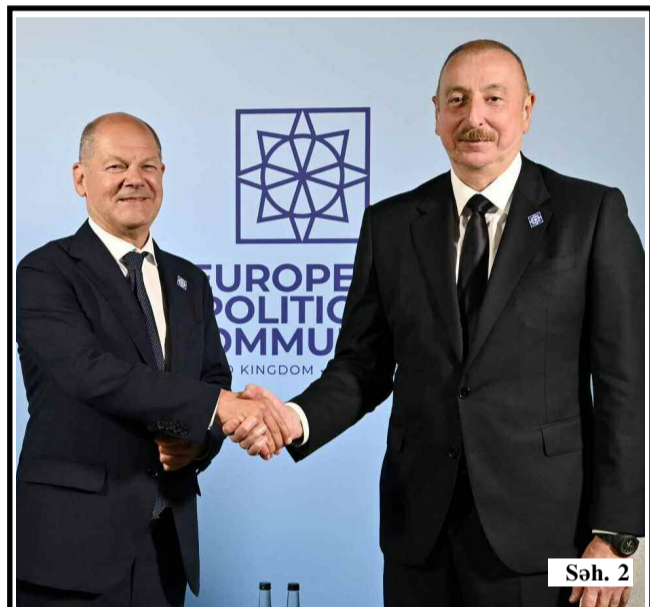
Qiyməti: 40 qəpik
Hêjaye:

**Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!**

**Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məşidləri.**

**Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əvər.**

Səhəddin Elöglü

Səh. 2

Səh. 13

Səh. 2

**Prezident İlham Əliyev Oksfordda
Almaniyanın Kansleri Olaf Şolts ilə görüşüb**

**Nêçîrvan Barzanî ji bo
Azerbaycanê hat vexwendin**

**Serok Barzanî rewşa Berpirsê Liqa
22ê ya Germiyanê ya PDKê dipirse**

Səh. 4

Səh. 5

**22 İYUL MİLLİ
MƏTBUAT GÜNÜDÜR**

**ERMƏNİLƏRİN "DƏNİZDƏN DƏNİZƏ" ERMƏNİSTAN
XÜLYASINI GÖZÜNDƏ QOYAN İSMAYİL AĞA SIMKO**

Səh. 14

**Mezlûm Ebdî: Pêkan e li Tebaxa bê danûstandinên
Kurdî - Kurdî bên vegerandin**

Səh. 2

**Mesrûr Barzanî ji bo Lûtkeya Cihanî ya
Keşûhewayê li Azerbaycanê hat vexwandin**

**Prezident İlham Əliyev Oksfordda Litva
Prezidenti Gitanas Nauseda ilə görüşüb**

**Gavek berbi Zimanê Kurdî
KURD diline doğru bir addım**

**Kurdên li Azerbaycanê ji serdana
Nêçîrvan Barzanî dilxweş bûne**

**ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN «ŞƏRƏFNAMƏ»
ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ**

**Barzan Husên: Rêveberiya Xweser tawanbar û
terrorist berdan lê rojnamevan û çalakvan girtî hiştin**

Serpêhatiya rêberê efsaneyî Simkoyê Şikak

Səh. 14

**Senatorê Fransî serlêdan kir: Ez Dixwazim
bi Abdullah Ocalan re hevdiñinê bikim**

Səh. 23

**Курдянка приняла участие в эстафете
огня Олимпийских игр в Париже**

Səh. 25

**Глава МИД Израиля после удара хуситов по
Тель-Авиву выступил за санкции против Ирана**

Səh. 24

**Министр Курдистана о правах
меньшинств и избирательной реформе**

Prezident İlham Əliyev Oksfordda Litva Prezidenti Gitanas Nauseda ilə görüşüb

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 18-də Oksfordda

Gitanas Nauseda Azərbaycana rəsmi səfərini və səfər zamanı müzakirə

da qarşı tərəfin müraciətinə əsasən Litva Respublikasının Prezidenti Gitanas Nauseda ilə görüşüb.

Görüşdə ölkələrimiz arasında ikitərəfli münasibətlərin inkişaf perspektivləri müzakirə olundu.

COP29-un keçirilməsi münasibətilə Prezident İlham Əliyevi təbrik edən Litva Prezidenti bu tədbirə dəvətə görə təşəkkürünü bildirdi və Bakıda COP29 çərçivəsində dövlətimizin başçısı ilə görüşəcəklərini vurğuladı.

olunmuş məsələləri məmnunluqla xatırladı. Söhbət zamanı regional sülh gündəliyi və Azərbaycan-Avropa İttifaqı əlaqələri barədə fikir mübadiləsi aparıldı.

Dövlətimizin başçısı Böyük Britaniya tərəfinin Münxen Təhlükəsizlik Konfransı formatında olduğu kimi, Ermənistanla Azərbaycan arasında görüşün keçirilməsi barədə təklifinin Ermənistan tərəfindən müsbət cavablandırılmasını təəssüflə vurğuladı.

Prezident İlham Əliyev Oksfordda Almaniyanın Kansleri Olaf Şolts ilə görüşüb

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iyulun 18-də Oksfordda qarşı tərəfin müraciətinə əsasən Almaniya Federativ Respublikasının Kansleri Olaf Şolts ilə görüşüb.

Söhbət zamanı Prezident İlham Əliyevin bu ilin aprelində Almaniyanın paytaxtı Berlinə keçirilən "15-ci Petersberq İqlim Dialoqu"nın Yüksək Səviyyəli Seqmentində iştirakı məmnunluqla xatırlandı, bu çərçivədə Olaf Şolts ilə keçirilmiş görüş və müzakirə olunan məsələlər bir daha vurğulandı.

Almaniya Kansleri Ermənistan ilə Azərbaycan arasında sülh gündəliyini dəstəklədiyini diqqətə çatdırdı. Münxen Təhlükəsizlik Konfransı çərçivəsində Almaniya Kanslərinin təşəbbüsü ilə Azərbaycan Prezidentinin Kansler Olaf Şolts və Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan ilə keçirilmiş birgə görüşünün vacibliyi bildirildi.

Bunun ardınca Almaniya tərəfinin dəstəyi və ev sahibliyi ilə Azərbaycanın və Ermənistanın xarici işlər nazirlərinin görüşünün keçirildiyi qeyd olundu. Dövlətimizin başçısı Ermənistan ilə Azərbaycan arasında danışıqlar prosesinin tərkib hissəsi kimi sərhədlərin delimitasiyası və demarkasiyası istiqamətində əldə olunmuş uğurları xüsusi qeyd etdi, delimitasiya prosesi ilə əlaqədar sənədlərin razılaşdırıldığını və prosesin bu xətt üzrə davam edəcəyini bildirdi. Prezident İlham Əliyev qeyd etdi ki, Azər-

baycan sülh gündəliyini, sülh müqaviləsinin tezliklə imzalanmasını və sülh prosesini dəstəkləyir. Amma bunun üçün, ilk növbədə, Ermənistanın konstitusiyasında Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə qarşı iddialar və Azərbaycanın Qarabağ regionunun Ermənistanla birləşməsinə nəzərdə tutan müddəalar dəyişdirilməli, konstitusional əsasda Ermənistanın Azərbaycana qarşı ərazi iddialarına son qoyulmalıdır.

Azərbaycan və Ermənistan xarici işlər nazirlərinin Vaşinqtonda ABŞ Dövlət katibi Antoni Blinkenin dəstəyi ilə keçirilmiş görüşündə də bu məsələlərin müzakirə olunduğu vurğulandı.

Görüşdə COP29-la əlaqədar hazırlıq prosesi müzakirə olundu. Azərbaycan ilə Almaniyanın bu sahədəki əməkdaşlığı təqdir edildi və yüksək qiymətləndirildi.

Dövlətimizin başçısı vurğuladı ki, Azərbaycan COP29-la əlaqədar dünya ölkələri, xüsusilə Qlobal Cənub və Qlobal Şimal arasında konsensusun qurulması, həmrəyliyin artırılması istiqamətində söylədiklərini bundan sonra da davam etdirəcək.

Söhbət zamanı Azərbaycanın Avropanın enerji təhlükəsizliyinə verdiyi töhfə yüksək qiymətləndirildi.

Almaniya ilə Azərbaycan arasında ikitərəfli əlaqələrin müxtəlif aspektlərinə dair fikir mübadiləsi aparıldı və qarşılıqlı maraq doğuran məsələlər müzakirə olundu.

Serok Barzanî rewşa Berpîrsê Liqa 22ê ya Germiyanê ya PDKê dipirse

Serok Barzanî bi rêya telefonê peywendiyê bi Berpîrsê Liqa 22ê ya Germiyanê ya PDKê dike û rewşa wî

wê peywendiyê de dilxweşiya xwe ji bo silametiya Berpîrsê Liqa 22ê ya Germiyanê ya PDKê diyar kir.

dipirse.

Baregayê Barzanî parve kiriye, "Serok Mesûd Barzanî duh bi rêya telefonê peywendiyê bi Berpîrsê Liqa 22ê ya Germiyanê ya PDKê Ekrem Salih kir."

Herwesa diyar kiriye, "Zêdebarî pîrsîna rewşa wî, Serok Barzanî di

Di pareke din a wê ragehandinê de hatiye, "Serok Barzanî kiriyara terorsitî ya li ber deriyê mala Berpîrsê Liqa 22ê ya Germiyanê ya PDKê şermezar kir û herwesa ragehand, biker û ew kesên li pişt wê kiriyara terorsitî ne bi piştastî ve de xûka wî karê xwe yê təkderane bidin."

Nêçîrvan Barzanî li rewşa Ekrem Salih dipirse

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî di pêwendiyê telefonî de bi Berpîrsê Liqê 22 ê Partiya Demokrat a Kurdistanê (PDK) li Germiyanê Ekrem Salih re, li rewşa wî pîrsî. Serokatiya Herêma Kurdistanê di daxuyaniyekê de ragihand, Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî pêwendiyê telefonî bi Berpîrsê Liqê 22 ê PDKê li Germiyanê Ekrem Salih re kir û li rewşa wî pîrsî ku duh li Kalarê li ber deriyê mala xwe ji hewleke terorkirinê rizgar bûbû.

Di daxuyaniyê de hat gotin, Nêçîrvan Barzanî hêviya selametiye ji Ekrem Salih û birîndarên din re xwast û ev hewla terorsitî û hemû hewlên terora siyasî şermezar kir. Tekez kir jî, aliyên peywendîdar lêkolînê li ser vê hewla terorsitî dikin, da ku

encamderên wê bibînin û wan radestî dadgehê bikin.

Ji aliyê xwe ve, Ekrem Salih jî ji bilî vegotina çawanîya ve hewla terorsitî û ziyarên wê, spasî û pêzanîna xwe ji bo pîrs û şopandina Serokê Herêma Kurdistanê nîşan da.

Mesrûr Barzanî ji bo Lûtkeya Cîhanî ya Keşûhewayê li Azerbaycanê hat vexwandin

Berpîrsê Fermangeha Peywendiyên Derve ya Hikûmeta Herêma Kurdistanê Sefîn Dizeyî îro 22.07.2024, li ser hejmarê xwe ya tora civakî ya Xê parve kiriye, ku îro pêşwaziya Balyozê Azerbaycanê Nasir Mamadov li Iraqê kir û danûstandin li ser çawanîya bihêzkirina peywendiyên dualî di navbera her du welatan de kirin. Herwesa Balyozê Azerbaycanê li Iraqê nameya vexwandinê ya welatê xwe pêşkêşî Serokwezîr Mesrûr Barzanî kir, ji bo tevlibûna di Lûtkeya Cîhanî ya Keşûhewayê COP29 ku li Bakuya paytexta Azerbaycanê tê birêvebirin.

Ev jî di demekê de ye ku, Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Mesrûr

Barzanî par jî li roja 30.11.2023ê li ser vexwandina Cîgirê Serokê Îmaratê û Serokwezîr û Hakimê Mîrgeha Dubey Şêx Mihemed Bin Raşid Al Mektûm ji bo tevlibûna di Lûtkeya Cîhanî ya Keşûhewayê COP28 de gehişt welatê Îmaratê.

Piştî gehiştina wî ji bo Îmaratê, Serokwezîr Mesrûr Barzanî li ser tora civakî ya Xê ragehandibû, "Ez dilxweş im ku li Îmaratê me ji bo tevlibûna di danûstandinê Lûtkeya Cîhanî ya Keşûhewayê de, piştguhixtina metirsiyên guhertina keşûhewayê bijarde nîne û wekî gelek û pareke deverê divê me roleke aktîv hebe."

Herwesa Serokwezîr Mesrûr Barzanî li destpêka wê lûtkeya cîhanî di peyameke din de li ser tora civakî ya Xê amaje da, "Rûbirûbûna guhertinê keşûhewayê pêdivîtî bi hevkarîye heye."

Mesrûr Barzanî herwesa dilxweşiya xwe diyar kir ku tevlibûna Lûtkeya Cîhanî ya Keşûhewayê ya 28ê bibû, ji bo ku careke din tekezê li ser wî karê giring bikin ê ku bi hevparên xwe re dikin.

Kurdên li Azerbaycanê ji serdana Nêçîrvan Barzanî dilxweş bûne

Serokê Herêma Kurdistanê doh bi serdaneke fermî çûbû paytexta Azerbaycanê bajarê Bakuyê û li gel serokomarê wî welatî İlham Aliyev civîneke berfireh encam da û Kurdên wê derê jî ji vê serdanê gelek kêfxweş bûne.

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî duh Sêşemê 18ê Tîrmeha 2023an bi vexwendnameyekî fermî ji aliyê Serokomarê Azerbaycanê İlham Aliyev çûbû Bakuyê û vê serdana Nêçîrvan Barzanî dilê Kurdên li Azerbaycanê jî gelek xweş kiriye.

Beşek ji welatîyan dibêjin, ev serdan ji bo wan serdaneke dîrokî ye û êdî xelkê Azerbaycanê jî dê baştir qîmeta Kurdan bizane. Yek ji Kurdên li Azerbaycanê jî dibêje, dema ku wî Ala Kurdistanê li Azerbaycanê dîtiye, çavên wî tijî hesir bûne û ji xweşîyan giriya ne.

Peyamnêrê Rûdawê Kamîz Şeddadî, derbarê serdana Nêçîrvan Barzanî de, du pirs ji çend kesayetên Kurdên Azerbaycanê weke Serokê Komeleya Kurdên Azerbaycanê Zabit Memmedov, karsaz Paşa Hesenov, Paşa Hesenov Fexreddîn Paşayev, Çalakvanê Komeleya Kurdên Azerbaycanê Êmin Xanlarov, karsaz Xalidê Evdilbarî û Edîtorê Rojnameya Dîplomate Tahîrê Silêman kirin.

Kamîz Şeddadî di yekem pirsaxwe

Çalakvanê Komeleya Kurdên Azerbaycanê Êmin Xanlarov jî wiha axivî: "Em pir bextewer in ku îro em dibin şahidê ev hevdişina mezin. Dema min li ber vê otelê ala Kurdistanê dît, çavên min tije hêsir bûn. Ew alayê ku xeyala hezar salî ya her Kurdekî ye, me dît û em bextewer bûn ku ala me li Azerbaycanê jî hat bilindkirin."

Di bersiva xwe de Karsaz Xalidê Evdilbarî jî got: "Em ji zû ve li benda vê rojê bûn, em gelek spas dikin ku Serokê me Nêçîrvan Barzanî hatiye. Ez gelek kêfxweş bûm û ez dixwazim bigirîm. Li Azerbaycanê dê me Kurdan nas bikin û dê bizanibin Kurd hene û herwiha dê qîmet bidin me. Hatina wî tişteke gelek mezin e. Kurd hene û dê her hebin."

Edîtorê Rojnameya Dîplomate Tahîrê Silêman jî got: "Dema me bihîst Nêçîrvan Barzanî dê were Azerbaycanê di dilê gelek Kurdên asimile bûne de germayiyek çêbû. Hatina wî gaveke gelek girîng e û ez hatina wî pîroz dikim. Ez spasiyên xwe ji Serokomarê Azerbaycanê re jî pêşkeş dikim ku weke fermî Nêçîrvan Barzanî vexwendiyê ve derê."

Pirsaxweyê jî ya Kamîz Şeddadî bi vî rengî bû: "Gelo hêvî û daxwaziya te ji serdana Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî li Azerbaycanê çi ye?"

hatinê bikin."

Karsaz Paşa Hesenov jî dibêje: "Ji bo me jî baş e bazirganî di navbera

gel dê ji nêzîk ve baştir nas bikin."

Çalakvanê Komeleya Kurdên Azerbaycanê Êmin Xanlarov jî wiha anî

de ji kesên navborî ev pirs kir: "Ji bo te serdana fermî ya Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî li Azerbaycanê û hevdişina wî li gel Serokê Azerbaycanê İlham Aliyev tê çi wateyê?"

Serokê Komeleya Kurdên Azerbaycanê Zabit Memmedov di bersiva xwe de got: "Serdana Serokê Herêma Kurdistanê ya bo Azerbaycanê gelek girîng e, ji ber ku hin kesên li vê derê dijîn hêj nizanin Kurd û Kurdistan çi ye, bi saya vê yekê em dibêjin em xwedî dewlet in û serokê me heye. Di vî alî de baş e. Piştî vê yekê têtikîyên baş di navbera Azerbaycanê û Kurdistanê de çêbin ew jî ji bo me baş in."

Karsaz Paşa Hesenov jî got: "Ez bi vê serdanê gelek şad dibim û ev gaveke dîrokî ye. Me ji zû ve çaverêyê ve yekê dikir ku bibe. Li vê derê Kurd û Azerî weke xwişk û bira dijîn. Azerbaycanê zanî Kurd hene û xwedanê wan jî hene."

Edîtorê radyoya bi zimanê Kurdî li Azerbaycanê Fexreddîn Paşayev jî anî ziman: "Ez dê heta dawîya jiyana xwe ve rojê ji bîr nekim. Ev ji bo min û ji bo hemû Kurdên Azerbaycanê rojeke dîrokî ye."

Li ser vê pirsê jî Serokê Komeleya Kurdên Azerbaycanê Zabit Memmedov got: "Mamosteyên me nîne, pêwîstiya me bi mamosteyan heye ku xort û keçên me da ku bixwînin. Di warê çand û hunerê de hinek kêmasiyên me hene û em dixwazin van pêş bixin. Herwiha em aştîyê ji bo herdu dewletan dixwazin. Em dixwazin Azerbaycan û Herêma Kurdistanê bibin dost da ku em jî bi rehetî çûn û

herdu welatan de çê bibe û em jî biçin û bîn. Em dixwazin Kurdistan li vê derê Konsulxaneyê xwe veke da ku çî giliyên me hebin em ji wan re bibêjin."

Edîtorê radyoya bi zimanê Kurdî li Azerbaycanê Fexreddîn Paşayev jî got: "Em dixwazin konsulxane li Hewlêr û Bakuyê werin vekirin, tekîliyên me yên aborî dê çêbin û ji wê zêdetir jî tkîliyên me yên civakî, medenî, çandî û wêjeyê hebin û herdu

ziman: "Hêviya min ew e ku em bikaribin pirtûk û materyalên cuda yên ji bo fêrbûna zimanê Kurdî ji Kurdistanê werbigrin. Bi giştî her neteweyek wê demê xwe bextewer pê dihese, dama ku piştewaniyekê wî hebe. Û nûnertiya Kurdistanê li vê derê dikare ji me re bibe piştewaniyê weha."

Karsaz Xalidê Evdilbarî jî dibêje: "Em dixwazin Barzanî peywendiyê baş çêbibe û li Azerbaycanê ofîseke veke. Ciheke me Kurdan li vê derê nîne em dixwazin ofîsek hebe û çûn û hatina çêbûn. Em zimanê xwe wenda dikin lê ofîseke me hebe em dê çûn û hatine bikin û çalakîyên çandî pêk bînin û ev jî ji bo me baş e."

Edîtorê Rojnameya Dîplomate Tahîrê Silêman jî got: "Mele Mistefa Barzanîyê her tim zindî sê salan li Azerbaycanê maye û bila asayîşa Azerbaycanê bipirse li kijan malê maye û wê malê bikin muzexaneyê Mele Mistefa Barzanî û mala Kurdan û bila wê derê kursên zimanê Kurdî bîn dayîn û bibe cihê folkrola Kurdî."

Rûpel amade kir Sernivîsarê rojname "DÎPLOMAT"ê Tahîr Silêman

Neçirvan Bərzaninin səfəri əlaqələrə çox böyük töhfə verəcək

"Bu çox mühüm bir səfərdir. Azərbaycan 44 günlük müharibədən sonra keçən zaman ərzində regionda söz sahibi olan regional güclərdən birinə çevrilmiş dövlətdir. Qafqazda demək olar ki, bütün proseslərdə aparıcı söz sahibidir. İraqın bir bölgəsi olan regional Kürd Muxtariyyətinin prezidenti Neçirvan Bərzani Türkiyə ilə davamlı şəkildə müsbət əlaqələr quran və Türkiyənin strateji partnyorlarından biri kimi əsas mövqedədir".

Bunu saytımıza açıqlamasında millət vəkili Müşfiq Məmmədli bildirib. O qeyd edib ki, Azərbaycanın İraqa münasibətləri daha da irəliyə aparması baxımından bu, çox mühüm bir görüşdür:

"Bu görüşün nəticələri həm Orta Şərqdə, həm Qoşulmama Hərəkatına üzv ölkələr çərçivəsində atılan addımlar mövqeyindən baxsaq, çox

önemlidir. Xüsusən enerji sahəsində İraq hökuməti ilə Türkiyə arasında olan əlaqələrdə Kürdüstan bölgəsinin çox mühüm yeri vardır".

Millət vəkili Müşfiq Məmmədli deyir ki, mədəni əlaqələrə diqqət yetirdikdə bir çox məqamı qeyd etmək lazımdır: "İstər Gürcüstanın, istər Ermənistanın Kürdüstan regional bölgəsində konsulluqları var. Azərbaycanın İraq dövlətində diplomatik nümayəndəliyi var. O cümlədən konsulluğun açılması çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Biz bir şeyi də nəzərdən qaçırmamalıyıq ki, həmin bölgədə türkmən əhalisi də kifayət qədər yaşayır. Onların Azərbaycana olan münasibəti hansı səviyyədədir bilirik. O baxımdan oradakı qardaşlarımızla bizim əlaqələrimizin daha üst səviyyəyə keçirilməsi çox önəmlidir".

M. Məmmədli sonda qeyd edib ki,

görüş turist axını baxımından da əhəmiyyətlidir:

"Kürdüstan regional bölgəsindən Azərbaycana kifayət qədər turist axını var. Bu istiqamətdə işlər aktivləşdirilə bilər. Fikirləşirəm ki, Türkiyə-Azərbaycan-İraq birgə əməkdaşlığı çərçivəsində Kürdüstan regional bölgəsinin rəhbəri Neçirvan Bərzaninin səfəri əlaqələrə çox böyük töhfə verəcəkdir".

Müşfiq Məmmədli,
millət vəkili

Azərbaycanda olan tolerant münasibət dünyanın ən aparıcı ölkələrinə nümunə ola bilər

18 iyul 2023-cü il tarixində İraq Kürdüstan Regionunun başçısı Neçirvan Bərzani ölkə prezidenti İlham Əliyevin dəvəti ilə Azərbaycana rəsmi səfərə gəlmişdir.

Söhbət zamanı Prezident İlham Əliyev ilə Neçirvan Bərzani arasında bu ilin fevralında Münxəndə keçirilən görüş xatırlandı. Həmin görüşdə əməkdaşlığın əsas istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı səmərəli müzakirələrin aparıldığı qeyd olundu, Neçirvan Bərzaninin səfərinin əməkdaşlığımızın dinamikasının artması işinə töhfə verəcəyi bildirildi.

Azərbaycanda yaşayan kürdlər

də bu əlaqələrin genişlənməsindən çox məmnundurlar. Azərbaycanda yaşayan kürdlərin rəsmi qurumu olan "Ronahi" Kürd mədəniyyət mərkəzinin sədri Zabit Məmmədov Neçirvan Bərzaninin Azərbaycana rəsmi səfərini yüksək qiymətləndirərək, ölkələrimiz arasında dostluq qardaşlıq münasibətlərinin inkişafının əhəmiyyətindən danışdı.

O, bildirdi ki, Azərbaycanda yaradılmış multikultural dəyərlərə olan tolerant münasibət dünyanın ən aparıcı ölkələrinə nümunə ola bilər. Eyni zamanda İraq Kürdüstan Regionu ilə Azərbaycanın əməkdaşlığı da bu münasibətlərin

inkişafında müstəsna rol oynayır.

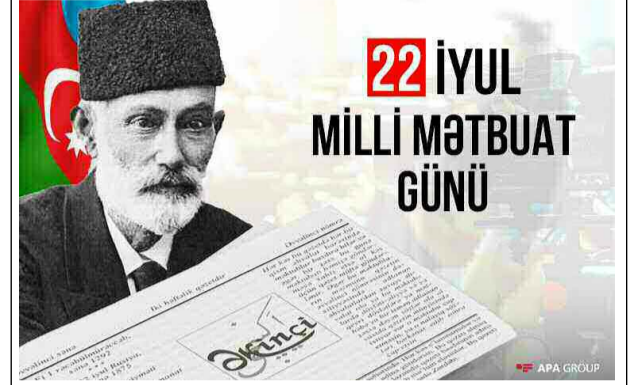
"Ronahi" Kürd mədəniyyət mərkəzinin sədrinin müavini Emin Xanlarov Neçirvan Bərzaninin Azərbaycana səfərini iqtisadi tərəflərini vurğulayaraq İraq Kürdüstan Regionu ilə Azərbaycan Respublikası arasında tarixi əlaqələrin hər iki dövlətə çox xeyirli olacağını bildirdi.

"Ronahi" Kürd mədəniyyət mərkəzinin sədr müavini Paşa Həsənov da bu səfərdən çox razı qaldığını bildirdi və birbaşa təyərə reyslərinin açılmasının əlaqələrin genişlənməsində əhəmiyyətli rol oynayacağını vurğuladı.

22 İYUL MİLLİ MƏTBUAT GÜNÜDÜR

Azərbaycan milli mətbuatının yaranmasından 147 il ötür. 1875-ci il iyulun 22-də "Əkinçi" qəzetinin ilk nömrəsinin nəşri ilə qoyulan milli mətbuatımızın keçdiyi çətin və şərəfli yola bir daha qısa nəzər salaq.

XIX əsrin sonlarına yaxın bütün Qafqazda böyük əks-səda doğuran bu qəzetin nəşri də, redaktoru da, korrektoru da Azərbaycan milli maarifçilik hərəkatının banilərindən biri təbiətşünas-

alim Həsən bəy Zərdabi idi. Qəzetin ərəşəyə gəlməsində Mirzə Fətəli Axundzadə, Seyid Əzim Şirvani, Nəcəf bəy Vəzirov, Əsgər ağa Gorani və başqa ziyalıların böyük xidmətləri olub.

"Əkinçi"nin 1875-ci il iyulun 22-dən 1877-ci ilin sentyabrınadək cəmi 56 sayı işıq üzünə gəlsə də, o, Azərbaycan milli mətbuatının təşəkkül tapmasında, inkişafında əvəzsiz rol oynayıb. Əsasən maarifçilik missiyasını üzünə götürmüş "Əkinçi" qısa müddətdə həm ziyalı təbəqə, həm də sadə insanlar arasında çox məşhurlaşdı. Lakin "Əkinçi"nin fəaliyyəti uzun olmayıb. Çar Rusiyası qəzetin insanların maariflənməsində, ictimai-siyasi proseslərə daha yaxından bələd olmasındakı rolundan çəkinməyə başlayıb və sonda qəzetin nəşrini dayandırılıb. Buna baxmayaraq, o dövrün görkəmli maarifçiləri "Əkinçi" qəzetinin səhifələrində öz maarifçi və demokratik ideyalarını təbliğ edərək ictimai, siyasi və bədii fikrin inkişafına böyük təsir göstərmişlər.

Həmin vaxtdan müxtəlif tənəzzül və çıçəklənmə dövrləri yaşayan Azərbaycan mətbuatı daim cəmiyyətin proseslərə baxışını əks etdirir.

Müasir dövrdə milli mətbuatımızın inkişafı ulu öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Ulu Öndərin 1993-cü ildə xalqın təkiddi tələbi ilə hakimiyyətə qayıdışı mətbuatımızın inkişaf tarixində də yeni mərhələ açdı.

1998-ci ildə ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən Azərbaycan mətbuatının üzərindən dövlət senzurasının ləğv edilməsi ilə ölkəmizdə söz və mətbuat azadlığının əsası qoyuldu və bu, mətbuatın inkişafına ciddi təkan verdi. Ulu Öndərin mətbuatı və mətbuat nümayəndələrinə göstərdiyi diqqət və qayğı Ümummilli Liderin layiqli varisi Prezident İlham Əliyev tərəfindən davam etdirilir. Ölkəmizdə söz və mətbuat azadlığı tam təmin olunub. Təsədüfi deyil ki, hazırda respublikada çoxlu sayda müxtəlif qəzet və jurnallar nəşr olunur, internet qəzetçilik inkişaf edir. Müasir dövrdə informasiya texnologiyalarının inkişafı ilə Azərbaycan mətbuatı global informasiya məkanına daxil olub. Yeni dövr milli mətbuatımızın inkişafı ilə bağlı qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsini zərurətə çevirir. Hazırda media məkanında sürətli qloballaşma prosesi gedir. Bu baxımdan mövcud qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi zamanın tələbi idi. Bununla əlaqədar, Prezident İlham Əliyevin tapşırığı ilə media haqqında qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi istiqamətində məqsədyönlü iş aparılır. "Media haqqında" yeni qanun layihəsi hazırlanıb. Dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin 2021-ci il 12 yanvar tarixli "Azərbaycan Respublikasında media sahəsində islahatların dərinləşdirilməsi haqqında" Fərmanı ilə Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun əsasında "Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi" publik hüquqi şəxs yaradıldı. MEDIA agentliyinin yaradılması, eyni zamanda, "Media haqqında" Qanunun qəbul edilməsi ölkəmizdə media sahəsində islahatların daha sürətlə və mütəşəkkil qaydada aparılmasına imkan verir. Artıq bu sahədə bir sıra istiqamətlərdə əməli işlərə başlanılıb.

Milli mətbuatın ildönümlərinin ölkədə geniş qeyd olunması, KİV-lərə yardımların göstərilməsi, mətbuat işçilərinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi, onların mənzil-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində tədbirlər mətbuatı və mətbuat işçilərinə qayğının tərkib hissəsidir.

Azərbaycan mediası həm Birinci, həm də İkinci Qarabağ müharibələrində üzünə düşən vəzifəni layiqincə yerinə yetirib, Azərbaycanın böyük Zəfərinin müjdəçisi olub. Hər zaman Azərbaycan həqiqətlərinin təbliği missiyasını uğurla həyata keçirən mətbuatımızın 44 günlük Vətən müharibəsinin gedişində ölkəmizin düşmən təbliğatına qarşı informasiya mübarizəsinə töhfələrini verdiyi kimi, postmüharibə dövründə də bu işi davam etdirməkdədir. Azərbaycan mediası bu gün də dövlətimizin başçısı, Silahlı Qüvvələrin Müzəffər Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin artıq tarixə qovuşmuş Qarabağ münasibəti ilə bağlı səsləndirdiyi hər bir fikrin, hər bir bəyanatın, işğaldan azad edilmiş ərazilərimizdəki vəziyyət barədə həqiqətlərin ölkə və dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında fəal rol oynayır.

Qırx dörd günlük Vətən müharibəsində və müharibədən sonrakı dövrdə Azərbaycan həqiqətlərinin dünyaya çatdırılmasında mətbuatın rolu və jurnalistlərin fəaliyyəti böyük oldu. Məhz nümayiş olunan peşəkarlıq, fədakarlıq və çeviklik sayəsində dünya ictimaiyyətinə müharibə ilə əlaqədar, o cümlədən Ermənistanın törətdiyi müharibə cinayətləri haqqında dolğun məlumatların çatdırılması mümkün oldu. Bu işlərin həyata keçirilməsində ən böyük missiyanı Ali Baş Komandanın özü reallaşdırdı. Onun Vətən müharibəsi dövründə 30-dan çox beynəlxalq media qurumlarına geniş müsahibələri bu realitətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında müstəsna rol oynadı.

İndiyədək davam edən informasiya müharibəsində mətbuat işçiləri öz peşəkarlığı və vətənpərvərliyi ilə daim fərqləniblər. Media nümayəndələri 44 günlük Vətən müharibəsində cəbhə xəttində həm xəbər istehsalçısı, həm də sərbərlilik programı çərçivəsində əməliyyatlara cəlb olunublar. Qarabağ uğrunda döyüşlərdə fərqlənən və müxtəlif medallarla təltif edilənlər arasında jurnalistlərin də olması ölkəmizdə bu sahədə çalışarlara göstərilən böyük etimadın və diqqətin bariz nümunəsidir.

ERMƏNİLƏRİN "DƏNİZDƏN DƏNİZƏ" ERMƏNİSTAN XÜLYASINI GÖZÜNDƏ QOYAN İSMAYIL AĞA SİMKO

İran Hökumətinin xaincəsinə öldürtdüyü İsmayıl Ağa Sımkonun ölümündən 93 il keçdi.

1880-ci ildə böyük inqilabi hərəkatə başlayan Şeyx Ubeydulla inqilabının yatırılmasından sonra İran Kürdüstanında, əsirət rəisi və dərəbəylərinin rəhbərliyində siyasi və milli məqsədlərlə başlayan hərəkat demək olar ki, sona yetdi.

oğlu Cəfər ağanı Təbrizə dəvət etdi. Yaxşı niyyətli və Qurana inamı olan Cəfər ağa dayısı Mirzə və altı qoruyucusu ilə birlikdə Təbrizə gedir və ilk öncə yaxşı qarşılanır.

O vaxtlar Qafqazlarda ermənilər rus havadarlarının köməyi ilə Türkiyə, İrəvan və Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində və eləcə də Şaumyanın və Mikoyanın planları əsasında Bakıda Azərbaycanlıların soyqırımına başlamışdılar. Onların planlarına görə, bu günkü işğal olunmuş ərazilər, Zəngəzur, Naxçıvan, Gəncə, Qazax, Tovuz, bir sözlə, Kürə qədr olan ərazilər, Bakı və Bakı ətrafı ərazilər onlar tərəfindən soyqırım aparılaraq işğal olunmalıydı.

Nizamül-Səltənə 1915-ci ildə Türkiyədə kürdlər tərəfindən burunları ovularaq geri qayıdan ermənilərin asayışı pozmalarının qarşısını almağa və xalqın güvənliyini saxlamaq işini Cəfər ağaya həvalə etmək istədiyini bildirir. Əl altından isə onu öldürməyin planını hazırlayırdı. Məsələ ilə

bağlı planı həyata keçirməkdən ötrü bura gəlişinin ertəsi günü Cəfər ağa Nizamül-Səltənə ilə görüşmək məqsədilə valiyə aid olan qonaq evinə göndərilir. Ancaq onun öldürülməsi üçün qonaq evinin çevrəsinə tapşırıqla lazımi pusqular qurulmuş, silahlı adamlar uyğun yerlərdə yerləşdirilmişdi.

Cəfər ağa hər şeydən xəbərsiz qonaq evinə gəlir və Qaracadağlı Məhməd Hüseyin xan Zərhami və adamları tərəfindən yaylım atəşinə tutularaq öldürülür. Cəfər ağanın adamları silah səsində hadisə yerinə gəlirlər. Cəsədin aparılmasının qeyri-mümkün olduğunu görüb canlarını qurtarmaq üçün vuruşurlar və iki ölü verərək Uruğ kəndində düşmənlə qarşı-qarşıya gəlirlər. Bu beş kürd qəhrəmanı çətin bir döyüş sonunda bir neçə əsgər öldürərək onların atlarına minir və Kürdüstana dönməyi bacarırlar.

Cəfər ağanın bu şəkildə tələyə salınıb öldürülməsi Məhməd ağa və oğlu İsmayıl ağa Sımkonu dərinlən hiddətləndirdi. Bunun sonucunda İran dövlətinə qarşı mübarizə aparmaq, İran hökumətinin Kürdüstanın bu bölgəsindəki hökumranlığına son verib öz idarəçiliyinə keçirmək qərarına gəlir.

İsmayıl ağa Sımko başqa siyasətçilər kimi istək və arzularını

gerçəkləşdirmək üçün bir-birlərinə düşmən olan Türk və İran dövlətləri arasındakı münaqişədən yararlanmışdır. O vaxtlar Osmanlı-İran sərhədlərini müəyyənləşdirmək üçün təyin edilmiş komissiya fəaliyyət göstərirdi. BMT-nin qərarına görə, Qotol (Qopur) dərəsi və ətrafı İranda, Şıkkak əsirətlərinin hakimiyyəti altında olan ərazini Osmanlı dövləti qəbul etmək istəməzdi. Sımko bu anlaşılmamlıqdan yararlanaraq o ərazilərə əl qoyub öz hökmü altına aldı və dövlət elan etdi.

İsmayıl ağanı öldürmək planları

Sımko İran dövləti qarşısındakı mövqeyini bildirdikdən sonra silahlı qüvvə toplamaqla, bölgə üzərindəki hökumranlığını göstərdi.

Azərbaycan valisi Mükərrəmül-Məlik Sımko ilə müharibə etməyin çıxış yolu olmadığı düşüncəsiylə onu xaincəsinə öldürmə planlarını hazırlamağa başladı. Bir bomba şirniyat qutusu həcmində hazırlayaraq Xoydan xüsusi olaraq İsmayıl ağa adına göndərir. Hadisəni İsmayıl ağa belə nəql edir:

"Həyətdə oturmuşdum. Uşaqlar bir şirni qutusu gətirdilər. Nənələrinin onlar üçün göndərdiyini güman edərək həmənin içinə baxmaq istəyirdim. O anda Heydər Əroğluna Nizamül-Şucadan bir şirni qutusu göndərdiyini və açdıqda partlayışdan öldüyünü eşitmişdim. Bir şübhə düşdü içimə. Uzağa götürün dedim. Uzaqlaşdırılarkən bir aydınlıq göründü gözümə. O saat oğlumu qucağıma alaraq özümü yerə atdım. Bomba partladı. Mən qurtuldum, ancaq qardaşım Əli və bir neçə adam öldü".

Mükərrəmül-Məlikin bu namərdliyinə görə, 1919-cu ildə İsmayıl ağa Sımko çalışmalarını daha gücləndirərək bölgəni dövlətin əlindən alır və öz hökmü altına salaraq daha da gücləndirdi. Təbriz-Urmiya yolunu tutub, gediş-gəlişi kəsdi. Hökumət yalnız Urmiya gölü üzərindən bölgə ilə əlaqə saxlaya bildirdi.

Erməni-Assuri ordusunun rəhbəri Mar Şəmunun Sımko tərəfindən öldürülməsi

I Dünya Müharibəsi və Türkiyədə ermənilərin Rus-İngilis-Alman-Yunan havadarları tərəfindən bir erməni dövlətinin qurulması planı üzrə ermənilər kütləvi qırğınlar törətdilər, bir milyondan artıq insanı qətlə yetirdilər. Bundan sonra 25 minlik rus-erməni-

assuri ordusu İran ərazisinə keçərək Səlməs, Urmiya və Xoy ətrafında yerləşdilər. Bunlar rus-türk müharibəsi zamanı Çar Rusiyası tərəfindən silahlandırılmışdılar. Amerikalı erməni milyonerlər də onlara arxa dururdular. Başqa bir tərəfdən onların ingilislərlə də əlaqələri vardı. Bu dövlətlər Səlməs, Urmiya və Həkkari arasında qalan ərazidə Erməni-Assuri dövləti qurmaq istəyirdilər. Hətta, Rusiya və İngiltərə kimi iki böyük dövlətin də bu planda barmaqları vardı. Məqsədləri Səlməs, Urmiya bölgəsi ilə Həkkari sərhəddi arasında özlərinə bağlı və Türkiyəyə qarşı bir dövlət qurmaq, sonra isə Van və Həkkarini də bu əraziyə qatmaq istəyirdilər. Bu hədəfə çatmaq məqsədiylə yüksək ingilis nümayəndəsi, assuri, erməni və kürd xalqları arasında bir birlik yaratmaq istəyirdi. Ancaq kürdləri belə bir plana razı salmadan erməni-assuri dövləti qurmaq ideyasını gerçəkləşdirə bilməyəcəklərini yaxşı bildirdilər.

Türkiyədən qovulmuş ermənilərlə assurilər Urmiya və Təbrizə tərəf qaçdıqları zaman qırğına və talana girişdilər. Yerli əhaliinin qırılını qırıldı, qalanı isə canlarını qurtararaq içərilərə köçməyə

başladılar. Assurilərin rəhbəri Mar Şəmun, qəragahını Səlməs yaxınlığındakı Xosrov ağa qəsəbəsində qurdu və 25 minlik ordu ilə bölgədə ağalığ etmək fikrinə düşdü.

Ermənilərin və assurilərin bu bölgədə yerləşməsi Sımko ağanı narahat etməyə başladı. O, əl altından Azərbaycan bəylərindən, ağalarından kömək istədi. Lakin Sımko ağa bölgədə müstəqillik əldə etdiyindən şah Azərbaycandan ehtiyat edərək böyük bir gücü Azərbaycanda saxlayırdı.

ERMƏNİLƏRİN "DƏNİZDƏN DƏNİZƏ" ERMƏNİSTAN XÜLYASINI GÖZÜNDƏ QOYAN İSMAYIL AĞA SIMKO

Şeyx Ubeydulla, İsmayıl ağa hərəkatı şahın gözünü qorxutmuşdur. Neçə illərdir ki, Kürdüstanda ağalar baş qaldırılmış və özlərini müstəqil elan etmişdilər. Lakin rusların, ingilislərin, ermənilərin Amerikadakı havadarları və İran, Türkiyə dövlətləri imkan vermirdilər ki, dünya dövlətləri Kürdüstanı tanıdırlar.

Ona görə İran şahı erməni və assurilərin rus və ingilis havadarlarının Kürdüstan və Azərbaycanda yerləşməsinə göz yumurdu. Ona görə ki, əsrlərdən bəri Kürdüstan inqilablar ocağı olmuşdur. İstər İran, istərsə də Türkiyə parçalanmış Kürdüstanın gücünü, birliyini dağıtmaq üçün həmin ərazilərdə ermənilərlə assurilərin yerləşməsinə göz yumurdular. Ancaq onlar düşünmürdülər ki, belə bir dövlətin qurulmasının aqibəti necə olacaqdır.

A. Kəsrəvi "İran Məsrutiyyət Tarixi" adlı kitabında bunları yazır:

"Erməni və Assuri ordusu Urmiya şəhərini asanca ələ keçirdi. Mar Şəmun bir qrup assuri və erməni ilə birlikdə Səlməsa doğru hərəkət etdi. Mar Şəmun İsmayıl ağanı yanıltmaq istəyirdi. İsmayıl ağaya xəbər göndərərək onunla bir yerdə görüşmələrini arzu etdiyini bildirdi. 1918-ci ilin fevral ayında Konəşarda görüşməyi qərara aldılar.

Mar Şəmun yanına silahlı 140 süvari və seçkin adamlar alaraq bir faytona minir və şərtləşdikləri gündə görüş yeri olan Konəşara gəldi".

Təqdimatçı və tarixçi yazar Ələddin Secadi "Kürd inqilabları(başqaldırılarındadır)" kitabında göstərir ki, çar Rusiyası, bu ölkədə bolşeviklərə qarşı əngəllər etmək istəyirdi. Bunun üçün üsyanlar ölkəsi olan Kürdüstanın bu bölgəsində yaşayan kürdlərin, ələlxüsus İsmayıl ağanın səsini söndürmək fikrindəydilər. Ruslar Mar Şəmunla danışıqlar apararaq bir anlaşma əldə etdilər: "Bu məmləkətdə İsmayıl ağa var. O, həm çarın, həm də Mar Şəmunun önündə bir əngəldir dedilər. Başlanğıcda kürdlərlə ermənilərin birlikdə bir hökumət qurmalarını əldə etmək məqsədilə Sımko ağa ilə görüşmələr etdilər. Ancaq həqiqətdə Sımkonu və kürdləri aradan çıxaraq doğru danışıqlara bir erməni və assuri dövləti qurmaq istəyirdilər".

Bu həqiqətə çox bənzəyirdi. Çünki, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi Mar Şəmunun təlimli 25 min silahlısı var idi. Bunlar əsgəri ordunun komandası altında idi. Arxasında ingilislər və Rus çarının hər cür dəstəyi vardı.

I Dünya Müharibəsinin sonunda ölkədə olan şərait və durum

İsmayıl ağanın qüvvələri isə nə o dərəcədə təlimli, nə də disiplinə sahib idi. Təməldə əşirət qüvvələri birliyi idi. Ayrıca, ona arxa çıxıb silah və cəbhəxana baxımından yardım verən hər hansı bir dövlət də yox idi. Belə olunca Sımkonun ortadan qaldırılması ermənilər üçün bir içim su kimi asan olacaqdı.

İsmayıl ağa Sımko yaxşı bilirdi ki,

erməni və assurilər Türkiyədə kürd bəy və ağalarını bir yere yığaraq güya kürd dövləti qurmaq planlarını hazırlayırmışlar. Lakin, qəfildən xain ermənilər kürd bəylərini atəşə tutub hamısını güllələyirlər. Ancaq onlardan biri bayırda olduğu üçün atına minib xalqı xəbərdar edir. Beləliklə kürdlər Türkiyədə ermənilərin kökünü kəsir. Əslində isə ermənilər kürd bəy və ağalarını öldürərək, onların türklər tərəfindən qətl edildiyini yayaraq, onsuz da aralarında olan münaqişəni qızıdıraraq iki müsəlmanı bir-birinə qarşı saldıraraq qırdırmaq istəyirdilər. Bu məsələləri yaxşı bilən İsmayıl ağa Sımko hər addımını ölçüb-biçib, düşünülmüş şəkildə atırdı. Necə deyərlər, suyu üfləy-üfləy içirdi.

Hətta, bir dəfə Sımkonun siyasətindən baş açma bilməyən bir kürd bəyi Sımkoğa qarşı çıxır. Onu başa düşən Sımko ona deyir: "Mən səni yaxşı başa düşürəm, narahat olma. Ata-babalarımızın qanı ilə suvarılmış bu müqəddəs torpaqların üstündə nəinki erməni dövlətinin qurulmasını, heç onların ayaq basmalarını da istəmirəm. Səbrli ol, nəticəni görecəksən".

İsmayıl ağa Sımko ilə Mar Şəmun arasında keçən görüşmələr haqqında tarixçi və tədqiqatçı Ələddin Səcadi bunları yazır:

"İsmayıl ağa Mar Şəmunu padşahlar üçün hazırlanan rəsmi qayda ilə qarşılayır. Mar Şəmun dini liderlərin geydiklərə allı-şallı geyimlər içində gələcəkdə bir xalqın rəhbəri olacaq adam kimi, çevrə mühafizələri ilə zərli dörd atlı bir faytona minərək, dördü rus olan və faytonada oturmuş vəziyyətdə üzləri qarşıya və yana baxan atlı yüksək rütbəli əsgərin ikisi Mar Şəmunun arxasında ayaq üstə gözləyirdi. Qılınca dəstəklərinə zümrüd və dəyərli mücəvəhlərlə bəzədilmiş qılınclarını qınından çəkib əllərində tutmuşdular. Bu görkəm padşahlara yaraşan bir görkəm idi. Günəş şüaları düşəndə insan heyrətində qalırdı. Mar Şəmun bu biçimdə Teymur ağanın qonaq evinə endi".

Mar Şəmun görüş yerinə çatan vaxt İsmayıl Ağa arxasında bir sıra adamlarla Konəşara gəldilər. Ancaq İsmayıl ağa daha qabaqcadan öz adamlarını Teymur ağanın imarətinə göndərmiş və evin əhatəsində özlərinə uyğun mövqə tutmuşlar.

Mar Şəmun oraya çatınca özü otağa keçib oturur və atlıları tam hazır bir vəziyyətdə eşikdə gözləyirdilər. Kəsrəvi bu haqda belə yazır:

"Bizim Mar Şəmun və Sımko görüşməsindən xəbərimiz yox idi. İsmayıl ağanın hadisə haqqında özünün söylədiyinə görə, Mar Şəmun "İndi Kürdüstan deyə adlandırılan bu ölkə bizim, bizim vətənimizmiş. Nə var ki, din Aləmi qarşı-qarşıya bizi bölmüş. İndi birləşməmiş gərəkdir. Ölkəmizi ələ keçirib birlikdə yaşamaalıyıq. Ordumuz birləşdirsək siz də bizimlə olur-

sanız TƏBRİZİ almaq bizim üçün çox asan olar". Çünki şimalda da rusların köməyi ilə Şaumyan və Mikoyanın rəhbərliyi altında Xəzərdən Qara dənizə, Diyarbəkirdən İran körfəzinə kimi bir federativ dövlət yaradacağıq.

Sımko Mar Şəmunun planını öyrəndikdən sonra gülümsəyərək ona "düşünərəm" - dedi. Mar Şəmunu yola salmaq üçün onunla birlikdə bayıra çıxır. Mar Şəmun faytona minən zaman silah səsi eşidilir. **Bu səs istər Kürdüstanı, istərsə də Azərbaycanı ingilis rus havadarları olan erməni,**

Assuri lideri Mar Şəmun

assuri qırğınlarından qurtarır və ermənilərin dənizdən dənizə xülyasını alt üst edərək Lozanadakı erməni plankeşlərin planını alt-üst edir. Mar Şəmun yerə yıxılır. Şikəti silahlı gücləri dörd bir yandan Tiqranın və Mar Şəmunun atlı silahlılarına atəş açır və 100-ə qədər seçmə adamlarını öldürürlər. İsmayıl ağa həmin gün Çariyə dənür. Ertəsi gün sübh tezdən assur və erməni orduları İsmayıl ağaya qarşı hücum keçirlər. Ətraf kəndlərin əhalisini qətl edərək heç kimə aman vermirilər. İsmayıl ağa çətin bir qarşıdurmadan sonra Çariya şəhərindən çıxmaq məcburiyyətində qalır.

Mar Şəmunun öldürülməsindən sonra xalq, xüsusilə Səlməsa və Urmiya ətrafındakı əhali erməni və assurilərin qanlı qırğınlarına hədəf oldu, çoxlu insan öldürüldü. Mar Şəmunla danışıqlara gedən zaman İsmayıl ağa Sımko Osmanlılardan və Təbrizdən yardım istəmişdi. Və o xəbərdar etmişdir ki, 25-000 nizami orduya qarşı vuruşar lakin bu bir çox əhalinin kütləvi qırğınına səbəb ola bilər. İsmayıl ağa Sımkodan gözü qorxan şah imkan vermirdi ki, Azərbaycanda bir erkək quş da ucsun. Odu ki, Azərbaycandan heç bir yardım gəlmədi. Bir tərəfdən isə İran şahı o ərazilərdə bir erməni və assuri dövlətinin yaranmasının tərəfdarı idi. Ona görə erməni və assurilərə ingilislərin vasitəsilə yardım edirdi.

Amma İsmayıl ağa Sımko kürdlərdən ibarət silahlı dəstənin Türkiyədən yardım gəlməyinə inanırdı. Türkiyədən gələn əşirət qüvvələri və eləcə də İraq

Kürdüstanından Şeyx Mahmud Bərzənçi qüvvələri gec də olsa köməyə gəldi, erməni və assuri ordularına ağır zərbələr vuraraq məğlubiyyətə uğratdılar. Ermənilər ingilis ordusuna sığınmaq üçün Sayınqəlaya çəkildilər. Mukriyani kürdləri arasında bu il "Çilo ili" olaraq adlandırıldı. Mar Şəmunun öldürülməsindən sonra Rzayidə yaşayan (Urmiya) tarixi yazıçı və tədqiqatçı Əli Dehqaninin dediyinə görə ermənilər və assurilər 109 gün Urmiya bölgəsində qətlialmalar etdilər. Uşaq, qadın, kişi demədən 140 min adamı öldürdülər. Kənd və qəsəbələri talan etdilər.

Yaxşı, Sımko heç bir səbəbi olmadan nə məqsədlə Mar Şəmunu öldürdü? Bu haqda müxtəlif fikirlər var. Bəzi tədqiqatçılar Sımkonun bu hərəkətini böyük səhv olaraq qiymətləndirdilər. Ancaq bir qism sənədlərə görə Sımko Rusiya və İngiltərənin dəstəyi ilə Mar Şəmunun belə böyük bir qüvvə ilə Kürdüstanın bu bölgəsində dövlət quracağına inanmışdır. Xüsusilə M.Şəmunun öldürülməsindən sonra liderliyə gətirilən Petros, Lozan konfransında Kürdüstanda assurilər üçün bir yerin təyin edilməsini istəyirdilər. Tipik Fələstində yəhudilərə yaradıldığı İsrail dövləti kimi. Və ya Leninlə Atatürkün razılaşması ilə Araz boyu qədim Azərbaycan torpaqlarının İqdir, Ərzurum, Ağrı, Amasiya, Vana qədar yəni Araz Azərbaycan Cumhuriyyətinin bir hissəsinin Türkiyəyə verilməsinə qarşılıq Türkiyədən qovulmuş və qədim Azərbaycan torpaqlarında yeni qondarma Ermənistan respublikasının yaranması üçün şərait yaratdı və Musavat hökumətini bolşeviklərə təslim etdi.

İrənin adlı-sanlı yazarı və şairi Məliküm-Şüarrayi Bahar "Siyasal Partilərin qısa tarixi" adlı kitabında belə yazır:

"Lozan" konfransında erməni Petros Londonun dəstəyi ilə assur və kəldanilərin ən köhnə millətlərindən olduqları, yurdlarının isə Mosuldan Osmanlı Kürdüstanından və İran Kürdüstanından Urmiya qədər olan ərazini onlara verilməsini, ayrıca özləri üçün bəlxirli bir mərkəz və iqamətgahın verilməsini tələb edirdilər. Bununla birlikdə assurların İngiltərə və Rusiya üçün müxtəlif xidmətlər etdiklərinə və edəcəklərinə söz verirdilər. Türklərin yürütdükləri çabaların Mar Şəmunun öldürülməsində üzaq bir fikir yoxdur. Hər necə olursa-olsun Sımkonun bu planı İngiltərə və Rusiyanın Kürdüstanda və Cənubi Azərbaycanda bir assur - erməni dövləti qurmaq planını pozmuşdur. Cilo məsələsinin yatırılmasından sonra 1919 -cu ilin yazında Sımko bölgədəki gücünü artırmaq məqsədilə planlarını hazırladı. Təbriz Urmiya yolunu öz himayəsi altına aldı. 1919-cu ilin sonlarında Sipahandari Azam Azərbaycana vali təyin edildi. Sipahsalar Ziyad Devlə adında birini Urmiya hakimi olaraq göndərmişdir. O, Sımkoğa qarşı dirənməyə və öz müdafiəsini əldə etməyə çalışdı.

Araşdırdı: Tahir SÜLEYMAN

(Əvvəlki ötən sayımızda)

Keça min (Mənim qızım) – keçeke min (qızlarımdan biri)

Kurê min (Mənim oğlum)- kurekî min (oğlanlarımdan biri)

B) Cəmdə olan qeyri-müəyyən isimlər söz birləşmələri əmələ gətirən zaman onların sonuna "ne" sonluğu əlavə edilir.

Pirtûk- pirtûkne nû (kitab - bir neçə təzə kitab) Sêv-sêvne sor (alma- bir neçə qırmızı alma) Xanî-xanîne nû (bina - yeni binalar)

Têkst

Gundê me gundekî şên bû. Ew pêşberî çîyayê Hoçqazê bu. Serê çîyê mîna serê qazê bû. Gundîyan xanîne nû ava kiribûn. Mala bavê min li wir, li quntara çîyayê Hoçqazê bû. Çemekî biçûk tuxîbê gundê me bû. Sertara çîyayê Hoçqazê herdem bi mij û dûman bû. Gellek caran serê "qaz"ê ne kivş bû. Carnan jî ewrên li wir reş û sipî bûn. Hewşa mala bavê min hewşeke mezin bû. Rojekê li wir min gellek mirov dîtin. Ez çûm bal wan, min li wan nêhêfî. Min di nava wan da mirovên nenas jî dîtin. Min rewşa mivovan ji kalikê xwe pirsî. Ewî gilîk negot. Min dîsa pirsî. Ewî dîsa gilîk negot. Min dayika xwe nêhêfî. Ewê milê min girt û ez birim hinekî dûr û bi hêrs got:

–Tu bûyî benîşt, te pêsîra mêrik va girtîye. Rewşa me xirab e.

–Çi bûye?

Dayika min bi girî got:

–Şer e.

Dest-piyên min sist bûn, devê min zîha bû, gewrîya min hişk bû, peyvên min xelas bûn.

Qeyd 1: "mêrik va" sözündəki "va" sözönüsü "ilə, birlikdə" mənasında işləyir.

Qeyd 2: "mêrik" sözündə verilən "ik" şəkilçisi əzizləmə, kiçiltmə mənasın- da işləyir. məs: jinik (qadıncağaz), kurik (balaca oğlan), keçik (balaca qız - qızcağaz), berxik (balaca quzu), karik (balaca çəpiş).

Qeyd 3: "ne" inkar ön şəkilçisi sifətlərin əvvəlinə əlavə edilib əks mənə ifadə

edir. Məs: nas- nenas (tanış – tanış olmayan), xwaş – nexwaş (xoş - xoş olmayan).

Ferheng 11

- hoç – qaya, iri daş parçası
- tuxîb- sərhəd
- sertar(f,-a) - zirvə
- herdem - hər zaman
- mij(f,-a) - çən
- dûman(f,-a) - duman
- ewr(m,-ê) - bulud
- hewş(f,-a) - həyə
- gellek - çoxlu
- gilî(m,-yê) - söz
- bal – yanında(sözönü)
- rewş(f,-a) - vəziyyət
- peyv(f,-a) - söz
- mil(m,-ê) - qol
- girtin- tutmaq
- benîşt (m,-ê) - saqqız
- Pêsîr(f,-a) - yaxa
- rewş(f,-a) – vəziyyət
- xirab - pis
- şer(m,-ê) - müharibə
- dev(m,-ê) - ağız
- gewrî(f,-ya) - boğaz
- mêr(m,-ê) - kişi,ər
- sist - boş
- sist bûyîn - boşalmaq

26. gundî(m,- yê ; f, -ya) - kəndli

27. hişk bûyîn - qurumaq, bərkimək

28. ziha - quru

29. ziha bûyîn - qurumaq

30. veqerandin - qaytarmaq

31. nenas - yad, tanış olmayan

32. bi girî - ağlaya- ağlaya

33. çend - bir neçə

34. berx (f,-a,m,-ê) - quzu

35. kar (f,-a,m,-ê) - çəpiş

36. dîyarî(f,-ya) - hədiyyə

37. ji bona - üçün

38. nexwaş –1.xoşa gəlməyən

2.xəstə

39. pêşberî(i) - qarşısında, üzbəüz

Çalışmalar

40. kivş bû – görünürdü

41. çigir(m,-ê) - əvəz

42. şên - abad

43. quntar (f,-a) (bintar) - etək(dağın)

44. qaz(f,-a) – qaz

45. dîsa - yenə

1. Tamamlığın şəxs və kəmiyyətinə fikir verib mötərizədəki

2. Tərcümə edin.

1. Mən kitabı gördüm. Mən kitabları gördüm.

Min pirtûk dit. Min pirtûk dîtin.

2. Mən top götürdüm. Mən topları götürdüm.

3. Sən alma yedin. Sən almaları yedin.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

B) 1. Bir top-böyük toplar— Holek-holne mezin

2. Bir kənd - abad kəndlər - ----

3. Bir gül - qırmızı güllər- ----

4. Bir vedrə- dərin vedrələr- ----

5. Bir çörək- isti çörəklər- ----

6. Bir ev- Böyük evlər- ----

7. Bir yük - ağır yüklər- ----

C) 1. Rəngli bayraq- rəngli bir bayraq ala rəngin- aleke rəngin

2. Ağır iş -ağır bir iş ----

3. Böyük ev- böyük bir ev ----

4. Qəşəng bina- qəşəng bir bina-----

5. Hündür dağ- hündür bir dağ--

6. Yeni başçı- yeni bir başçı-----

7. Təcrübəli qadın - təcrübəli bir qadın-----

11. Tərcümə edin.

1. Mən kitabı gördüm. Mən kitabları gördüm.

Min pirtûk dit. Min pirtûk dîtin.

2. Mən top götürdüm. Mən topları götürdüm.

3. Sən alma yedin. Sən almaları yedin.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

4. O, məktub göndərdi. O məktublar göndərdi.

T. R. Fatiyeva, K. R. Mustafayeva

Gavek berbi ZIMANÊ KURDÎ

KÜRD DİLİNƏ doğru bir addım

Bakı - 2020

Gavek berbi Zimanê Kurdî KURD dilinə doğru bir addım

feilləri keçmiş

sadə zamanda açın.

Şilanê ez (dîtin) dîtin. Şilanê

ewana (dîtin) dîtin.

Şilanê tu (dîtin) -----.

Şilanê hûn (dîtin)-----

Şilanê ew(dîtin) -----

Şilanê em(dîtin) -----

2. Pirsîn, stendin, şandin,

girtin, dayîn feillərini şəxsələr üzrə keçmiş sadə zamanda təsərif edin.

Min pirsî Min stend M i n

şand Min girt Min da

Te pirsî Te ... (E)wî...

8. Aşağıdakı təsiri feillərin

tamamliqla şəxsə və kəmiyyətə görə uzlaşmasına fikir verin və onları Azərbaycan dilinə tərcümə edin.

Min gilîk pirsî. Min namek şand. Te pirtûkek stend.

Min çend gilî pirsîn. M i n çend name şandin. T e

çend pirtûk stendin.

9. Hatin, ketin (təsirsiz), hildan, xwarin, dayîn (təsirli), feillərini keçmiş sadə

zamanda təsərif edin.

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN “ŞƏRƏFNAMƏ” ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ

Əvvəli ötən sayımızda

«Şərəfnamə»dən istifadə edən Avropa müəlliflərinə gəldikdə, demək olar ki, XVII əsrdən başlayaraq, həmin əsər bir mənbə kimi onların nəzərini özünə cəlb etmişdir. Tədqiqat zamanı məlum oldu ki, 1632-1668-ci illərdə fransız səyyahı Jan Batist altı dəfə Orta və Yaxın Şərq ölkələrinə səfər etmişdir. O, həmin səfərlərində Kürdüstanı gəzmiş və Bidlis əmiri Əbdal xanla şəxsən görüşmüşdür.

Jan Batistin yazdığına görə o, Əbdal xana hədiyyələr vermiş və Əbdal xan da öz növbəsində ona öz hörmətini göstərmişdir (74, 382).

Jan Batist özünün «Səfərnəmə» əsərində «Şərəfnamə»də qeyd olunan bir hadisə haqqında belə yazır: «Van əyalətində varlı bir tacir balığı çox olan çayı paşadan icarəyə götürür... və ovçular hazırlayır. Lakin ov vaxtı hər nə tuturlarsa balıq yox, ilan olur. O, ildən sonra həmin çay bir daha icarəyə verilmir» (74, 382). Bidlisi bu haqda qeyd edir ki: «Yaz aylarında çayın suyu çoxaldığından balıq göldən çaya gəlirdi. Əhali istədiyi qədər balıq tuturdu. Mənim zamanımda dövlət məmurları həmin çayı icarəyə verirdilər. Təsədüfən o il balıq sudan kənara çıxmıdı... Beləliklə də, o çay daha icarəyə verilmədi» (76, 355-356)

Jan Batistin əsərində «Şərəfnamə» dəkilərə oxşar hadisələrə təsadüf etdiyimizə baxmayaraq, müəllif öz əsərinin heç bir yerində Bidlisinin əsərinin adını çəkmir. Fransız səyyahının Bidlis əmiri ilə görüşməsi və hər iki müəllifin əsərlərində balıq hadisəsinin eyni məzmununda verilməsi, V.Velyaminov-Zernovun yazdığına görə «Şərəfnamə»nin ən yaxşı əlyazmasının Fransada olması (76, 22) belə bir fikir doğura bilir ki, Jan Batist «Şərəfnamə»dən istifadə edən və onun əlyazmasını Fransaya aparən ilk avropalıdır. Ancaq XIX əsrin əvvəllərində Avropada D'Erbelo özünün «Tarix eş-Şərəf xan əl-Bidlisi» və «Tarixi əkrad» adlı məqaləsində «Şərəfnamə»dən geniş bəhs etmişdir. O, bu məqaləsini yazarkən, Katib Çələbinin bibliografik cədvəlindən istifadə edərək onun «Şərəfnamə» haqqındakı qeydinin bədii tərcüməsini vermişdir. Artıq bu dövrdən etibarən «Şərəfnamə»nin əlyazmalarının Avropada mövcud olması ayrıca kürd tarixi ilə məşğul olan şərqşünasların nəzər-diqqətini cəlb edirdi.

Məşhur ingilis şərqşünası Con Malkolm 1815-ci ildə özünün «İran tarixi» adlı əsərini nəşr etdirdi. O, həmin əsərində «Şərəfnamə»yə istinad edərək, kürdlərin iranlı olduqlarını irəli sürürdü (97, 8)

1826-cı ildə «Şərəfnamə»nin tərcümə edilməsi fikri rus şərqşünaslarının nəzər-diqqətini cəlb edirdi. Həmin ildə rus şərqşünası M.Volkov «Asiya» jurnalının 8-ci nömrəsində çap etdirdiyi məqaləsi ilə «Şərəfnamə» və onun müəllifi haqqında bir sıra məlumatlar verdi (133, 210).

V.Velyaminov-Zernov qeyd edir ki: «1826-cı ildən sonra «Şərəfnamə» Avropada öz elmi dəyərini tapdı. Elmə bu xidməti etmək şərəfinə isə Rusiya və rus alimləri nail oldular» (76, 14).

Bu zaman Peterburq Şərq Dilləri İnstitutunun professoru Ş.Fren «Şərəfnamə»ni tərcümə etmək fikrinə düşdü. Lakin onun səhhətinin pozulması belə bir işin icrasına mane oldu (76, 15).

1856-cı ildə Peterburqda Peter Lerxlin redaktorluğu ilə kürdlərin əcdadları haqqında bir tədqiqat əsəri hazırlandı. Həmin əsərin yazılmasında «Şərəfnamə»nin əlyazmasından tarixi bir mənbə kimi istifadə edilmişdir (20, 25).

Qeyd etmək lazımdır ki, «Şərəfnamə»nin pərakəndə əlyazmalarından tarixi bir mənbə kimi istifadə olunması prosesi qərb tədqiqatçıları arasında bir də ona görə sürətlə yayılıb elmi əhəmiyyət kəsb etmişdi ki, artıq bu zaman Kürdüstan coğrafiyasını, onun tarixini öyrənmək və kürd dilini tədqiq etmək şərqşünas alim və səyyahlarını maraqlandıran ən vacib və aktual bir məsələ olmuşdur¹⁰.

Elmin və siyasətin alimlər qarşısında qoyduğu bu tələb «Şərəfnamə»nin ayrıca bir tədqiqat obyektinə çevrilməsini və onun pərakəndə əlyazmalarının kitab halına salınması zəruriyyətini sürətləndirdi. Bu vəzifəni isə görkəmli rus şərqşünası V.Velyaminov-Zernov yerinə yetirdi. O, bu haqda yazır: «Mən kürd tarixinə aid elmin tutduğu mövqeyi nəzərə alaraq, «Şərəfnamə»nin nəşrini

zəruri hesab edib və bu işə başladım» (76, 20).

V.Velyaminov-Zernov «Şərəfnamə»ni fars dilində tərtib edib, elm üçün daha faydalı olan kitab halında tədqiqatçıların istifadəsinə verməkdən ötrü təxminən 30 il əmək sərf etmişdir. O, bu işlə məşğul olarkən, «Şərəfnamə»nin dörd əlyazmasından istifadə etmişdir. Lakin V.Velyaminov-Zernov qeyd edir ki: Bu dörd əlyazmalarından ən çox fayda verən M.Xanikovun əlyazması və Peterburq İmperator Akademiyasının Asiya muzeyindəki əlyazması olmuşdur» (76, 20).

V.Velyaminov-Zernov bu əlyazmaları bir-birilə müqayisə edərək düzgün nəticəyə gəlmiş və nəhayət, elmə olan xidmətini 1860-cı ildə müvəffəqiyyətlə başa çatdırmışdır¹¹.

V.Velyaminov-Zernovdan sonra Fransız Bernard Şarmua «Şərəfnamə»ni fransız dilinə hazırlamaq işi ilə məşğul olmuşdur. Lakin 1869-cu ildə o, ölmüşdür. «Şərəfnamə»nin fransız dilinə tərcüməsinin hər iki cildi 1875-ci ildə qurtarmış və Peterburq İmperator Akademiyası tərəfindən nəşr olunmuşdur.

Beləliklə, Kürdüstan tarixinin tədqiqi üçün ən faydalı bir mənbə olan «Şərəfnamə»nin tərtibə salınmasına ilk dəfə olaraq rus şərqşünasları təşəbbüs göstərmiş və bununla da kürd tarixşünaslığının sonrakı inkişafına şərait yaratmışlar. Buna görə də, müasir şərqşünasların əksəriyyəti kürd tarixindən bəhs edərkən, onun inkişaf dövrünün başlanmasını XIX əsrin II yarısından hesab edirlər. Bu haqda fikir söyləyən Yasəmi göstərir ki, «1863-cü ildən sonra kürdlər haqqında əlimizdə daha dəqiq məlumat vardır» (69, 102).

1897-1911-ci illərdə İranda olan fransız elmi heyətinin başçısı coğrafiyaşünas Jak Dümorqan, İran, Azərbaycan və Kürdüstan coğrafiyası haqqında 2 cildən ibarət cəzəl əsər yazmışdır. Müəllif həmin əsərini yazarkən Bidlisi «Şərəfnamə»sindən bir mənbə kimi istifadə etmişdir (71, 238).

1915-ci ildə Peterburqda şərqşünas alim V.F.Minorskinin kürd tarixinə aid yazdığı əsəri çap oldu. Müəllif həmin əsəri üzərində işləyərkən «Şərəfnamə»dən bir mənbə kimi istifadə etmiş və kürd tarixşünaslığında onun əhəmiyyətindən danışmışdır (22, 9).

Yenə həmin ildə Berlin Şərqşünaslıq Akademiyasının professoru Fric tərəfindən hazırlanmış «Kürdlər» adlı kitab nəşr oldu. Fricin bu əsəri «Şərəfnamə»nin izahı tərzində yazılmış və bəzi kürd qəbilə adlarının düzgün ifadəsi verilmişdir.

Müasir İran tarixçisi Əbdüleziz Cavahir Kəlam 1928-ci ildə nəşr etdirdiyi «Asar eş-imamiyyət»ə adlı kitabının çox yerində «Şərəfnamə»yə istinadən faktlar göstərmişdir (88, 205).

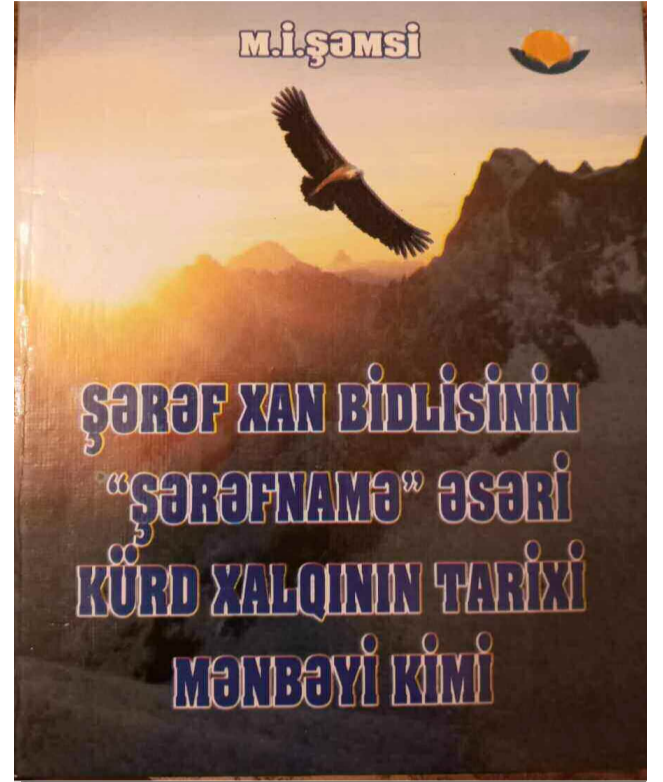
1930-cu ildə Şərq dilləri mütəxəssisi professor Seyid Məhəmmədəli Avni Qahirədə «Şərəfnamə»nin fars nəşrini çap etdirir. O, həmin əsərin hər bir səhifəsinə ətraflı izah vermişdir. Bu dövrdə «Şərəfnamə» əs-Seyyid Fərəculla Zəki əl-Kurdi tərəfindən ərəb dilinə tərcümə edilir. O, bu tərcüməni V.Velyaminov-Zernovun tərtib etdiyi mətn əsasında hazırlamış və müəllifin bir müqəddimə və geniş izahatla yazdığı bu əsərini «Kürd ensiklopediyası» (121, 2-3) adlandırmışdır. Həmin əsər sonralar bir çox müasir dillərə tərcümə edilərək, alimlərin və ədiblərin kürd tarixini öyrənməsi üçün əsas mənbə oldu.

1930-cu ildə müasir kürd müəllifi Bilec Şirküvenin Əl-qəziyyət-ül Kordiyətə adlı əsərində «Şərəfnamə»dən bir çox faktlar göstərilir (55, 6-9).

Müasir kürd tarixçisi Məhəmməd Əmin Zəki öz əsəri üzərində işləyərkən, «Şərəfnamə»dən tarixi bir mənbə kimi istifadə etmişdir.

Müasir İran tarixçisi Ələskər Şəmimi Həmədaninin 1932-ci ildə çapdan çıxan «Kürdüstan» adlı əsərinin bir çox hissəsində «Şərəfnamə»yə istinadən çoxlu faktlar vermişdir. O, həmin əsərində kürdlərin fars mənşəli olduqlarını isbat etməyə cəhd göstərmişdir¹². «İslam ensiklopediyası»nda İran və Kürdüstan tarixindən bəhs edilərkən, «Şərəfnamə»yə istinadən bir neçə fakt göstərilmişdir (132, 1206) ki, bu da tədqiqatçılar üçün çox faydalıdır.

1932-ci ildə A. Bukşpanın nəşr etdirdiyi əsərdə Sovet Azərbaycanında yaşayan kürdlər haqqında ilk məlumat «Şərəfnamə»yə istinadən verilmişdir. Qarabağ mahalında yaşayan bu kürd tayfaları «Şərəfnamə»də «iyirmi

dörd» lər adı ilə qeyd edilir (76, 32-39; 11, 57).

Məhəmməd Mərdox Kürdüstanı «Tarixə Mərdox» adlı əsərində «Şərəfnamə»dən çoxlu faktlar gətirmişdir.

Sovet kürdşünası Ə.Ş.Şamilov, 1936-cı ildə nəşr etdirdiyi əsərini yazarkən «Şərəfnamə»dən tarixi bir mənbə kimi istifadə etmişdir.

Sovet alimlərindən akademik Ə.Əlizadə XIII-XIV əsrlər Şirvan tarixindən və Şirvanşahlar dövlətindən bəhs edərkən, «Şərəfnamə»yə istinadən bir sıra faktlar göstərir (7; 5).

İ.P.Petruşevski Azərbaycan tarixinə aid elmi-tədqiqat işi ilə məşğul olarkən «Şərəfnamə»dən tarixi bir mənbə kimi istifadə edir. O, Bidlisinin qısa tərcümeyi halını qeyd etdikdən sonra, onun Azərbaycanda I Şah Təhmasib və II Şah İsmayıl zamanında müxtəlif vəzifələr daşdığını və buna görə də Azərbaycanı yaxşı öyrənə bildiyini göstərmişdir. O, təkcə XVI əsr hadisələri haqqında Azərbaycan tarixinə aid son dərəcə qiymətli məlumatlar verir (25, 304).

Beləliklə, Bidlisinin «Şərəfnamə»sini təkcə Kürdüstan tarixi üçün deyil, eyni zamanda Azərbaycan və İran tarixi üçün də faydalı bir mənbə hesab etmək olar.

Kürd müəlliflərindən Məhəmməd Əmir Zəkinin 1945-ci ildə nəşr etdirdiyi «Əd-düvəl və əl-İmaret əl-kürdiyyə Fi-l-əhd əl-İslam» (119) və 1947-ci ildə yazdığı «Məşaher əl-kürd və Kürdüstan Fi-l-əhd əl-İslam» (118), adlı əsərlərində «Şərəfnamə»dən bir çox faktlar gətirilmişdir. Həmin müəllif 1951-ci ildə çap etdiyi «Tarix əs-Sülyemaniyyə» (120) adlı əsərini yazarkən yenə də «Şərəfnamə»dən bir mənbə kimi istifadə etmişdir. Müasir kürd tarixçisi M.Cəmil 1953-cü ildə çap etdirdiyi «Əş-Şərəfnamə» əsərində «Şərəfnamə»nin geniş izahını vermişdir.

Şərqşünas alim V.F.Minorski 1953-cü ildə ingilis dilində nəşr etdirdiyi «Səfəvi dövlətinin idarə təşkilatı» əsərini yazarkən «Şərəfnamə»dən tarixi bir mənbə kimi istifadə edərək onu XVI əsrin dəyərli mənbələri sırasında göstərir (116, 71).

Müasir İran tarixçisi və milliyətçə kürd olan Rəşid Yasəmi 1952-ci ildə nəşr etdirdiyi «Kürd və onun əcdadının tarixi bağlılığı» əsərini yazarkən Kürdüstan tarixinə aid bir sıra faktları «Şərəfnamə»yə istinadən vermişdir. O, kürdlərin fars mənşəli olmalarını isbat etmək üçün «Şərəfnamə»dən istifadə edərək yazır: «Kürdlərin iranlı olması haqqındakı rəvayətlərdən biri də «Şərəfnamə»nin qeydiyyatıdır ki, İranın tarixi şəxsiyyətlərini kürd hesab edir» (69, 117). Yasəmi də Şəmimi Həmədani kimi kürdləri fars mənşəli göstərməklə, onların demokratik hüquqlar uğrunda mübarizələrini İranın ərazi bütövlüyü üçün zərərli hesab etmişdir və əsərini də elə bu münasibətlə yazmışdır¹³.

Ardı var

Kurdên Kafkasyayê hewl didin çand û zimanê xwe biparêzin

Hejmareke mezin ya Kurdên Kafkasyayê li Azerbaycanê dijîn. Ji ber şer û alozî û derfetên aboriyê jî, gelek Kurdên li Azerbaycanê li Bakuyê dijîn. Kurdên Bakuyê deriyên malên xwe ji tîma Kurdistan24'ê re vekirin û behsa serpêhatiyên xwe kirin. Kurdên Bakuyê hewl didin ku çand û zimanê xwe biparêzin. Ji Kurdên Bakuyê, Cemîla Wezîr a 85 salî behsa serpêhatiyêke xwe li gel Nemir Mele Mistefa Barzanî dike.

Di cîhanê de yek ji warên Kurdan jî Kafkasya ye. Hejmareke mezin a Kurdên ku li Kafkasyayê belavbûyî li Bakuyê dijîn. Yek ji wan jî rojnameger û nivîskar Tahir Silêman e ku rojnameyêke bi navê Diplomat amade dike. Ev rojnameya heftane, zêdetir behsa pêşhatên derbarê Kurdan de dike. Ji ber derfetên kêr ên abûriyê Tahir Silêman rojnameyê li mala xwe amade dike.

Nivîskar û rojnameger Tahir Silêman ji K24'ê re dibêje: "Ev 21 sal in ez vê rojnameyê çap dikim. Em vê rojnameyê bi kurdî, tirkî, ezerî û rûsî çap dikin û bi her çar zimanan dişînin Kurdistanê. Heta pandemiya jî me bazirganî dikir, rewşa me baş bû lêbelê niha rewşa me ya abûrî ne gelek baş e. Min beşeke mala xwe kiriye cihê amadekirina rojnameyê. Ez tenê vê rojnameyê amade dikim, ti kes alîkariya min nake."

Di salên 1950an de Nemir Mele Mistefa Barzanî bo demekê li Kafkasyayê dimîne. Cemîla Wezîr a wê demê 12 salî dibêje; wê Nemir Mele Mistefa li Taşkentê ditiye û bi hestiyarî behsa serpêhatiyêke xwe dike û tîne zimên; hesreta wê ew e ku di 85 saliya temenê xwe de serdana

Herêma Kurdistanê bike.

Cemîla Wezîr dibêje: "Demekê min dît derî vebû û kesek hate hundir, hemû kesên li hundir rabûn ser piyan. Min ji mamê xwe pirsî wî kir; mamê min got; ev Mele Mistefa

Barzanî ye, general e. Ez gelek keyfxweş bûme ku min Mele Mistefa Barzanî ditiye ku wî temenê xwe di oxira Kurdan de daye. Ez gelek serbilind im ku li kêleka wî rûniştim û min ligel axaftiyê. Rehma Xwedê lê be. Zarokên wî jî li wî çûne. Ez dixwazin Kurdistanê bibinim. Şabûna miletê xwe bibinim. Ez bibînim ku li Kurdistanê Iraqê hikûmeta Kurdistanê heye, mezinên me hene. Şikir ku kûrê Barzanî ye, babê wî miroveke gelek baş bû."

Hejmara Kurdên li Azerbaycanê nayê zanîn, lê belê tê gotin ku hejmara wan bi sedhezaran e. Ji ber bîşaftin û sedemên cûrbecûr di nava

piraniya Kurdên Azerbaycanê de kurdî hatibe jibîrkirin jî malbatên ku hewla parastina çand û zimanê xwe didin jî hene.

Xalidê Evdilbarî got: "Em eslê xwe ji Wanê hatine, lê belê bab û kalên

me ji Dohukê hatine. Ji beriya 200-300 salan i Duhokê derbasî Îranê bûne û ji Îranê derbasî Tirkîyeyê bûne û jê em derbasî Ermenîstanê bûne. Ev 80 sal in jî em hatine Azerbaycanê."

Marîna Îsayev jî dibêje: "Ez dikarim bi zimên kurdî, Îngîlîzî, rûsî, farsî, azerî û tirkî biaxivim. Em li vir bextewar in lê me dixwest ku em Kurdistanê jî bibinim." Kurdên Bakuyê di şîr û şahî ango di rojên xweş û nexweş de jî tîne cem hevdu û hewl didin ku çanda xwe, zimanê xwe biparêzin lêbelê hesreta dilê gelek ji wan ew e ku Herêma Kurdistanê jî bibinim.

Nerina Azad

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê peyamekî serxweşiyê belav kir

Duh 19.07.2024ê bi şev Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê ji ber koça

dawî ya parêzgarê berê yê Nînowa Dureyd Keşmûle peyamekî serxweşiyê belav kir.

Di peyama xwe de Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî ragehand: "Ji ber koça dawî ya parêzgarê berê yê Nînowa xwedê jê razî Dureyd Keşmûle serxweşiyê li malbata wî ya birêz dikim û şîrîkê xema wan im. Ji xwedayê mezin daxwaz dikim ruhê wî bi beheştê şad bike û sebr û aramiyê bide kesûkar û merivên û malbata wî."

36 sal di ser kîmyabarana 2 gundên Rojhilatê Kurdistanê re derbas dibin

Îro 36 sal di ser kîmyabarankirina gundên Zerde û Nasirdêrayê yên

parêzgeha Kirmaşanê ya Rojhilatê Kurdistanê re derbas dibin ku di şerê 8 salî yê Iraq û Îranê de, ji aliyê artêşa Iraqê ve bi çekên kîmyayî hatin bombekirin.

Îranê amaje bi raporeke komîsyona taybet a Neteweyên Yekgirtî ya derbarê şerê ji sala 1983 heta 1988an kir û ragihand, artêşa Iraqê 1800 ton gaza xerdel, 140 ton gaza Tabun û 600 ton gaza Sarîn bikar aniyê.

Li gorî raporta Neteweyên Yekbûyî, artêşa Iraqê di êrişên xwe yên li ser sînorê Îran û Rojhilatê Kurdistanê de, 19 hezar û 500 mûşek, 54 hezar top û 27 hezar mûşekên mamnavend bikar anîne.

Gundê Zerde li devera Rêjaw, li bilindahiyên bajarê Dalaho dikeve û 140 kîlometreyan li rojavayê bajarê Kirmaşanê dûr e. Xelkê gund ji sala 1988'an û vir ve ji ber bandora çekên kîmyewî, bi nexweşiyên cûrbecûr yên henase, korî û kerrbûn, hestiyariya çermî ketin. Bandor li ser birîndarên çekên kîmyewî ranewestiyane, belkû piştî karesatê ew nexweşî derbasî nîşên di piştê jî bûne. Sibeha roja Înê 22'ê Tîrmeha 1988'an, kêrî sê hefteyan beriya ragihandina agirbestê, artêşa Iraqê bi çend firokeyên şer gundê Zerde bombebaran kir, di encamê de 275 sivil hatin kuştin û bi sedan jî birîndar bûn. Di heman rojê de artêşa Iraqê bi çekên kîmyayî êrişî gundê Nasirdêrayê yê ser bi bajarê Gaylenxerbî yê Rojhilatê Kurdistanê kir, ku di encamê de 4 welatê şerhîd bûn û zêdetir 1000 welatîyên din jî birîndar bûn.

Civata Asayîşa Herêma Kurdistanê: PKK bi bername bizavê ji bo terorkirina welatîyan û endamên partiyên siyasî yên Herêma Kurdistanê dike

- Civata Asayîşa Herêma Kurdistanê radigehîne, "Koma têkder a PKKê ji ber bomba nûsandî erebeya berpirsekî bilind ê hizbî li baajrê Kelarê kir armanc."

Civata Asayîşa Herêma Kurdistanê duh roja Sêşem, ragehandinek parve kir û tê de hatiye, "Ev demek e koma têkder a PKKê bi awayekî bernamekirî bizavê ji bo terorkirina welatîyên Herêma Kurdistanê û kadir û endamên partiyên siyasî yên Herêma Kurdistanê dike, bi karên xwe yên şerxwazane zirarê digehînin ser û malên welatîyên Herêma Kurdistanê."

Civata Asayîşa Herêma Kurdistanê eşkere kiriye, "Di dawî kiriyara wê ya şerxwazane de li roja 15.07.2024ê bi rêya bomba nûsandî erebeya berpirsekî bilind ê hizbî li bajarê Kelarê kir armanc."

Di wê ragehandinê de hatiye, "Wê koma têkder di dema sê salên borî de gelek welatî û endamên hêzên bergiriyê

li Kurdistanê kirine armanc, ku hejmareke wan şehîd bûn û herwesa di hejmareke karên xwe yên têkderane de serkeftî nebûn û hatin pûçkirin û ew kom bi wê yekê jî ranewestiya, belkî bi şewitandina cihên giştî û sûk û molan li Herêma Kurdistanê û deverên din kîna xwe darêt û bû sedema gehandina zirarê ji bo kedkar û welatîyên xweşevî yên Herêma Kurdistanê." Herwesa tekez jî kiriye, "Ew kom bûye alavek ji bo bazirganîkirin û belavkirina madeyên hişber û karên neqanûnî li deverê û li ser astê navdewletî."

Herwesa amaje daye, "Ev zêdegaviya koma têkder a PKKê paşeroja deverê dixwe ber metirsiya herêmî û navdewletî û rengvedanên nerênî û nexwestî li dû xwe tîne, berde-wamkirina wan kiryanan bê bersivê nabe û serkirdetîya wê komê ji her encamp û rengvedanekê berpîrs e."

Tekista ragehandina Civata Asayîşa

Herêma Kurdistanê

Ev demek e koma têkder a PKKê bi awayekî bernamekirî bizavê ji bo terorkirina welatîyên Herêma Kurdistanê û kadir û endamên partiyên siyasî yên Herêma Kurdistanê dike, bi karên xwe yên şerxwazane zirarê digehînin ser û malên welatîyên Herêma Kurdistanê.

Di dawî kiriyara wê ya şerxwazane de li roja 15.07.2024ê bi rêya bomba nûsandî erebeya berpirsekî bilind ê hizbî li bajarê Kelarê kir armanc.

Wê koma têkder di dema sê salên borî de gelek welatî û endamên hêzên bergiriyê li Kurdistanê kirine armanc, ku hejmareke wan şehîd bûn û herwesa di hejmareke karên xwe yên têkderane de serkeftî nebûn û hatin pûçkirin.

Ew kom bi wê yekê jî ranewestiya, belkî bi şewitandina cihên giştî û sûk û molan li Herêma Kurdistanê û deverên din kîna xwe darêt û bû sedema gehandina zirarê ji bo kedkar û welatîyên xweşevî yên Herêma Kurdistanê.

Ew kom bûye alavek ji bo bazirganîkirin û belavkirina madeyên hişber û karên neqanûnî li deverê û li ser astê navdewletî.

Ev zêdegaviya koma têkder a PKKê paşeroja deverê dixwe ber metirsiya herêmî û navdewletî û rengvedanên nerênî û nexwestî li dû xwe tîne, berde-wamkirina wan kiryanan bê bersivê nabe û serkirdetîya wê komê ji her encamp û rengvedanekê berpîrs e.

Civata Asayîşa Herêma Kurdistanê 16ê Tîrmeha 2024ê

Nêçîrvan Barzanî û Îlham Elîyêv civînanan salek berê

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî û Serokomarê Azerbaycanê Îlham Alîyev, di çarçoveya dan û stendinê dîplomatîk de li Bakuyê civiyan.

Di agahiyên ku li ser serdana Nêçîrvan Barzanî hatin ragihandin de hat diyarkirin ku Serokê Herêma Kurdistanê, li Balafirgeha Bakuyê ji aliyê rayedarên Dewleta Azerbaycanê ve hat pêşwazîkirin.

Li gorî hat zanîn, Nêçîrvan Barzanî piştî re civiya û li ser pêwendiyên dualî nîrxandin hatin kirin.

Di hevdîtina ku qala pêwendiyên di navbera Azerbaycan, Iraq û Herêma Kurdistanê de hat kirin de li ser bipêşxistina pêwendiyên û pêkvejiyana di warên cuda de tekezî kirin. Beriya niha jî di sibata borî de Nêçîrvan Barzanî tevî di Konferansa Ewlekariya Munchenê bûbû û di wê konferansê de jî ligel Alîyev civînek kiribû. **PeyamaKurd**

Helgurd Şêx Necîb: Şerê PKKê de vera me veguherandiye navendeke leşkerî

Serperîştyarê Îdareya Serbixwe ya Soranê Helgurd Şêx Necîb ragihand, şerê PKK û Tirkîyeyê

bandoreke xirab li ser jiyana welatîyên deverê kiriye.

Serperîştyarê Îdareya Serbixwe ya Soranê Helgurd Şêx Necîb îro ji ajansa K24ê re got: "Şerê PKK û Tirkîyeyê bandoreke neyînî li ser jiyana welatîyên deverê kiriye. Ji ber valabûna çend gundan jî, di warê îdarî de gelek pirsgrîkên me derketine."

Herwiha got: "Heya niha şerê PKK û Tirkîyeyê li sînorên Herêma Kurdistanê, ti bandoreke erênî û pêşçûn ji bo siyaseta PKKê li Bakurê Kurdistanê nekiriye." Tekez kir jî: "Qurbanîyên sereke yê şerê her du alîyan, xelkê deverê ne. Herwiha kêşe û aloziyên wan her du alîyan bûne barek li Hikûmeta Herêma Kurdistanê, di van salên dawî de jî hewlên mezin hatine dayîn ku ev kêşe ji deverên me bîndûrxistin."

Serperîştyarê Îdareya Serbixwe ya Soranê got: "PKKê, hêzên Tirkîyeyê kişandine sînorê Herêma Kurdistanê. Eger hêzên leşkerî li navçeyekê bi cîh bibin, ew navçe dibe navçeyekê leşkerî, lewma tevgera welatîyan dikeve metirsîyê."

Helgurd Şêx Necîb tekez kir, ew deverên ku hêzên PKKê lê ne, hêzên Tirkîyeyê hewl didin kontrol bikin, ku bi hatina wan jî dê bibe navçeyekê leşkerî. Deverên Biradost û Balekayetî ku deverên geştyarî, bazirganî û çandîniyê jî ne, ji ber şerê PKK û Tirkîyeyê, ziyaneke mezin gihîştîye wan."

94 sal derbas bûn, lê Kurd qet Simkoyê Şikak ji bîr nakin

93 sal beriya niha Simayîl Axayê Şikak ku weke "Simkoyê Şikak" an jî "Simîtko" tê nasîn, li bajarê Şinoyê yê Rojhilatê Kurdistanê bi biryara şahê wê demê yê Îranê Rîza Şah ve ji aliyê leşkerên wî welatî ve hat şehîdkirin. Lê bandora serhildana wî rêberê Kurd hêj jî li Rojhilatê Kurdistanê û bi taybet li herêma Urmiyê maye. Simayîl Axayê Şikakî di sala 1887ê li Urmiye ya Rojhilatê Kurdistanê ji dayik bûye. Kurê Mihemed Axayê serokê eşîra Şikak e. Piştî birayê wî Cewer Axa bi destê rejîma Îranê ya wê demê li bajarê Tewrêzê hat kuştin, Simko serokatiya eşîra Şikak wergirt.

Piştî ku sala 1905an, Cewer Axayê Şikak ku birayê Simko bû, li Tewrêzê hat kuştin, Simko soz da ku tola wî hilde û şerê li dijî hikûmeta wê demê ya Îranê berdewam bike.

Li gorî gelek çavkaniyên biyanî û Kurdistanî, tevî ku di destpêkê de hestê tohildanê li cem Simko hebûye, lê belê piştî derbasbûna demekê hizra wî ber bi tevgera netewî ve çûye. Li gorî wan çavkaniyan, şerê Simkoyê Şikak bi hikûmeta Îranê re şerekî netewî û ji bo bidestxistina mafên neteweyî yê milletê Kurd bûye.

Girîngiya serhildana Simkoyê Şikak ku nêzî 25 salan dom kir, ew e ku piştî şerê cîhanê yê yekem nêzî %50 ji axa Rojhilatê Kurdistanê ji destê desthilatdariya dewleta Îranê derxist û xiste bin kontrola xwe û rêveberiyek taybet ava kir. Herwiha piştî şoreşa Şêx Ubeydullahê Nehrî û Kela Dimdim, sores û serhildana Simkoyê Şikak, tevgera herî mezin a Kurdî li Rojhilatê Kurdistanê bû. Hêza serbazî ya Simkoyê Şikak piranî ji çekdarên eşîreta Şikak pêk dihat, lê belê piştî ku eşîretên din ên Rojhilatê Kurdistanê piştigirî dan wî, wan eşîran jî çekdarên xwe tevî hêza Simko û Şikakan kirin.

Şikak li Rojhilatê Kurdistanê piştî eşîreta Kelhûr li herêma Kirmaşanê mezintirîn eşîreta vê perçeyê Kurdistanê ye ku di serdema desthilatdariya Qacarî û Pehlewîyan de li Îranê û Kurdistanê xwedî rolekî aktîv ê siyasî bûn. Navenda desthilatdarî û hêza Simkoyê Şikak û eşîreta Şikak bi giştî Kela Çariyê li navçeya Selmasê û herwiha bajarê Urmiyê bû.

Di dema herî bihêziya xwe de, her ji Mako û Kela Xwê (Xoy), Selmas, Urmiye, Mihabad, Şino û bajarokên din

ên parêzgeha Urmiyê heta sînorê Seqîz, Bane û Merîwanê li parêzgeha Sine di jêr desthilatdariya wî de bû û gefa kontrolkirina Sine û Kirmaşanê jî

bi aşkere behsa mafên netewî yê Kurdan, welatek bi navê Kurdistanê û serxwebûna Kurdistanê kiriye.

Kutschera herwiha ji ber xebatên

dixwar.

Rojnameya navdar a Amerîkî ya New York Times di raporekê xwe ya sala 1922ê de behsa şoreşa Simkoyê Şikak dike û dibêje, hikûmeta Kurdistanê hatiye damezrandin. Di rapore de tê gotin, ku Simko serkirdatiya hêzeke çekdar a 85000 kesî dike û sînorê hikûmeta wî jî Urmiye, Selmas, Kirmaşan û Erdelan e. New York Times herwiha dibêje, çavê Simko li Loristanê ye jî. Simkoyê Şikak di serdemekê de ku hêj civaka Îranê bi giştî û ya Rojhilatê Kurdistanê paşketî û feodalî bû û li ser bingeha rejîma axatiyê birêve diçû, gelek karên giring kirin, weke mînak li Kela Xwê bi alîkariya malbata Bedirxaniyan Medreseya Cîhanbanî vekir û di wê medreseyê de ji bilî fêrkirina zanistê bi zimanê Kurdî û Farsî, bi peryê hikûmeta xwe xwandekarên Kurd fêrî zimanên Fransî, Rûsî û Tirkî dihatin kirin. Herwiha yekemîn rojnameya Kurdî li Îranê û Rojhilatê Kurdistanê bi navê "Kurdistan" di serdema desthilatdariya Simko de li bajarê Urmiyê hatiye çapkirin û weşandin. Simko herwiha di navbera bajar û cihên stratejîk ên di bin desthilatdariya xwe de, cihên weke Mihabad, Urmiye, Selmas û Kela Çariyê xeta telegrafê kişand.

Weke ku nivîskar û dîrokanê Fransî, Chris Kutschera dibêje, Simko di çend nameyên xwe de ku bo çend berpîrsên Rûsî, Brîtanî şandine, gelek

wî yê di serdema xwe de, Simkoyê Şikak weke "bavê nasyonalîzma Kurdî" li Rojhilatê Kurdistanê bi nav dîke.

Simko di beşeke nameya xwe de ku ji bo fermanarê hêzên Îranê li bajarê Meraxê Zefer el Dulê şandiye, dibêje: "Em pir baş dizanin ku hinek netewe di cîhanê de hene ku hejmara wan nagihê çaryeka kurdan, lê ew gihîştine xweziyên xwe ku mafê otonomiyê ye. Li almanan binêrin ku çawa ev karê han di nava xwe de pêk anîne. Bi rastî ger netewa kurd di Îranê de negihîje mafê xwe, êdî mirin û neman jê re baştîre ji jiyana û mayîne. Di vê roja ku em tede dijîn, dewleta Îranê bixwaze an jî nexwaze, em mafê xwe yê otonomiyê dixwazin. Êdî ev xweziya hemû mirovekî Kurd e û ji xelkê me re jî jiyaneke nû ye.

Ev name dide diyarkirin ku Simko mirovekî durbîn bûye û ji bo standina mafê rewa yê gelê Kurd bi armancên mezin û planên nû dest bi xebata xwe ya siyasî kiriye.

Simkoyê Şikak di 25 salên serhildana xwe de, rastî gelek serkevtin û şikestan jî hat, herî dawî piştî ku hikûmeta Îranê karî serhildana wî tekîbibe, Simko derbasî aliyê Başûrê Kurdistanê bûbû û piştî demekê li ser banga Îranê ya ji bo muzakere û danûstandinan, di 21ê Tîrmeha 1930an de çûbû Şinoyê û li wir bi pîlana Rîza Şah ji aliyê hêzên Îranê ve hat şehîdkirin.

Amerîka: Em piştigiriya asayîkirina pêwendiyên Sûriye û Tirkîyeyê nakin

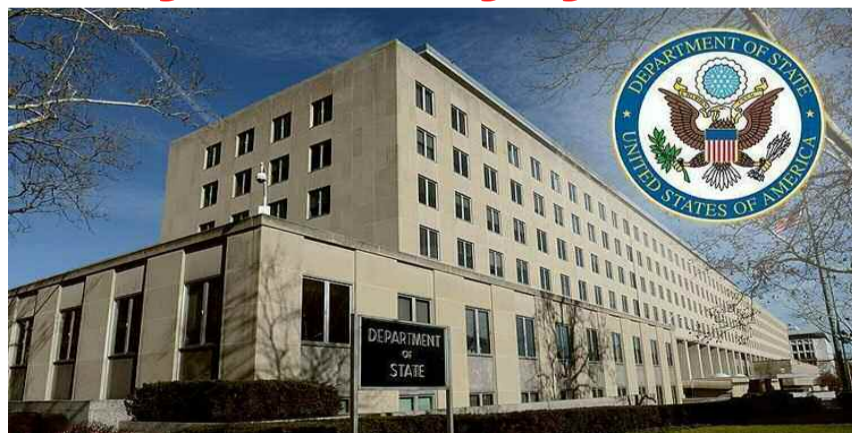
Wezareta Karên Derve ya Amerîkayê ragihand ku ew piştigiriya hewlên asayîkirina pêwendiyên Sûriye û Tirkîyeyê nakin.

Wezareta Karên Derve ya Amerîkayê derbarê hewlên asayîkirina pêwendiyên Tirkîye û Sûriyeyê, bersiva çend pîrsên Nûçegihanê Rûdawê Diyar Kurde da. Wezareta Karên Derve ya Amerîkayê ji Rûdawê re got:

"Em piştigiriyê nadin wê hewlê û heta rejîma Sûriyeyê ji bo çareseriyê aloziya 13 salan pêngavên cidî navêje.

Em ti carî pêwendiyên xwe bi Şamê re asayî nakin.

Amerîka piştigiriya wan hewlan nake. Me ji Tirkîyeyê xwestiye ku van hewlan ji bo pêkanîna armancên biryara 2254 ya Encûmena Asayîşa Navdewletî ya derbarê aloziya Sûriyeyê bi kar bîne.

Heta ku pêşketineke rasteqîn ji bo çareseriyê siyasî ji aloziyê re çê nebe em pêwendiyên xwe bi rejîma Esed re asayî nakin.

Me ji welatên pêwendiyên wan bi rejîma Sûriyeyê re hene xwestiye, pêwendiyên ji bo başkirina rewşa mirovî, mafên mirovan û rewşa ewlehiya Sûriyeyê û bidestxistina armancên projebiriyê Neteweyên Yekbûyî bîne bi

kar bînin."

Tirkîye beşekî axa Sûriyeyê bi leşkerên xwe dagir kiriye.

Şertê ewil a Şamê derxistina leşkerên Tirkîyeyê ye.

Li gorî pisporan, Enqere ji bo pêşî li statuya Rojavayê Kurdistanê bigire xwe nêzîkî Şamê dike.

Piraniya civaka Tirkîyeyê ji bo vegevandina penaberan dixwaze her du serok hevdîtinan bikin.

Serpêhatiya rêberê efsaneyî Simkoyê Şikak

çarçoveyê de dibistaneke kurdî li bajarê Xoyê (bajarê Xwê) tê vekirin ku çend mamosteyên Kurd ku ji Qefqazê hatibûn, bi zimanê Kurdî û Rûsî, ders dane 29-30 zarokên Kurd.

Li dawiya sala 1914an di kelekela şerê yekem ê cîhanî de, li gor lihevkerina di navbera Rûs û Îraniyan de, di dema dîrxistina Simko ji aliyê Rûsan ve bo Tiflîsê, li nêzî Colfayê ji aliyê Ermeniyên ve teqe lê hate kirin, lê ti zirarek negihîştê.

Di sala 1916'an de, dema ku rûsiyan dîtin ku bêy hebûna Simko li herêma Xoy û Kotolê, metirsiya dagîrkirina wan herêman ji aliyê Osmaniyan ve heye, Simko serbest berdidin û rê didin ku vegere devera Kotolê.

Sala 1918'an li ser daxwaza Marşîmon rêberê olî ê Asûriyan, Simkoyê Şikak bo hevdişînê ji Çariyê diçe

Kohneşehr a nêzî Selmasê. Di vê hevdişînê de, dema ku Simko pê dihesa ku Marşîmon li gor qewlên ku berê Rûsan dabûne wî û gelek çek û teqemenî dabûnê, dixwaze dewleteke Asûrî li ser xaka Kurdistanê ava bike, lewra bo pûçkirina wê pîlanê di pêvajoya vê hevdişînê de Marşîmon dike.

Di nameyekê de ku tê texmînkirin di sala 1919an de Simko bo generalê desthilatdar ê Îranî Hesên Muqedemê Zefer El-dewle nivîsiye, di wê nameyê de Simko gotiye wî karbidestî, di cîhanê de gelek neteweyên kêmtir ji Kurdan bûne xwediya dewleta xwe. Ger Kurd bi vê nifûsa xwe nekarin otonomiya xwe bi dest bînin, mirina wan baştir e ji hebûna wan.

Di meha duyem a bihara 1919'an de, hakimê Tewrêzê Mukerem El-mulk, bi alîkariya Ermeniyên wir, paketeke

Mihemedsalih Qadirî

Simko sala 1887'an ji dayîk dibe. Piştî wê ku di sala 1905an de Cewher axayê birayê mezin ê wî ji aliyê hakimê Tewrêzê ve bi xapandinê tê kuştin û piştî wê ku Mihemed Axayê bavê wî ji aliyê Osmaniyan ve tê bêsêrûşûnkirin, ew jî ji sala 1906'an ve li herêmên Kotol, Makû, Kela Xwê (Xoy), û Selmasê, bona bihêzkirina desthilata xwe dest bi liv û tevgerê dike.

Li meha îlona sala 1912'an dema ku Ebdulrezaq Bedirxan û Seyîd Taha neviyê Şêx Ubeydullah ji Tiflîsê diçin Xoyê, li wir ji aliyê çekdarên Tirk ve têne girtin û ber bi aliyê Tirkîyê ve têne birin, Lê Simko dema pê dihesa, bi hêzekê êrişî ser wan dike û li ser sînorê di navbera Îran û Tirkîyê piştî şerekî kurt Ebdulrezaq û Seyîd Taha ji destê wan rizgar dike.

Di despêka sala 1913'an de Simkoyê Şikak bi hevkarîya Ebdulrezaq Bedirxan karî "Komeleya Cîhandanî" li bajarê Xoyê ava bike. Di vê

bombekirî amade dike û li ser navê şandina diyariyekê ji aliyê jineke Azerî ya xizma Simko ve bo Xusroyê kurê Simko, bombeyê bo kuştina Simko dişîne Çariyê. Di encama teqîna bombeyê de, birayê Simko bi navê Elîxan û sê kesên din di cih de têne kuştin û çend kesên din jî birîndar dibin.

Lewra Simko roja 17.07.1920'î Emerxanê Şikak mişêvr û fermandeyê giştî yê hêzên çekdar ên xwe erkdar dike ku êrişî ser hêzên dijmin bike, û Emerxan jî piştî şerekî giran kariye bendera Golmexane û cihên stratejîk ên Urmiyê bigre û bi vî rengî bajarê Urmiyê ji destê neyaran rizgar bike.

Şerê rizgarkirina Mehabadê

Sala 1921'an hêzên Simko piştî şerekî giran zêdetir ji 700 kes ji hêzên Îranê kuştin û herwisa fermandeyê giştî yê serbazên Îranê li padigana Mihabadê bi navê Hesên Melekzade jî bi dîl girtin û bajarê Mihabadê bi yekcarî ji destê dagîrkerên Îranî rizgar kirin.

Şerê Şekeryazê

Roja 17.12.1921'an artêşa Îranê bi 5 hezar şerkeran ve û bi fermandehiya Emîr Erşed Zirxam Qeredaxî li gel şevirmendê leşkerî yê Swêdî bi navê "Lindbergh" êrişî ser Simko kirin. Emîr Erşed Zirxam Qeredaxî birayê Mihemed Husênxan bû, ku wî di sala 1905'an de, Cewher Axayê birayê Simko li Tewrêzê kuştibû. Di çarçoveya fermana Simko de Emerxanê Şikak jî bi hêzeke teyar, digel 200 şervanên Zêbariyan çeperên dijmin dişkînin û Emîr Erşed Qeredaxî jî dikujin.

Di Tîrmeha 1922'an de Simko rojnameya "Kurd" li bajarê Urmiyê daye weşandin, ku çend hejmarên wê bi du zimanên Kurdî û Farsî hatin weşandin.

Simko di dema serhildana xwe de têkiliyeke berfireh li gel piraniya serokhoz û rewşenbîr û şoreşgerên Kurdan hebûye û di nameyêke xwe de

Serpêhatiya rêberê efsaneyî Simkoyê Şikak

rû li gelê Kurd dike û wiha dibêje:

“Ey Kurdino! Xeynî yekîfî û pêkvebûnê, me ti riyek bona rizgariya

navê Xusro jî tê girtin.

Roja 06.11.1922`an çend karbidestên Îngilîzan bi serperestiya “Sidi Edmunds” li gundê Behirkê ya ser bi Hewlêrê bi Simko û Seyîd Taha û Ehmed Axayê birayê wî re dicivin. Di vê civînê de serbarê hewla Simko bo rakêşana piştgiyariya Îngilîzan, lê karbidestên Îngilîzê ti qewleke piştgiyariyê nadin tevgera Simko.

Roja 08.01.1923`an Simko ji bo seredana Şêx Mehmûd çûye bajarê Silêmaniyê û li wir bi merasimeke fermî û di nav kernevaleke mezin de ji aliyê Şêx Mehmûd û xelkê Silêmaniyê ve hatiye pêşwazîkirin.

Simko li heyama mana xwe ya li Silêmaniyê, piştî çendîn hevdiînan li gel Şêx Mehmûd çî bersivê erênî bo dûrketina wî ji Tirkan û lihevkerina bi Îngilîzan re jê wernegirtiye. Herwisa Simko çî hêviyek bi piştevaniya Îngilîzan jî nemaye ku di wê demê de, li dijî Îranê piştevaniyê li Simko bikin. Di wî çaxî de bi sedema ji nû ve

destpêkirina şerê di navbera Şêx Mehmûd û Îngilîzan, êdî Simko tê gihîştîye ku mana wî li Silêmaniyê bêfeyde ye û pêşeroja wî jî ne zelal e. Lewma di 28.03.1923`an de ji bajarê Silêmaniyê derdikeve û vedigere derdora Rewanduzê.

Piştî bêhêvîbûna Simko ji Îngilîzan û bicihêlana Silêmaniyê û hatina wî bo herêma Rewanduzê, li wir ji aliyê Ozdemir karbidestê Tirkîyê ve hinek qewl û soz bi Simko têne dayîn. Hikûmeta nû ya Tirkan bona ku nehêle Îngilîz Simko li dijî wan bi kar bînin, wekî taktîka demkî, li gel rêdana bi Simko bo çûna nav Tirkîyê û radestkirina beşek ji darayî û malê zewtkirî yê wî û herwisa berdana Xusroyê kurê wî, gelek qewlên din jî dane Simko.

Lê piştî wê ku peymanê Lozanê li rêkvevt 24.07.1923`an tê îmzekirin û nakokiyên di navbera Tirkan û

Îngilîzan li ser qedera Mûsilê, heta qasekê yekalî bûye, êdî Simko nekariye di Tirkîyê de bimîne û carek din bi destê betal vegeyriyê ser sînor û li derdora Çiyayê Dalamper li ser sînorê di navbera Îran, Tirkîyê û Iraqê de akincî bûye.

Di destpêka sala 1924`an de piştî lihevkerina di navbera Simko û hikûmeta Îranê de, Simko vedigere Îranê û li gundê Howesnê ya girêdayî herêma Soma ya Urmiyê cihûwar dibe.

Sala 1925`an di dema pêşwaziya Simko ji hatina Rizaxan bo Selmasê, dema ku Rizaxan çekdarên Simko dibîne, ditirse û hizir dike ku ketiye dava Simko de û bi armanca xwederbazkirinê zû xatirê xwe jê dixwaze û dibêje ez ê saet 4ê êvarê herim Kohneşehrê û tu jî were wir bona ku em bi hev re biaxifin. Simko piştî xatirxwastina wî bi diltengiyê mezin û bi dengê bilind gotiye:

“Diviya min ew kuştiba. Ji niha şûnda çî bête serê min heqê min e. Bêguman dê rojek bêt ku heman Rizo

Simko in Sulaimani

Unknown/Courtesy: Rafiq Shabir

bête Şinoyê û li wir çavê wî bikeve serleşker Hesên Muqedem fermanê payebilind ê Îranî.

Simko ku bi niyetpakî dixwast digel karbidestên Îranê bo çareserîya kêşeyên di navbera xwe de gotûbêjê

neteweya xwe ji destê dijmin pê şik nayê û ji bilî girtina destê biratiya hevdu, ti çareyek bo rewşa bêçaretiya Kurdan tineye. Bi rastgoyî, destê yekgirtin û pêkvebûnê bidin hevdu û bi hemû hêz û şiyana xwe li hember destdirêjiya dijmin xwe biparêzin. Rêya rizgariyê tenê ev e, ne ti tiştêke din”.

Roja 27.07.1922`an di bin fermandehiya serleşker Cehanbanî de, 15 hezar leşkerên hikûmeta Rizaxan êrişî ser Kela Çariyê êvirgeha Simko dikin. Di rewşeke wisa de Simko neçar maye ku ji Kela Çariyê ve ber bi herêma Şipîranê ya nêzîkî sînorê Tirkîyê paşve kêşanê bike.

Di şeveke Oktobera 1922`an de, hêzên Tirk êrişî ser gundê Şamanis a Bakûrê Kurdistanê dikin. Di encama vê hêrişê de hevjiîna Simko ya bi navê Cewahir Xanim tevî çend kesên din têne kuştin û kurê Simko yê şeş salî bi

(Rizaxan) dê min bikuje”.

Sala 1926`an Simko bi 1500 kesî êrişî ser Selmasê kir, lê bi sedema nakokiyên navxweyî nekarî bajar bigre û di dema paşvekêşanê de li herêma Soma-Biradostê hate têkşikandin û neçar ma ku here Iraqê û li bakûrê Rewanduzê li Sîdekan biêvire.

Sala 1928`an cardin Simko li gel Tirkan li hev kir û li gel alfgirên xwe çûne nav sînorê Tirkîyê û li herêma Gewer a Bakûrê Kurdistanê bicih bûn.

Piştî vê ku Simko bo heyama du salan di rewşeke dijwar de, li sêgoşeya Başûr û Bakûr û Rojhilatê Kurdistanê dimîne, li havîna sala 1930`î serheng Sadiqxanê Newrozî ji rêya Teymûrê Şikak ve ku pêştir çekdarê Simko bûye, nameyekê ji Simko re dişîne û daxwazê dike ku Simko

bike, lê karbidestên hikûmeta Îranê berevajî dixwastin wî bixin davê û ji nav bibin. Mixabin Simko bi vê pîlana wan a qirêj nehesiya û bi hêsanî kete dava neyarên xwe de û roja 18.07.1930`î (27.04.1309an) li bajarê Şinoyê hate terorkirin. Bi vî rengî canê wî qehremanê efsaneyî yê Kurdistanê dibe goriyê nîştîman û dawî li tevgera wî ya zêdetir ji 20 salan tê.

Rizaşah hizir dikir ku bi nemana Simko xebat û tekoşîna Kurdan li Îranê dê bo heta heta bi dawî bê, lê li sala 1941an di dema şerê duyem ê cihanî de eva Rizaşah bû ku dawî li hikûmeta wî hat û careke din gelê Kurd rabû ser piyan û vê carê bi rêberîya Pêşewa Qazîmihemed li sala 1946`an karîf Komara Kurdistanê ava bikin.

Mohra taybet a Simkoyê Şikak

Nêçîrvan Barzanî ji bo Azerbeycanê hat vexwendin

Serokê Herêma Kurdistanê Herêma Kurdistanê, Serokê Nêçîrvan Barzanî ji bo beşdarbûna Dîwana Serokatiya Herêma Kurdis-

Konferansa Guherîna Keşewayê ya Neteweyên Yekgirtî li Bakuyê, Paytexta Azerbeycanê, hat vexwendin.

Li gorî daxuyaniya Serokatiya

tanê Fewzî Herîrî îro 22ê Tîrmehê pêşwazî li Balyozê Azerbeycanê li Iraqê Nasir Memmedov kir.

Di hevdîtîna de, Balyozê Azerbeycanê vexwandina fermî ya

Serokê welatê xwe bo Nêçîrvan Barzanî, gihan Serokê Dîwana Serokatiya Kurdistanê, ji bo beşdarî Konferansa Guherîna Keşewayê ya Neteweyên Yekgirtî (COP29) bibe ku di 11 ta 22 Mijdara îsal de li Bakuyê dê lidar bikeve. Her du aliyên pêşdebirina peywendiyên di navbera Azerbeycan û Iraq û Herêma Kurdistanê de, rewşa Iraq û Herêma Kurdistanê û pêşhatên navçeyê bi giştî gotûbêj kirin. Balyozê Azerbeycanê daxwaza welatê xwe ji bo berfirekirina peywendiyên ligel Herêma Kurdistanê nîşan da û tekezî li ser wê yekê kir ku serdana Nêçîrvan Barzanî bo Bakuyê û hevdîtîna wî ligel Serokomarê Azerbeycanê Îlham Eliyev, rûpelek nû di peywendiyên welatê xwe ligel Iraq û Herêma Kurdistanê vekir.

Senatorê Fransî serlêdan kir: Ez Dixwazim bi Abdullah Ocalan re hevdîtîna bikim

Senatorê Fransî Pascal Savoldelli bal kişand ser tecrîda li Îmraliyê

wê rojê ve li Girtîgeha bi Ewlekariya Bilind a Îmraliyê tê

û ji bo ku hevdîtîna bi Rêberê Gelê Kurd Abdullah Ocalan re bike, serî li Wezareta Edaletê ya Tirk da.

Li gorî nûçeya Mezopotamya Ajansi (MA), Senatorê Partiya Komunist a Komara Fransayê Pascal Savoldelli ji bo hevdîtîna bi Rêberê Gelê Kurd Abdullah Ocalan re ji Wezareta Dadê re name şand. Savoldelli, di nameya xwe de bal kişand ser peymanên navneteweyî û xwest di vê mijarê de destûrên fermî bîn dayîn.

Nameya Savoldelli ji wezarete re şandî wiha ye: "Ji bo bala we bikişînim ser rewşa Abdullah Ocalan ku ev 25 sal in li Tirkîyeyê girtî ye, weke Senatorê Komara Fransayê ji we re dinivîsim. Weke ku hûn jî dizanin, Abdullah Ocalan di sala 1999'an de hate girtin û ji

ragirtin. Raporên saziyên parastvanên mafên mirovan dibêjin ku di mijara mafên serdan û têkilîdanîna yên Ocalan de astengkirinên cidî hene û gelek caran gotin ku ev rewş tê binpêkirina mafên girtiyan ên navneteweyî. Di tevahiya van salan de şert û mercên girtîgehê gelek caran pir hişk hatine pênasîkirin û tecrîdên domdirêj çêbûne. Abdullah Ocalan, di muzakereyên aştiyê yên di navbera hikûmeta tirk û kurdan de bûye aktoreke sereke.

Di dema hevdîtîna aştiyê yên ji sala 2013'an ve de Ocalan bi rola navbeynkariyê rabû, banga agirbestê kir û xwest dijminatî were bidawîkirin. Dîsa jî parêzer û malbata wî 5 salan agahî ji Abdullah Ocalan negirtibûn, di adara 2021'ê

de li ser telefonê bi endamekî malbata xwe re hevdîtîna kir. Ev hevdîtîna 4 deqeyan domiya û axaftin hate qutkirin. Ev rewş, têkildarî mafên bingehîn ên Ocalan, bi taybet jî di mijara mafê pêwendîdanîna bi xizm û varîsê qanûnî re fikarên mezin çêdike. Bi navê hiqûqa navneteweyî, ez bi taybet jî di çarçoveya Peymana Têkildarî Mafên Medenî û Siyasî ya Navneteweyî (MŞHÎS) û Qeydên Nelson Mandela de derheqê rewşa tenduristî û mercên girtîmayîna yên Abdullah Ocalan de agahiyan dixwaz dikim. Rêzgirtina ji bo mafên mirovan, mafên serdan û pêwendîdanîna bi cîhana derve jî di nav de, rêgezeke sereke ya peymanên navneteweyî ye ku Komara Tirkîyeyê jî aliyekê wê ye.

'DIXWAZIM SERDANÊ BIKIM'

Di heman demê de weke parlamenterek, dixwazim bi Abdullah Ocalan re di mercên ku parêzerên wî jî li wir bin pê re hevdîtîna bikim. Ev hewldan, li gorî nîrx û temînatên Peymana Mafên Mirovan e ku Konseya Ewropayê û Tirkîyeyê jî îmze kirî ye û di çarçoveya erka min a çavdêrî û teşwîqê de ye. Ez dixwazim ji bo hevdîtîna bi Abdullah Ocalan re destûrên pêwîst bîn dayîn. Ji her niha ve ez ji bo eleqedarbûna we ya ji bo vê daxwaza min spas dikim û bi hêviya ku di demeke herî kin de hûn bersiveke erênî bidin min."

Amerîkayê çekên nû derbasî Rojavayê Kurdistanê kirin

Hêzên Hevpeymanîya Navdewletî ya li Dijî DAIŞê, karwaneke ji 25 barhilgirên çek û kelûpelên nû pêk dihat, bir baregeha xwe ya leşkerî ya li bajarê Heseke.

Rewangeha Sûrî ya Mafên Mirovan ragihand ku Hêzên Hevpeymanîya Navdewletî ya li Dijî DAIŞê çek

û teqemenî û pêdawîstiyên lojestîk bi 25 barhilgiran, gihandin baregeha xwe li parêzgeha Heseke ya Rojavayê Kurdistanê.

Di nav wî karwanê de, tankerên sûtemeniyê û sindoqên girtî û madeyên lojestîk bi rêya Deriyê Sînor ê El-Welîdê ji aliyê Herêma Kurdistanê, derbasî Cizîra Rojavayê Kurdistanê bû.

Êvara Înê jî, Hêzên Hevpeymanîya Navdewletî balefireke bar ji pêdawîstiyên lojestîk, leşkerî û çek û teqemenîyan gihande baregeha Xerab el-Ebidê ya Rimêlanê.

Berî bi hefteyekê jî karwaneke ku ji 40 barhilgiran pêk dihat, gihiştibû baregeha leşkerî ya navçeya Şedadiyê ya Heseke.

Di nav karwanê de wesayîten bizirx ên tîpa "Bradley"ê jî hebûn ku leşkerên Amerîkayê tê de bûn.

Mezlûm Ebdî: Pêkan e li Tebaxa bê danûstandinên Kurdî - Kurdî bîn vegerandin

Fermandarê Giştî yê Hêzên Sûriyeya Demokratîk (HSD) Mezlûm Ebdî dibêje,

"Pêkan e li dawîya meha Tebaxê ya bê danûstandinên Kurdî - Kurdî bîn vegerandin."

Fermandarê Giştî yê Hêzên Sûriyeya Demokratîk (HSD) Mezlûm Ebdî îro di hevpeyvnêkê de bi kanaleke televîzyonî re ragehand, "Niha daxwaza vegerandina danûstandinên ji me û Amerîka û Brîtanya û Fransayê tê kirin."

Navbirî di derheqê hilbijartinan de jî got, "Çi kesekî maf nîne daxwaza paşxistina hilbijartinan ji me bike, lê li ser me pêdivî ye em hizir di berjewendiya gelê xwe de bikin."

Di derheqê asayîkirina peywendiyên Sûriye û Tirkîyeyê de jî amaje da, "Ez bawer nakim bizavên rêxweşkirinê di navbera Enqere û Dîmeşqê de bigehin encamekî destnîşankirî, her çî nebe di paşerojê nêzîk de, ji ber ku doza Sûriyeyê gelek aloz e."

Herwesa li ser doza Kurdî li Sûriyeyê jî got, "Doza Kurdî li Sûriyeyê gelek mezin e û rijem heta niha du dersên Kurdîyê jî qebûl nake." Herwesa got, "Em ji bo danûstandinên bi Tirkîyeyê re amade ne lê şertê me yê serekî gengeşekirina li ser xwevekeşana Tirkîyeyê ji deverên me yên dagirkirî ye, û helbet wan jî şertên xwe hene."

Li Bexdayê xwepêşandan ji bo guhertina sistema pîvanên dayîna mûçeyan dest pê kirin

Bi sedan fermanberên wezareta û saziyên hikûmeta Iraqê îro 20ê Tîrmehê li pêş Navçeya Kesk a li Bexdayê xwe pêşan dan û daxwaza

guhertina sistema pîvanên dayîna mûçeyan kirin.

Bi sedan fermanberên wezareta û saziyên hikûmeta Iraqê îro 20ê Tîrmehê li pêş Navçeya Kesk a li Bexdayê xwe pêşan dan û daxwaza guhertina sistema pîvanên dayîna mûçeyan kirin. Yek ji xwepêşandan yê bi navê Wîsam Ehmed ku fermanber e ji medyaya Iraqê re ragehand: "Em daxwazê ji hikûmet û nedadperweriya di mûçe de heye, çareser bikin û cudahiyan zêde yên çînî di navbera fermanberan de kêmkirin."

Herwiha got: "Newekhevî û nedadperwerî zêde di mûçeyên fermanberan de heye. Fermanberê encûmena wezîran û parlamentoyê û serokatiya komar ango li hersê serokatiyên Iraqê de, mehaneya wan 3 milyon dînar e û bi heman paye fermanberên li wezaretan û fermangehên din tenê 500 hezar dînar mûçe werdigrin."

Xwepêşanderekî din yê bi navê Ehmed Muneîm got: Ev xwenîşandan dê ne xwenîşandana yekem û dawî be ku daxwaza sererastkirin û wekhevîkirina pîvanên nû yên dabeşkirina mûçeyan dike." Got jî: "Encûmena rêxistina xwenîşandaran berî mehekê bi Sûdanê re civiya ji bo sererastkirina yasaya dabeşkirina mûçeyan. Ji bo vê yekê jî Serokwezîrê Iraqî soz dabû, lê heta niha tu gav nehate avêtin, eger daxwazên me neyên cîbicîkirin wê xwepêşandana me bibe greveke giştî."

101 yıl önce Lozan'da, "Kürt Meselesi" nasıl ele alındı?

Lozan'da Kürt temsilcisi var mıydı, Lozan'daki ve TBMM'deki Kürt temsilcilerinin tavrı nasıl oldu? 101 yıl sonra Lozan, Türk olmayan halklar için ne anlama geliyor?

1 Kasım 1922'de Saltanat'ın İlgası'ndan hemen sonra resmi adıyla Yakın Doğu İşlerine İlişkin Lozan Konferansı (bundan böyle kısaca Lozan) için Murahhaslar (Delegeler) Heyeti'nin seçimine geçilmişti.

2 Kasım 1922 tarihli gizli celsede, İkinci Grup ateşli biçimde heyetin TBMM tarafından seçilmesini önermesine rağmen Mustafa Kemal'in isteğiyle, heyeti Heyet-i Vekile'nin seçmesi önerisi 61 ret, 8 çekimser oya karşı 121 oyla kabul edilmişti.

4 Kasım 1922 tarihinde TBMM'de Lozan Heyeti'nin yapacağı işlerin görüşülmesi sırasında Dersim Milletvekili Diyar Ağa söz almış ve şöyle demişti:

Allah muinleri olsun. Hangisini ni münasip görmüş ise öyle eylesin. Hamdolsun gidenler dinini, diyanetini bilir adamlardır. Heyet içinde bulunanlar zannederim, kendi dinine, diyanetine hiyanet etmek istemez. (Alkışlar) Hepimiz biriz. Ne Türk, ne Kürtlük davası vardır. Hep biriz, kardeşiz. (Bravo sesleri, alkışlar) Bir kişinin beş on oğlu olur. Biri Hasan, biri Ahmed, biri Hüseyin, biri Mehmed isimli olabilir. Fakat hep bir insandırlar. Biz de öyleyiz. Yoksa ayrı, gayrimiz yoktur...

Bu tavrın bir "yol kazası" olmadığı dokuz yıl sonra, Enver Behnan Şapolyo'nun "Hiç Millet Meclisi kürsüsüne çıktın mı?" sorusuna Diyar Ağa verdiği şu cevaptan da anlaşılacaktır:

Bir kere de Lozan Konferansı sırasında kürsüye çıktım. Aha bizim memleket ahalisi Kürtmüş, orada bir Kürt Hükümeti kuracaklarmış, bunu duyunca kızdım kürsüye çıkiverdim. Gene sustular: 'Lâilahaillâh Muhammedün-resullâlah' dedim. 'Gerek Şafii, gerek Hambeli, gerek Hanefi hepimizin kiblesi birdir. Meclisimiz, kulübümüz, dinimiz, milletimiz birdir. Biz Türk'üz. Hepiniz Lâilahaillâh demişsiniz. Şimdi sonra mı, ayrı bir din, ayrı bir millet olacağız.' dedim. Gene el çırpıtlar, İsmet Paşa ayakta kürsünün yanına gelmiş, sakalının dibine yaklaşmıştı. O da coştı, o da el vurdu.

Tekrar 4 Kasım 1922'ye dönersek, aynı oturumda söz alan Erzurum Milletvekili Süleyman Necati (Güneri) ise şöyle diyecekti:

Bendenizi buraya gönderenlerin büyük bir kısmı da Kürt olduğundan burada o vatan kardeşlerimizin hissiyatına tercüman olmak üzere bu kelime ile düşmanlarımızın ifade etmek istediği maksadı dilimin döndüğü kadar arz edeceğim. (...) Kürtlerin tarihi daima Türklerle beraberdir. ("Şimdi de öyledir" sedaları) Vaziyet-i içtimaya gelince: Kürt heyet-i içtimaiyesi asırlardan beri İslamiyetten sonra gelen Türklerle o kadar karışmışlardır ki, bugün ikiye tefrik edilen millet yine yek vücuttur. Bugün öyle bir Türk yoktur ki, dayısı, damadı veyahut

yeğeni Kürt olmasın. Ve öyle bir Kürt yoktur ki nun damadı, yeğeni veyahut dayısı Türk olmasın. Binaenaleyh benim annem Kürt... Beni annemden nasıl ayırırsınız? Ve anneannem nasıl olur da, Avrupalıların bir takım entrikaları ve icat ettikleri bir takım efsanelerin arkasından gider?

Ama en coşkulu konuşmayı ise Bitlis Milletvekili Yusuf Ziya Bey yaptı:

Avrupalılar diyorlar ki "Türkiye'de yaşayan ekalliyetlerin en büyüğü, en kesretlisi Kürtlerdir." Bendeniz Kürdoğlu Kürdüm. Binaenaleyh bir Kürt mebusu olmak sıfatıyla sizi temin ederim ki Kürtler hiçbir şey istemiyorlar. Yalnız büyük ağabeyleri olan Türklerin saadet ve selametlerini istiyorlar (alkışlar). Biz Kürtler vaktiyle Avrupa'nın Sevr paçavrası ile verdiği bütün hakları, hukukları ayaklarımız altında çiğnedik ve mütün manasiyle bize hak vermek isteyenlere iade ettik. Nasıl ki Elcezire Cephesi'nde çarpıştık (alkışlar), nasıl ki Türklerle beraber kanımızı döktük, onlardan ayrılmadık ve ayrılmak istemedik ve istemeyiz (alkışlar) binaenaleyh sözüme hitam verirken heyet-i murahhasanızdan rica ederim ki, ekalliyetler mevzu bahis edildiği zaman Kürtlerin hiçbir mütalebesi olmadığını ve Kürtlerin kanaatine tercüman olarak buradan söylediklerimi söyleyin ve iddia etsin. Binaenaleyh tekrar rica ederim ki Suriye'de o mevhum Suriye'de terk ettiğimiz hudutları kurtarınlar. Bu memleketin, bu vatanın eczası, en mühim parçası olan Kerkük'ü, Süleymaniye'yi, Musul'u unutmasınlar. ("Zaten orası bizimdir!" sesleri)

Başkanlık yarışı

Heyetin başkanlığı için Heyet-i Vekile (Bakanlar Kurulu) Reisi Rauf Bey başta olmak üzere Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey, sabık Dahiliye Vekili Fethi Bey ve hatta Kâzım Karabekir Paşa gibi Milli Mücadele'nin ağır topları beklenti içine girmişlerdi. Özellikle Rauf Bey, Osmanlı İmparatorluğu'nun sonunu getiren Mondros Mütarekesi'ni imzalamış olmanın ezikliğiyle, o kötü hatırayı bir

zaferle silmek arzusu içindeydi. Ancak Mustafa Kemal'in Lozan için uygun gördüğü isim, Saltanat'a ve Halife'ye bağlılığıyla bilinen Rauf Bey değil; Mudanya Mütarekesi'nin başarılı görüşmecisi, her daim kendisine sadık "Garp Cephesi Kumandanı" İsmet Bey'di. Lord Kinross bu seçimin nedenini şöyle özetleyecekti: "Avrupa'yı iyi tanıyan ve uzlaşma eğiliminde olmayan Rauf Bey, kendi bildiğini okuyacak, kolay idare edilemeyecekti. Oysa İsmet Paşa'yı istediği gibi yönetebileceğini biliyordu."

Sıkıntılı bir süreç sonunda, "Baş Murahhas" olarak atanmış İsmet Paşa sabırlı ve inatçı bir kişilikti. Kendi çabasıyla öğrendiği için az buçuk Almanca ve Fransızca biliyordu.

Birinci Meclis'in "ırkçı-Türkçü" milletvekili Dr. Rıza Nur ise İsmet Bey'i kendisinin seçtiğini iddia eder hatıratında. Kullandığı terminoloji Lozan'da Kürtler, Ermeniler ve diğer halklar konusundaki tavrının ipuçlarını içerir:

Rauf'un Abaza gayretini götüğünü gözlerimle gördüm. Türk'ün işini görecektir bir Türk yok mu? Türkler bu kadar kabiliyetsiz mi de bir abaza böyle mühim bir işin başında bulunacak? Bunu hele asla hazmedemedim. Vekillerin bir kısmı gitti. Üç, dört kişi kaldık. Herkes gitmiş, ben bakıyorum, Mustafa Kemal de kalktı gidiyor. Halbuki onunla yalnız konuşmak istiyorum. Kapının yanından çekip kenara aldım. Heyecan ve şiddet içinde dedim ki: "Paşa! Artık hiç değerli bir Türk yok mudur ki Abazalık gayretinde bir adam böyle mühim bir mevkie tayin edildi. Hem de o adam bu işi yapamaz. Rezil oluruz." Durdu, durdu 'Hakkın var. Ben bu işi düzeltirim. Kimi yapalım ama?' dedi. "İsmet hepsinden münasiptir. Bir Türktür" dedim. Mustafa Kemal "Peki ben bu işi düzeltirim" dedi. Ayrıldık, Mustafa Kemal gitti. Birgün sonra Yusuf Kemal'e 'istifa et, İsmet Hariciye Vekili olacaktır' diye telgraf çekmiş...

Heyette Kürt temsilcisi var mıydı?

Peki, Kürtleri bu kadar yakın-

dan ilgilendiren bir konuyu tartışacak 36 kişilik heyette "Kürt" kadrosundan temsilci var mıydı? Görünüşte vardı. Bu kişi "danışman" kadrosundan bizzat Mustafa Kemal tarafından atanan Diyarbakır Milletvekili Zülfü (Tigrel) Bey'di. Zülfü Bey TBMM'nin, Osmanlı Mebusan Meclisi'nden devraldığı İttihatçı mebuslardandı. 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi'nden sonra arkadaşı Diyarbakır Mebusu Pirinççizade Fevzi Bey'le birlikte 1915 Ermeni Kırımı suçlusu olarak 15 Ocak 1919'da İngilizler tarafından Mısır'daki Seydibeşir kampına, oradan Malta'ya götürülmüş, sürgünden döndükten sonra doğrudan Ankara'ya gelerek TBMM'ye Diyarbakır Milletvekili olarak katılmıştı. Daha sonra CHP adını alacak Halk Fırkası'nın kurucularından olan, 4 Mart 1925 tarihli Takrir-i Sükun Kanunu'na evet oyu veren, 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TpCH) kuruluş toplantılarına katılan Zülfü Bey'in Diyarbakır Milletvekilliği öldüğü tarih olan 1940'a kadar sürmüştü. Yani, Zülfü Bey Kürt asıllıydı ama Kürt toplumu temsil eden biri değildi. Aksine Mustafa Kemal'in ve İsmet İnönü'nün en yakın adamıydı.

Mustafa Remzi Bucak'ın ve Kadri Cemil Paşa'nın eserlerinde, Lozan'ın 23 Nisan 1923 tarihinde başlayan ikinci döneminde Türk heyetine dahil edildiğini iddia ettikleri Fevzi (Pirinççioğlu) Bey konusunda ise İsmail Göldaş şunları söyler:

Bu yanlış bilginin kaynağı Doza Kürdistan'ın anlatımı, bugüne kadar aynı biçimde sürdürülmüştür. Kürtlerle ilgili kaleme alınan birçok kitapta da bu bilginin doğruluğu araştırılmadan aynen yer almıştır. Diyarbakır milletvekili, I. Grup üyesi ve CHF kurucularından "Kürt" Feyzi Bey, Lozan'a gidecek olan ikinci dönem Türk delege heyetinde götürülmemiştir.

Heyet Lozan'a gidiyor

Baş Murahhas İsmet Bey, İkinci Murahhas Dr. Rıza Nur, Üçüncü Murahhas Hasan (Saka) Bey idi. Heyette "danışman" olarak üç kişi, "sekreter" olarak

sekiz kişi, nihayet "tercüman" olarak bir kişi vardı. Hükümet her sayfası bakanların tümü tarafından imzalanan 14 maddeden oluşan üç sayfalık bir "talimatname" hazırladı. Heyet, talimatnameyi cebine koyup Ankara'dan yola çıktı. Yanlarında, kendilerini Ermeni komitacıların ve "Çerkes" Ethem Bey'in adamlarının olası saldırılarından koruyacak 10 kadar da asker vardı. Beş günlük bir tren yolculuğundan sonra 11 Kasım'da Lozan'a varan heyeti istasyonda Türk ve Mısırlı öğrenciler sevinç gösterileriyle karşıladılar. Aynı anda Ermeni ve Rumların da aleyhte gösterileri sürüyordu.

13 Kasım'da başlaması planlanan konferans, Britanya'daki seçimler ve İtalya'daki kabine değişikliği bahanesiyle sebebiyle Britanya ve İtalya delegeleri gelemediği için 20 Kasım 1922'de, saat 15.30'da başladı. Daha sonradan gecikme gerekçesinin uydurma olduğu öğrenilecekti. Müttefik delegeler, Türklere karşı ortak politika oluşturmak için Paris'te toplanmışlar, henüz sonuca ulaşamadıkları için de bu bahaneleri ileri sürmüşlerdi. Ancak bu günleri Türk tarafı da davet üzerine Paris'e gitmiş, Fransız Cumhurbaşkanı Raymond Poincaré ile gayriresmî görüşmeler yaparak değerlendirmişti.

İlk kez Kürtlerden söz ediliyor

Nihayet 20 Kasım 1922 günü Casino de Mont Benon'da yapılan açılış töreninde, İsmet Bey Britanya Dışişleri Bakanı Lord Curzon'la birlikte salona girdi. İtalya Başbakanı Benito Mussolini, Fransa Başbakanı Raymond Poincaré de salonda hazır dırlar. Konferansı İsviçre Konfederasyonu Başkanı Robert Haab ev sahibi sıfatıyla açtı.

"Kürdistan" terimi ilk kez 12 Aralık 1922 tarihindeki "Azınlıkların Korunması" oturumunda kullanıldı. Lord Curzon "Kürdistan dağlarının çeşitli yerlerinde ve Türk-İran sınırı üzerinde yaşayan" önemli bir Nesturi ya da Asuri Hristiyanlarından söz etmiş, İsmet Bey de cevap verirken Ermenilerin "Kürtlere yaptığı haksızlıklar"dan bahsetmişti. 15 Aralık 1922 tarihinde, bu konudaki alt komisyonda yine daha önce belirtildiği gibi Rıza Nur'un birkaç kez kullandığı Kürt kelimesinden sonra, 9 Ocak 1923 tarihli oturumda Kürtler hakkında Azınlıklar Alt Komisyonu Başkanı İtalyan temsilcisi M. G. Cesare Montagna'nın 7 Ocak tarihli raporuna atıfla şunlar söylenmekteydi:

Alt Komisyon önce, bütün etnik azınlıkların, başka bir deyimle, Müslüman olmayan azınlar gibi Müslüman azınlıkların da -örneğin Kürtlerin, Çerkezlerin ve Arapların- tasarıdaki koruma tedbirlerinden yararlanmalarında direnmişti. Türk temsilci heyeti, bu azınlıkların korunmaya ihtiyaçları olmadığını ve Türk yönetimi altında bulunmaktan tamamiyle memnun olduklarını söylemişti. Lord Curzon durumun gerçekte böyle olduğunu ummak istediğini söyledi.

(Davamı s. 15-d)

101 yıl önce Lozan'da, "Kürt Meselesi" nasıl ele alındı?

(Övvêli seh-14-da)

Ne olursa olsun, Alt Komisyon'u inandırıcı sözler üzerine koruma tedbirlerini yalnız Müslüman olmayan azınlıklara uygulamayı kabul etmiştir. Alt Komisyon, II. Maddenin bu azınlıklara yeter ölçüde koruma sağlayacağı umudundadır, Lord Curzon buna pek güvenmemekle birlikte, böyle olduğunu ummak istemektedir.

Görüldüğü gibi Montagna'nın raporunda Kürtlerden "Müslüman azınlık" olarak sözedilmekte ancak Türk tarafının verdiği güvencelere itimat edilerek, tedbirler "Müslüman olmayan azınlıklarla" sınırlandırılmakta, Kürtlerin komisyonlarda ifade edilen tüm hakları kullandıkları, bu yüzden korunmaya ihtiyaçları olmadığı söylenmekte idi.

Musul tartışmalarında Kürtler

Konferans sırasında resmi celselerde Musul meselesi çok az konuşulmakla birlikte gayriresmî görüşmelerde ve TBMM'de en ateşli tartışmalar Musul konusunda yaşanmıştı. Lozan tutanaklarına göre İsmet Paşa 26 Kasım akşamı Lord Curzon'dan bu konunun açık bir toplantıda tartışılmasından vazgeçilmesini ve aralarında özel olarak görüşülmesini istemiş, Lord Curzon da bu isteği memnuniyetle kabul etmişti. Bu gizliliğin nedeni, Musul Meselesi'nin son derece girift tarihçesiydi.

Bu tarihçeyi şöyle özetleyebiliriz: Mondros Mütarekesi imzalandığında Osmanlı ordularının elindeydi. Ancak bu durum, Britanya'nın "Kudüs Fatihî" General Allenby'nin Musul'u almasını beklemeye tahammülü olmamasından dolayıydı. Yoksa Musul'un düşmesi çok yakındı. Nitekim Britanya Hükümeti, ancak Mütareke'nin 7. ve 16. maddelerinin daha sonraki bir askerî müdahaleye izin verdiğine kanaat getirdiğinde anlaşmayı imzalamıştı. 7. madde, İtilaf Devletleri'ne güvenliklerini tehdit edecek durumda stratejik noktalarını işgal etme hakkı tanırken, 16. madde'de "Hicaz, Asir, Yemen, Suriye ve Irak'taki kuvvetler en yakın İtilaf Devletleri'nin kumandanlarına teslim olunacaktır" deniyor. Musul da Irak sınırları içinde olduğuna göre, herkes Musul'daki güçlerin de teslim olacağını farkındaydı. Dahası, Musul Kumandanı Ali İhsan (Sabis) Paşa, Musul'un güneyindeki bir köyü basarak yüz kadar kişiyi öldürünce, 7. maddenin uygulanması için bahane aramaya gerek bile kalmamıştı.

Ali İhsan Sabis Paşa Musul'u İngilizlere terk etmeye razı olduktan hemen sonra "Kürt Lawrence" diye ünlenen İngiliz Binbaşı E. W. C. Noel, Süleymaniye'ye giderek, başta bölgenin etkin liderlerinden Şeyh Mahmud Berzenci olmak üzere Kürd aşiretleri ile bir Kürd federasyonu kurulması doğrultusunda anlaşmıştı. Şeyh'e silah, mühimmat ve yüklüce bir aylık verilecekti. Ancak İngilizler, hayal ettikleri türden bir Kürd federasyonun aşiretlerin dinsel, ailesel ve tarihsel nedenlerle birbiriyle kavgalı olması yüzünden hayata geçmesinin güç olduğunu; Şeyhin de kendilerini pek dinlemediğini

görüncü (Berzenci kendisini "Kürdistan Kralı" ilan etmiş, yeşil zemin üzerine kırmızı hilalli milli bayrağı göndere çekmiş, adına posta pulları bastırılmış) Şeyhin yetkilerini kısıtladılar. Bunun üzerine Şeyh Mahmud Berzenci, İran'dan bazı Kürd gruplarının yardımıyla 21 Mayıs 1919'da 'cihat' çağırısı yaptı, Süleymaniye'deki İngiliz birliklerini esir alıp bağımsız Kürdistan Hükümeti'ni ilan etti. İngilizlerin buna tepkisi sert oldu. 17 Haziran 1919 günü Baziyan Geçidi'nde yapılan savaşta İngilizler Berzenci güçlerini ağır bir yenilgiye uğratmışlar. Yaralı ele geçirilen Mahmut Berzenci, Bağdat'ta yargılandı, idam cezasına çarptırıldı ama idamının yatacağı toplumsal sonuçlar düşünülerek, Ağustos ayında Britanya sömürgesi Hindistan'a sürgüne gönderildi. İngilizler Eylül 1922'de Şeyh Mahmud Berzenci'yi Hindistan'dan getirip, Süleymaniye merkezli "Özerk Kürdistan"ın başına koydular. Bunun nedeni, Lozan'da Türkler karşısında ellerini güçlendirmekti. Ancak evdeki hesap çarşıya uymayacak ve Şeyh adeti olduğu üzere kendi başına hareket etmeye başlayacaktı.

İstatistik savaşları

Musul Sorunu, 23 Ocak 1923 tarihli oturumda ele alındı. Türkiye'nin Musul Vilayeti'ni neden bir başka devlete bırakmaya razı olmadığını etnografik, tarihi, siyasal, ekonomik ve askeri nedenlerle açıklamak istediğini belirten İsmet Bey'in oturumunda bulunduğu "etnoğrafik neden" (yani nüfus istatistikleri) şöyleydi:

Süleymaniye Sancağı, 62.830 Kürt, 32.960 Türk, 7.210 Arap olmak üzere toplam 103.000 kişi.

Kerkük Sancağı 97.000 Kürt 79.000 Türk, 8.000 Arap olmak üzere 184.000 kişi.

Musul Sancağı, 104.000 Kürt, 35.000 Türk, 28.000 Arap, 18.000 Yahudi, 31.000 diğer gayri müslimler olmak üzere toplam 216.000 kişi.

Musul Vilayeti Toplam nüfusu 263.830 Kürt 146.960 Türk 43.210 Arap, 18.000 Yahudi ve 31.000 diğer gayri müslimler olmak üzere toplam 503.000 kişi.

Yani İsmet Bey'e göre Musul Vilayeti'nde toplamda 410.790 Türk ve Kürt yaşamaktaydı, Musul şehrinde Türkçe, Kürtçe ve Arapça olmak üzere üç dil birden kullanılmaktaydı, fakat bu şehirde oturanlardan Arapça konuşanlar ve Arap sayılanlar, aslında Türk'tü. Bunlar uzun süre Araplarla ilişki kurmuş olmalarından dolayı her iki dili birden öğrenmişlerdi! Dahası Yezidiler de Kürt'tü, yalnız aralarında mezhep ayrılığı vardı. Bu yüzden onları da birbirlerinden ayrı tutmak doğru olmazdı!

Lord Curzon bu rakamlara alaycı bir dille itiraz etti:

İsmet Paşa bu istatistiklerin her türlü gerçek değerden yoksun olduğunu belirtmemeye izin verir mi? Önce bunların düzenlendiği tarih, başka bir deyimle, yıllarca öncesinin istatistikleri olduğu göze çarpmaktadır, bu Türk istatistiklerinin ve rakamlarının yalnız askerlik hizmetine alınma ve bu hizmetten bağışık bulunma çizel-

gelerini hazırlamak için düzenlendiğini İsmet Paşa çok iyi bilir. Böyle olunca benim başvuracağım rakamlar neler olacaktır? Bunlar 1921 gibi yakın bir tarihte Vilayette bütün olup bitenleri büyük bir özenle kaydetmiş olan İngiliz subaylarının rakamlarıdır. İsmet Paşa bana 'Süleymaniye'ye ve Güney Kürdistan'a ilişkin rakamları nasıl bilirsiniz?' diye sormuştur. Bu konuda kendisinden daha çok bilgili olmam gerekir, çünkü İngiliz siyasi görevlileri, 1917 Ekim'inden ya da Kasım'ından başlayarak, Türklerin Revanduz'daki askeri hareketleri yüzünden geçen bir kaç hafta için geçici olarak geri alınmalarına kadar Süleymaniye'de aralıksız oturmuşlardır. İngiliz subaylarından biri şimdi de orada bulunmaktadır. Bu süre içinde, bu kazada rakam elde etmek için Türk temsilci heyeti hangi yollardan yararlanabilmiştir? Şimdiki halde Süleymaniye kazasında tek bir Türk bile yoktur, yıllardır durum böyledir. Bu yüzden vereceğim rakamları söylediğim zaman Konferans bunların bilimsel bir temele dayandığına güvenebilir.

Bugün Musul vilayeti nüfusuna ilişkin gerçek rakamlar işte şunlardır: Araplar 186.000, Kürtler, 455.000, Türkler 66.000, Hıristiyanlar 62.000, Yahudiler 17.000.

Lord Curzon ardından Kürtler konusunda uzun konuşmasında şunları söyledi:

Kürtlerin Türk soyundan olduğunu tarihte ilk defa bulup çıkararak, belgelerinden birini kaleme alırken, Türk temsilci heyeti olmuştur. Bugüne kadar hiç kimse bunun böyle olabileceğini aklına bile getirmemiştir. Bu halkın kökeni oldukça karanlıktır. Dipnotlarından birinde İsmet Paşa Kürtlerin Turan asıllı olduğu görüşünü öne süren tek bir kaynak göstermiştir, fakat bu görüşe en yetkili yazarlar katılmadıkları gibi gerçekte de bildiğim kadarı, bu görüşü hiç kimse paylaşmamaktadır. Kürtler bir İran dili konuşmaktadırlar, görünüşleri Türklerden tamamiyle başkadır, gelenekleri ve kadınlarla ilişkileri bakımından da Türklerden ayrılmaktadırlar. Ben Kürtlerin memleketinde buldum, Kürtlerin yanında kaldım, bu konuda bir uzman olduğumu iddia etmemekle birlikte, her zaman bir Türkü bir Kürtten ayırabileceğime bahse girerim, kör değilsem, birini ötekiyle karıştırmam. Şimdi Türk olarak sahip çıkılmak istenilen bu Kürtler, yüzyıllar boyunca dağlarda kendi başlarına bağımsız yaşamışlardır. Kürtler, İstanbul'dan gelen her türlü madahalelere karşı direnmişlerdir. Türk hükümeti Güney Kürdistan üzerinde hiçbir zaman etkili bir otorite kuramamıştır. Türk valilerinin bu memlekete giremedikleri sık sık olmuştur, yolculuklarını oraya kadar uzatabilmek için uzun süre bekledikleri çok görülmüştür, bir kez buraya gelince de ancak çok zayıf bir otorite kullanabilmişlerdir. Savaş sırasında, bu bölgenin Kürtleri, Türklerle ne şekilde olursa olsun hiçbir yardımda bulunmamışlardır, gerçekte savaşlardan birine herhangi bir yardımda bulunmuşlarsa bu yardım İngilizlere yapılmıştır. (...) İsmet Paşa

Ankara parlamentosunda bir çok Kürt milletvekili olduğunu söylemiştir. Olabilir, fakat parlamentoda Güney Kürdistan'ın tek bir milletvekili olduğunu ciddi olarak iddia etmekte midir? Herhangi bir zaman Süleymaniye'den tek bir milletvekili çıkmış mıdır? Ankara'nın Kürt milletvekillerine gelince, onların nasıl seçilmiş olduklarını kendi kendime sormaktayım. Halk oyuyla seçilmiş tek bir milletvekili var mıdır? Bütün bu insanların doğrudan doğruya atanmış oldukları ve bunlar arasında bir takımının, dil bilmedikleri için Meclis'in çalışmalarına katılmadıkları herkesçe bilinmektedir. Bu yüzden Ankara'da Kürt topluluğunun parlamentoda temsil edildiği iddiasına ağırlık vermek gerektiğini sanmamaktayım.

Türklerle Kürtler arasındaki genel ilişkilere gelince, Kürtlerin Türk yönetiminden hoşnutsuzlarını sürekli olarak açıkladıklarını herkes bilmektedir. Dört yıldır İngiliz Hükümetine hayal kırıklığına uğramış Kürtlerden gelen ve Kürdistan'ın özerkliği ya da bağımsızlığıyla ilgilenmemizi isteyen protestolar yağmaktadır. Fakat Türk Temsilci Heyetinden İngiltere'nin bir tek Kürdü bile İngiliz sisteminin içine sokmasını bir an bile düşünmemesini rica ederim. Aldığımız bütün bilgiler göstermektedir ki, Kürtlerin kendi bağımsız tarihleri, gelenekleri, gelenekleri ve karakterleriyle, özerk bir soy olarak ortaya çıkmaları gerekmektedir. Yönetimimizin amaçlarından ve gerçekten -tam olmasa bile- elde edilen sonuçlardan biri, bu bölge için özerklik sistemi kurmak olmuştur, bu mahalli özerklik sisteminin kendi yönetimi ve yazılı bir Kürt dilini öğretmeye çalışacak kendi okulları olacaktır. Bu koşullar altında, neden bu halk Ankara'ya teslim edilsin ve niçin orada bir plebisite başvurusun? Bu plebisiti isteyen Ankara'dır. Kürtler hiçbir zaman plebisit istememişlerdir. Bu zavallı halk, bunun ne anlama geldiğini de bilememektedir...

Milletvekili seçimleri ve plebisit meselesi

İsmet Paşa akşam oturumunda bu konuşmaya cevap verdi. Cevabında Türkiye'de oturan herkesin aynı ölçüde seçmen olduğunu, onların seçtiği kişilerin mecliste eşit haklara sahip olduğunu, Meclis'te Musul'dan milletvekili olmadığını ama bunun nedeninin Musul'un işgal altında olmasından dolayı serbest seçim yapılamaması olduğunu söyledi. Lord Curzon tekrar söz alarak İsmet Paşa'nın bu milletvekillerinin nasıl seçildiğini, kaç oy aldığını, kimlerin onlara oy verdiğini açıklayamadığını, Musul konuşulurken Musul temsilcisi olmamasının da eksiklik olduğunu belirttiikten sonra Musul'da plebisit (halk oylaması) yapmanın neden imkansız olduğuna dair konuştu:

Plebisit bir sınırın saptanması bakımından zararlı ve uğursuz bir yoldur. Önce kimlerin oy vereceğini, oy verme yaşının, o ülkede oturma şartlarının ve süresinin ne olacağını kararlaştırmak gerekir. İsmet Paşa'nın söylediği gibi Musul nüfusunun

büyük bir kısmı göçbedir. Bu nüfus içinde kimler oy verecektir ve bunlar hangi ilkelere göre seçilecektir? İkinci olarak oy verme sırasında güvenliği sağlamakla kimin görevli olacağını sağlamak gerekir. Hangi ordu Kürdistan'da asayiş sağlamaya gelir? Plebistler, iç içe girmiş bir halka değil de birleşmiş bir halka ve çözümlenecek sorun karmaşık değil de basitse uygulanabilir.

Bu arada, İsmet İnönü'nün her konuşmaya "Biz Türkler ve Kürtler" diye başlaması sadece İngilizleri değil, meclisin ırkçı-Türkçü kanadından gelen İkinci Delege Dr. Rıza Nur'un da tepesini attırmıştı. Rıza Nur İsmet Bey'in "Kürt olduğunu" nasıl keşfettiğini şöyle anlatıyordu:

Akşamları yemekten sonra İsmet'le bir iki saat laf yapıyoruz. Sonra çalışıyoruz. Benim Türkçülüğüme ait tetkikatımı souyor. Kendisi hareketli Türkçülüğünden bahsediyor. Türk ocağında aza olduğunu söylüyor. Bir akşam nasılsa gaflet edip bana dedi: Bitlis'te Türk var mıdır? İsmet pek kurnaz. İçi dışına taban tabana zıt bir adamdır. Nasıl gaflet edip de bu lafı, bu sırrını [ağzından] kaçırdı. O aleme kendisini Malatyalı bir Türk gösteriyor. Halbuki babası Malatya'da sade mahkemede zabıt katipliği etmişti. O da az bir müddettir. Kenisine 'Şehirde Türk vardır' diyerek teselli edici bir laf söyledim. Fakat bu sırta vakıf oluşum beni alt üst etti. Vicdanımı bir gazap ateşidir kapladı, içimi yaktı. Demek İsmet Kürt'tür. Hem de koyu Kürt! Türk değilmiş ha! Biz bu heyetin başından abaza diye Rauf'u attırdık. Türk diye bir halis Kürt getirmişiz, vah yazık!...

Hasan Hayri Bey'in telgrafı

Dersim Mebusu Hasan Hayri Bey'in muhtemelen bu günlerde Ankara hükümetine desteğini Nuri Dersimi şöyle anlatıyor:

Bir gün Hasan Hayri, Dersim aşiret liderleri ve ben Xozat'ın Ferhadan aşireti lideri Cemşid'in evinde bir toplantı yapmıştık. Bu toplantıda Hasan Hayri söz alarak şunları anlatmıştı: Lozan Barış Konferansı'nda Sevres Anlaşması söz konusu olurken, Kürtlerin Türklerden ayrılmak isteyip istemedikleri konusunda bir soru ortaya atılmıştı. Bu konu 1922'de bir telgrafla Millet Meclisi'nden soruldu.

Akdedilen gizli bir oturumda Mustafa Kemal Kürt mebusların fikrini öğrenmek istemişti. Ben söz aldım ve Kürtlerin Türklerden ayrılmayacaklarını kesin bir dille açıklayarak, bu sözlerimi Hz. Muaviye'den bugüne kadar cereyan ederek olayları syarak tarihen ispata çalıştım.

Bu sözlerimden son derece memnun kalan Mustafa Kemal sevincinden ayaklarını yere vuruyor ve beni çılgınca alkışlıyordu. Hatta ertesi gün Kürt milli kıyafetiyle meclise gelmemi benden rica etti. Ben ve diğer Kürt mebus arkadaşlarım, ertesi gün Kürt milli kıyafetiyle meclise geldik ve Lozan Konferansı'na telgraflar çekerek Kürtlerin Türklerden ayrılmayacağını söyledik.

(Ardı var)

Fazil Mîranî û Konsulê Brîtanya: Peywendiyên me dîrokî û serkeftî ne

Berpîrsê Desteya Kargêrî ya Desteya Kargêrî ya Polîtîbîroya Polîtîbîroya Partiya Demokrata Kur- Partiya Demokrata Kurdistanê

distanê (PDK) Fazil Mîranî (PDK) pêşwazî li Andrew Beasley pêşwaziya Konsulê Giştî yê Brîtanya li Hewlêrê kir û di wê hevdîtînê de peywendiyên di navbera Kurdistan û Brîtanya de wek dîrokî û serkeftî hatin binavkirin. Îro Fazel Mîranî Berpîrsê

Kurdistanê de jî Mîranî got, hêzên siyasî yên Herêma Kurdistanê xwe ji bo hîlbijartinên Parlamentoyê û pêkanîna hikûmeta nû amade dikin.

Mîranî amaje bi wê yekê jî kir ku tevî neşandina bûdce û mûçeyan ji aliyê Bexdayê ve bi awayekî rêxistî, lê Herêma Kurdistanê li ser avadankirin û geşepêdanê berdewam e û hêvî xwest ku ev rewş bi dawî bibe.

Derbarê rewşa navçe û Îraqê de jî Mîranî tekezî li ser wê yekê kir ku, navçe ber bi nêrîmîyê ve diçe û em hêvîdar in her aliyek rola xwe bo aramkirina deverê bibîne.

Ji aliyê xwe ve Andrew Beasley Konsulê Giştî yê Brîtanya li Hewlêrê jî spasiya Polîtîbîroya PDKê kir ji bo hêsankariya vê hevdîtînê û têkeliyên navbera hikûmeta Brîtanya û gelê Kurd bi dîrokî û serkeftî wesif kir û hêvî xwest ku Kurdistan û gelê Kurdistanê her pêş bikevin.

Mesrûr Barzanî peyamek derbarê hewldana terorkirina berpîrsê PDKê de belav kir

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê peyamek derbarê hewldana terorkirina

berpîrsê baskê 22 yê Germiyanê yê PDKê de belav kir.

Îro, Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî peyamek derbarê hewldana terorkirina berpîrsê baskê 22 yê Germiyanê yê PDKê de belav kir û dibêje: "Hewla terorkirina berpîrsê baskê 22 yê Germiyanê yê PDKê birêz Ekrem Salih şermezar dikim û pêwîste saziyên peywendîdar hewla aşkerakirina encamderên wî karê terorîstî bidin."

Serokê Hikûmetê diyar kir: "Herkes û aliyek li pişt wê hewldana tirsonekane be, divê tehemûla berpîrsiyartiya encaman jî bike û dê rastî yasayan û rûbirûyê yasayê bibe."

Duh 15.07.2024ê li bajarê Kelar a naven-da îdareya Germiyanê otomobîla berpîrsê baskê 22 yê PDKê yê Germiyanê Ekrem Salih hat teqandin û ew bixwe û çar parêzvanên wî bi sivikî birîndar bûn. Piştê di civîneke çapemeniyê de Ekrem Salih amaje bi wê yekê kir ku teqandina otomobîla wî kir-yarekî terorîstî bûye û eger çend çirkeyan jî di otomobîlê de dereng derketiban dê hemû jî şewitîban.

Ji Tirkiyeyê ji bo Îraqê hinartina elektrîkê dest pê kir

Wezîrê Enerjî û Çavkaniyên Siruştî Alparslan Bayraktar ragihand, ji duh pê ve ji bo Îraqê hinarti-

na eletirîkê cardin dest pê kir.

Li gorî daxuyaniya nivîskî ya Wezaretê, Serokomarê Tirkiyeyê Recep Tayyîp Erdogan dema ku di 22yê Nîsanê de Îraq ziyaret kir, Bayraktar jî pê re bû. Di daxuyaniyê de hat gotin ku Bayraktar di çarçoveya ziyareta Bexda û Hewlêrê de bi mixatabên xwe re li ser tevkariyan sekîni. 3 meh piştî ziyaretê her du welatan di qada eneyiyê de gaveke nû avêt, piştî 3 salan ji bo Îraqê hinartina elektrîkê dest pê kir. Bayraktar li ser Xa hesabê xwe yê medyaya civakî derbarê mijarê de wiha got:

"Me ji duh pê ve ji bo Îraqê cînarê me cardin dest bi hinartina elektrîkê kir. Bi Projeya Rêya Pêşketinê em dê bi Îraqê cînar re piştgiriyê bidin aramî û aştiya herêma me, di heman demê de bi veberhênanên ku em dê bikin em dê Rêya Pêşketinê wekî 'Rêya Enerjîyê' jî ava bikin."

Barzan Husên: Rêveberiya Xweser tawanbar û terorist berdan lê rojnamevan û çalakvan girtî hîştin

Rojnamevanekî Rojavayê Kurdistanê dibêje, "Di dema ku Rêveberiya Xweser tawanbar û bazirgannên madeyên hişbir serbest berdide, çalakvan û siyasatmedaran binçav dike."

Rêveberiya Xweser roja 17ê Tîrmehê "Lêborîneke Giştî" ji bo tawanên terorê û tawanên li dijî ewlekariya Rêveberiya Xweser hatine kirin, ragihandibû.

Rojnamevan Barzan Husên ku pêştir çend caran ew bi xwe jî ji aliyê ji aliyê hêzên ser bi Rêveberiya Xweser ve hatibû revandin, derbarê "Lêborîna Giştî" ya Rêveberiya Xweser de, ji K24ê re got: "Em wek gelê Rojavayê Kurdistanê dilxweş dibin dema ku lêborîneke

birayê min e, ev 108 in çarenivîsa wî ne diyar e."

Rojnamevan Barzan Husên got jî: "Heta niha em nîzanin gunehê birayê min û kesên din çi ye ku di nava wan de çend rojnamevan hene û yek ji wan jî jin e û navê Bêrîvan Îsmail e. Ew 11 kesên girtî jî, rojnamevan, çalakvan û kesên xwedî helwestên siyasî ne."

Diyar kir jî, "Em wek malbatên revandiyên, me gelek caran li deriyê dezgehên ewlehiyê yên Rêveberiya Xweser dan, ta ku bizanin ew ji ber çi hatine girtin, lê em bê bersiv dimînin."

Barzan Husên behsa awayê revandina birayê xwe kir û got: "Birayê dema sibê diçû ser karê xwe, otomobîleke ku camên wê reşkirî hat û kesên ku ser rûyên wan girtî birayên min girtin û dest-dirêjî li pêş çavên kurê wî yê 9 salî kirin. Biraziyê min heta niha ji ber wê riftara çekdaran, derûniya wî têk çûye. Ev awa û çawaniya girtinê bi rastî ji aliyê xelkê Rojavayê Kurdistanê ve nayê qebûl kirin."

Rojnamevan Barzan Husên amaje bi wê jî kir, "Ev revandina çalakvan, rojnamevan û siyasatmedaran, bandorê li yekgirtiya civakî dike û zîyanê digihîne yekrêzî û yekhelwestiya siyasî ya ku xewn e ji hemû kurdan re."

Cara ewil e roketên parastina asmanî gihîştin Rojavayê Kurdistanê

Yekem car roketên parastina asmanî yên Avenger gihîştin Rojavayê Kurdistanê.

Roketên Avenger ên Amerîkî ku wekî "AN/TWQ - 1" tê naskirin, li Rojavayê Kurdistanê li bajarê Heseke li bargehên hêzên Amerîkayê hatin bicihkirin.

Ev roket heta 443 kîlometreyan diçin û balafiran dixînin xwarê.

Ew roket li ser wesayîte leşkerî tîni siwarkirin û bi rihetî ji

cihekî dikarin ji bo cihekî din bêne birin û bicihkirin.

Ev yekemîn car e ev sîstema roketan ji Rojavayê Kurdistanê tê şandin.

Hevpeymanê sereke yê Amerîkayê li herêma Hêzên Sûriyeya Demokratîk (HSD) ye û rayedarên Amerîkayê bi xwe her demê wê yekê tîni ziman.

Tîrsa Tirkiyeyê ew e ku ev çekên giran bikevin destê HSD û PKKyê.

Serokkomarê Tirkiyeyê

Recep Tayyîp Erdogan got, çekên Amerîkî yên ku di destê PKK de hene bi zorê dikevin destê Tirkiyeyê.

Roketa sîstema parastina asmanî Avenger (AN/TWQ-1)

- Sîstemeke parastina asmanî ya Amerîkayê ye

- Li dijî balafiran hatine çekirin

- Heta 443 kîlometreyan diçe

- Li ser wesayîten leşkerî tîni siwarkirin

- Di sala 1989an de hatiye

bikaranîn cm ye
- Giraniya wan 3 hezar û 900 - Leza wan 98 kîlometre ye
kîlogram e - Bi sîstema lazer kar dike û ji
- Dirêjiya wan 4 metre 95 sedî 100 armanca xwe pêk tîne

Serok Barzanî peyamekî serxweşiyê belav kir

Şeva borî, bi boneya koça dawî ya parêzgarê berê yê Nînowayê Serok Barzanî

peyamekî serxweşiyê belav kir.

Di peyama xwê de Serok Mesûd Barzanî got: "Bi mixabinî min nûçeya koça dawî ya parêzgarê berê yê Nînowayê Dureyd Keşmûle bihîst. Ez serxweşiyê li malbat û merivên xwedê jê razî Dureyd Keşmûle û hemû dost û kesên wî dikim û xwe wek şîrkê xema wan dizanim. Ji xwedayê mezin daxwaz dikim ruhê wî bi beheştê xwe şad bike û sebr û aramiyê bide hemû aliyên."

Ragehandina Pentagonê li ser civîna her du şandên serbazî yê Îraq û Amerîkayê

Şandên Bilind ên Serbazî yê Îraq û Amerîkayê danûstandinan li ser bidawînan û

guhertinên erkê Hevpeymanan li Îraqê dikin.

Wezareta Bergiriyê ya Amerîkayê ragehandinek li ser civîna şanda serbazî ya Îraqê, ku nûnerê Pêşmergeyan jî di nav de ye, bi hêzên Amerîkayê re parve kir û amaje da, "Lijneya Bilind a Serbazî ya Îraq û Amerîkayê lidûçûn ji bo şîyanên DAIŞê kir."

Di eynî demê de Lijneya Bilind a Serbazî ya Îraq û Amerîkayê danûstandin li ser şîyan û hêzên artêşa Îraqê ji bo rûbirûbûna gefên DAIŞê li Îraq û deverê kirin. Di wê ragehandina Wezareta Bergiriyê ya Amerîkayê de hatiye, "Civîna berpîrsên Amerîka û Îraqê li Pentagonê rengvedana pabendbûna her du welatan e ji bo mukomkirina peywendiyên tenahiyê yê dualî li ser bingeha karên Lijneya Bilind a Serbazî ya Îraq û Amerîkayê li çend mehên borî, herwesa wekî rêzgirtinekê ye ji bo bîranîna 10 saliya erkê serbazî yê Hevpeymanan li Îraqê."

Bi dronê êrîşî ser Bingeha Eyn Esedê hat kirin

Careke din êrîşî ser Bingeha Asmanî ya Eyn Esedê li rojavayê Îraqê tê kirin, bê ku

çi zirarên canî jê peyda bibin.

Ajansa Reutersê û medyaya Îraqî parve kiriye ku, şevêdî (Sêşem, 16.07.2024) bi rêya drona bombekirî êrîşî ser Bingeha Asmanî ya Eyn Esedê hat kirin.

Zanyaran amaje daye ku, ew êrîş ji aliyê Miqawemeya Îslamî ve li Îraqê hatiye kirin lê çi zirarên canî jê peyda nebûne.

Bingeha Asmanî ya Eyn Esedê dikeve parêzgeha Enbarê li rojavayê Îraqê, hêzên Amerîkayê li wê bingehê hatine binexhkirin û pêştir komên bi ser Miqawemeya Îslamî ve çend êrîş kirine ser wê bingehê.

94 sal di ser Komkujiya Geliyê Zîlanê re derbas bûn

Îro 93 sal di ser Komkujiya Geliyê Zîlanê re derbas dibin ku di rojên 12-13ê Temûza 1930an de ji aliyê artêşa Tirkîyê ve hat kirin.

Sala 1930an, di Komkujiya Geliyê Zîlanê de ku di belgenamên Komara Tirkîyê de wek "Bûyera Geliyê Zîlan" hatiye tomarkirin, bi destê leşkerên artêşa Tirkîyê 44 gund hatin şewitandin û wêrankirin. Pertax, Newala Kuştiya, Hesenevdal, Adaxeybê, Milk, Newala Fedê, Newala Bebo û Çaqirbeg navendên komkujiyê bûn. Li gor amarên fermî yê Tirkîyê, 15 hezar mirov hatin kuştin û bi sedan mal û gund hatin şewitandin û rûxandin. Lê şahidhalên wan rojan dibêjin, zarok û jin, kal û pîr bi giştî 45 hezar kes bûne qurbanî. Bi Qanûna Îskanê a 5ê Gulana sala 1932an, çûn û hatina wan gundan heta 20 salan hat qedexekirin û bû destpêka mişextîkirina Zîlanîyan. Pîraniya kesên hatin mişextîkirin (sîrgûn) di zindanan de canê xwe ji dest dan. Hinek jî bi destê dewleta Tirkîyê hatin kuştin.

Ligel qedexeyê Geliyê Zîlanê êdî

bû tewla dewletê. Di sala 1980an de jî bi biryara Kenan Evren (7emîn Serokkomarê Tirkîyê), Kirxizên hawirde li gundên Geliyê Zîlanê hatin bicîhkirin.

Welatîyên Geliyê Zîlanê tevî ku tapoyên wan ên serdema Osmanîyan jî hene nikarin zeviyên xwe werbigirin û vegerin ser axa xwe ku dewletê dest daniye ser.

Komkujiya Geliyê Zîlanê, piştî damezrandina Komara Tirkîyê

duyemîn komkujiya mezin a li ser Kurdan bû ku ya yekem sala 1921ê li Qoçgirî hatibû kirin.

Tora Medyayî ya Rûdawê di Îlona 2020an de belgefilmeke taybet derbarê Komkujiya Geliyê Zîlan de bi navê "Esmanê Sor: Geliyê Zîlan" weşand ku têde şahidên komkujiyê û kesên ku ji şahidan çîrokên komkujiyê bihîstine, behsa wê komkujiyê û kuştina bi hezaran welatîyên Kurd ji aliyê leşkerên Tirkîyê dikin. **Nerina Azad**

Peymana Lozanê di 101'emîn salvegera xwe de wê bê protestokirin

Kurdistanî wê 101'emîn salvegera Peymana Lozanê protesto bike. Komîteya Rêxistina Çalakiyê bal kişand ser êrîşên dagirkeriyê û banga beşdarbûna meş û mîtînga 27'ê Tîrmehê kir.

Di 24'ê Tîrmeha 1924'an de bi Peymana Lozanê Kurdistan kirin çar parçe. Kurdistanîyên li Swîsreyê bi nêzîkbûna 101'emîn a peymanê amadekariya çalakiya protestoyî dikin.

Kurdistanîyên li Swîsreyê bi boneya 101'emîn salvegera Peymana Lozanê amadekariya çalakiyê dikin. YNK, Tevgera Goran, Rêveberiya Xweser a Rojava, KCDK-E, TJK-E, FEDA, KKP, PJAK, PYD, ESU, PÎK, NAV-DEM, Enstîtuya Kurd a Swîsreyê jî di nav de 36 pêkhateyên siyasî ji bo protestokirina Peymana Lozanê daxuyaniya hevpar dan û banga beşdarbûna meş û mîtînga ku wê 27'ê Tîrmehê roja Şemiyê saet 13.00'an li Lozanê pêk were, kirin.

'DEWLETA TIRK HEMÛ DESTKEFTIYÊN KURDAN HEDEF DIGIRE'

Komîteya Amadekar a ku ji bo amadekariyên mîtîngê binirxîne hatin gel hev, piştî civînê daxuyaniyek da çapemeniyê. Di dax-

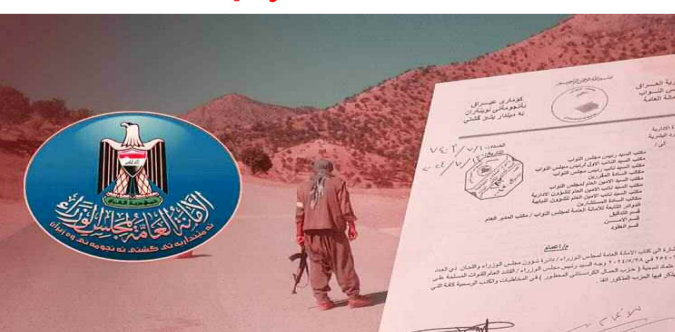
uyaniya ku li Navenda Civaka Demokratîk a Kurd a Lozanê de hat dayîn de hat gotin ku dewleta Tirk a dagirker hewl dide hemû destkeftiyên Kurdan tine bike.

Li ser navê Komîteya Amadekar hevserokên Konseya Kurd a Demokratîk a Swîsreyê (CDK-S) Cemal Ozdemîr û Dîlan Çetînkaya banga beşdarbûna mîtîngê li her kesî kirin. Dîlan Çetînkaya diyar kir ku ew ê ti carî dagirkeriya dewleta Tirk a li ser Başûrê Kurdistanê qebûl nekin û got ku bi boneya 101'emîn salvegera Lozanê divê Kurd li dijî vê dagirkeriyê bibin yek. 'EV PEYMANA KOMKUJÎ Û

ZILME YE' Cemal Ozdemîr jî ev tişt anî ziman: "Em bang li gelê xwe û dostên xwe yê li Swîsreyê dikin ku werin em vê peymanê ku ji roja hatiye îmzekirin û vir ve ji bilî qetlîam, rondikên çavan û zilmê tu feydeya wê ji bo gelê me tineye, protesto bikin."

Meşa li Lozana Swîsreyê wê roja Şemiyê saet di 13.00 de li Place des Pionnières destpê bike. Wê li qada Chateau D'ouchy a li kêleka Gola Lemanê ku piştî îmzekirina Peymana Lozanê pîrozbahî lê hatibû lidarxistin, mîtîng bê lidarxistin.

Hikûmeta Îraqê ji ofîsên xwe xwest ku PKK'yê wekî rêxistineke 'qedexe' bi nav bike

Emîndariya Giştî ya Encumena Wezîran a Îraqê daxwaz ji ofîsên xwe kiriye ku di nameyên xwe de Partiya Karkerên Kurdistanê (PKK) wekî rêxistineke "qedexe" bi nav bike.

Emîndariya Giştî ya Encumena Wezîran a Îraqê daxwaz ji ofîsên xwe kiriye ku di nameyên xwe de Partiya Karkerên

Kurdistanê (PKK) wekî rêxistineke "qedexe" bi nav bike. Ew name 14ê Tîrmeha 2024an hatiye derxistin û îro gihîştîya Parlamentoya Îraqê. Name ji aliyê Rêveberê Giştî yê Ofîsa Karûbarên Îdarî ya Emîndariya Giştî ya Encumena Wezîran Ferh Ebûdî ve hatiye şandin. Serokê Fraksiyona Partiya Komela Dadgerî ya Kurdistanê ya Parlamentoya Îraqê Soran Omer ji Rûdawê got ku ew name gihîştîye fraksiyonan û aliyên din ên parlamentoyê.

Di nameyê wiha tê gotin, "Li gorî nameya ku ji aliyê Ofîsa Karûbarên Emîndariya Giştî ya Encumena Wezîran ve di 28ê Gulanê de hatiye weşandin, Serokwezîr û Fermandarê giştî yê hêzên çekdar ferman da ku dema navê PKK'yê di belgeyan de tê gotin, wekî 'Partiya Karkerên Kurdistanê ya qedexekirî' bê nivîsandin."

Soran Umer herwiha got, "Li gorî nameyê, êdî Hikûmeta Federal wê PKK'yê wekî partiyeke qedexe binirxîne."

Barî Teyfûrî (Bêwar)

Navdar û xêrxwezekî gelê kurd Memmedelîyê Mehmedê Şemo di nav cîvaka meda wek bijîşkekî bêvez (bêhempa) dihat naskirin û nirxandinê. Ew mirovekî dilsoz, mirovhes, merd, înternasional, pîrzane, maqûl, cindî û xêrxwezê her kesî bû. Kêrî her kesî dihat, esl mirov bû. Ew hem bijîşkekî navdar him jî helbestvanekî lirîk û welatparêz bû, her-tim helbest dinivîsî...

M.M.Ş. gurapê dayîka min bû. Hertim ji min ra digot - helbestvanîyêda xarziyê min dişipe min. Min ku ji wîra helbestên xwe dixwendin şa dibû.

1998 ê sale min ji wîra ev helbest nivîsîbû Xalê min ê hêja û maqûl Memmedelîyê Mehmedê Şemo re dîyarî...

Doktor.
Tim dilê êlê de tê bijî pispör.
Hespê Bor sîyarbin bidin rikêfa,
Em berb welêt herin bibine sînor.
Li Kurdistan ê de ser axa evra,
Em rojbûyîn a te derbazkin doxtor.
Tu him loxmanî him jî helbestvan,
Bedhala qenc dikî bi dil û bi can,
Tu kesî nahêlî bimîne perşan,
Bi ulmê xweva navdarî pispör.
Timê hejarara tu bûyî sitar,
Te xwe hesiband ber êlê deyndar,
Êl te dihesbîne çawa payedar,
Bi êla xwe ve kubarî pispör.
Xwezila a niha mîlta mêrxasa,
Welêt bigeryana terê gernasa,
Wîçaxî dilê me bibûye hêsa,
Va êdî nêzînke rizgarî pispör.
Serê sîmsar bigre hertim tu quloz,
Heyştê jî, sed jî yê te neke hoz,
Emê sed salîya te bikin pîroz,
Tê Kurdistanê de bigerî pispör,
Tim dilê Barî de tê bijî doxtor!
16.05.1998.

Bêwar Barî Teyfûrî.
Lê mixabin ew şanazî ji wîra nebû qismet, li ser axa pîroz û evra wî gav neavît...

Lê wek bijîjk, mirovekî zane, xêrxwez, baş û helbestvanekî yê dilê meda hertim bijî.

Kesayyetên mînanî M.Ş. yên ku mirovahîyêra xizmetê dikin nemirin hertim zindîne. Me şexsê wîda xêrxwez û navdarekî xwe maqûl unda kir. Gel, cîvak bi navdarên wehava tên naskirin û nirxandin û kubar û firmaxin... Rehma xwedê lê be!

Me soz dabû ku bi hev ra
Em herin ser axa evra,
Baçe gulê reng rengî
Daynin ser mexbera şehîda.
Lê nebû qismet ew nêt
Bi tera çû axa sar,
Lê dimilmile ala reng-reng
Li ser axa welêt.
Ruhê te yê li wir be her car
Her tim tê zindî bî
Li helbesta minda
Xalo can
Barî te bîrnake tu car...

Kurdên jibîrkirî yên Qazaxistanê: Em jî dixwazin vegerin Kurdistanê

Biyabanên bê serûber ên Qazaxistanê û avhewayê wê ya dijwar, bûbûn girtîgeh bo gelên sirgunkirî, Kurd jî di nav wan da.

Qazaxistan di salên Şerê Duyemîn ê Cîhanê de bûbû polîgona ji bo ceribandîna siyasî û civakî û cihê sirgunkirina gelan, ku rejîma Stalîn, wan ji bo desthilata Sovyetê xeter didît.

Îspanelîyê Qadir ê 75 salî ku her tim hesreta Kurdistanê di dilê wî de ye dibêje "Sê caran me sirgûn kirine. Di sala 1937an de me sigûn kirin û em ji Kafkasê hatine. Di sala 1944an da Kurmancên me ji Girûzê sirgûn kirine. Û di sala 1991an de ji Ermenistanê hatine sirgûnkirin. Dilê kê Kurdistanê naxwaze. Niha televîzyonên me hene gişt nîşan dide. Euronews Kurmancan nîşan dide, em lê dinêrin, dibînin halê Kurmancan çawa ne. Em jî hez dikin Kurdistanê me çîbibe û sibe dusibe em jî herine erdên xwe."

Rojekî payîzê sala 1944an serbazên Artêşa Sor hatin ber deriya mezinê vê malbata Kurd, ku li gundekî herêma Batûm a ber Derya Reş dijiyan.

Fatme Kurdova ya 84 salî ku di dema sirgûnê de xwişka wê canê xwe ji dest dide rewşa dijwar a rêya sirgûnê tîne ziman "Ez bi xwe di sala 1939an de ji dayik bûme. Ême dokument di destên me de tinebûn. Birangên bavên min hebûn, paşê ku em gir bûn di sala 1922yan de em derxistine ez bi xwe di 1939an de bûme. Stalîn digot van miletan giştî bibin di dengizê de berdin bila gişt bimirin. Paşê Lenîn e yan yekî din e kîjan e niha nayê bîra min got rast bajon bila herin wê derê li wê derê bijîm. Mal û halên me, gamêş, dewar gişt li wê derê man. Miletê gişt kom kirin û ajotin. Qet tiştekan nedan miletê. Em xistin trênan, 5-6 rojan di rê de man. Xwişka min a gir di rê de mir, ji cihêkî ku jê re Ural digotin xwişkan li Urala derê kirin bin erdê. Bi çar biryên min re em çûn hêla Kirgîzistanê. Li Kirgîzistanê êdî hindik hindik em şixulîn, me pambû kom dikirin û wiha pê dijiyan."

Kurdên ku ji Ermenistan û Azerbaycanê hatine sirgûnkirin li Qazaxistanê tîne naskirin lê Kurdên ku ji Batûmê hatine sirgûnkirin li Kurdistanê di derbarê wan de zêde agahî tunin û nayên

gihîştin Qazaxistanê leşkeran dora me girtibûn me bermedidan. Paşê her malbateke Qazax Kurmancan dibirin mala xwe. Wexta ku li wê derê diman (dema di bin çavdêriya leşkeran de) Qazaxan

naskirin. Nargîle Hosenoglu dema ku cara duyem ji Gurcistanê tîne sirgûnkirin wiha tîne ziman "Gava ku wan sirgûn kirin qet tiştekan wan tunebûn, her tiştên xwe hiştin û hatin. Hatin vê derê Qazaxistanê bi xwe hatin. Gava hatin li van welatan jiyan lê dîsa her tim welatên xwe dixwestin. Paşê yên dîsa dixwestin, di salên 1950yî de dîsa çûn Gurcistanê. Wê wextê ez 5-6 salî bûm. Piştî ku li Gurcistanê 4 salan man, ew dîsa sirgûn kirin. Ez wê çaxê hatim vê derê û wê demê ez diçûm dibistana seretayî."

çortan diavêtin Kurmancan. Wan (Kurmancan) digotin qey ew kevirin diavêjin wan. Paşê ku lê dinêrin ku ew toraqê çêkirine. Wekî alîkariyê bi wan re kirin."

Bi tevahî di maweya salên 1937-1944an de ji herêmên cuda yên Yekîtiya Sovyetê ji Kurd, Koreyî, Alman, Polonî, Ermenî, Çeçen, Înguş, Çerkez, Tirk û yên din, bi giştî 1 milyon û 209 hezar kes ajotibûn çolên Qazaxistanê.

Cotkarê Kurd ê li gundê Uştobê yê Qazaxistina Ruslan Hosenoglu got "2 hezar miletê me li gundê Uştobê hene. Ev 10 sal in min vê çewlikê kiriye. Dema min kirî van deran gişt vala bûn, niha şukur ji Xwedê re dewar mewarên me hene rin dijin. Miletên me yîn Kurmanc giştî rind dişuxlên bi selamet dijin. Di nav Qazaxan de hevelên min hene em bi hev re bira dijin, hevdu dizanin."

Piraniya gelên sirgunkirî piştî hilweşîna Sovyetê vegeriyan welatên xwe. Lê rêveberiyên wan Komaran, ku Kurd jê hatibûn ajotin, nehîştin Kurd vegerin gundên xwe.

Îro li seranserê Qazaxistanê hejmarê Kurdên sirgunkirî ji 100 hezarî zêdetir e.

YNK: Em lihevkirina PDK û Eniya Tirkmenan a li ser Kerkûkê qebûl nakin

Berdevkê YNKyê Sadî Ehmed Pîre derbarê lihevkirina PDK û Tirkmenan a li ser Kerkûkê got, "Em vî gavî wekî firotina Kerkûkê dibînin."

Parlamentê Eniya Tirkmenan ê Kerkûkê (ITC) Erşad Salihî ragihand ku wan li ser mijara serokê Encûmena Parêzgeha Kerkûkê û diyarkirina parêzgarê Kerkûkê bi Partiya Demokrat a Kurdistanê (PDK) re li hev kiriyê.

Berdevkê Yekîtiya Niştîmanî ya Kurdistanê (YNK) Sadî Ahmet Pîre diyar kir ku ew dê di derbarê Kerkûkê de peymaneke wiha qebûl nekî.

Berdevkê Yekîtiya Niştîmanî ya Kurdistanê (YNK) Sadî Ahmet Pîre li ser mijarê ji Rûdawê re axivî.

Sadî Ahmet Pîre got, "Rêkeftina PDK û Eniya Tirkmenan a salek parêzgarî ji Kurdan re, salek ji Tirkmenan re û salek jî Ereban re parçêkirina Kerkûkê ye.

Rêkeftina di navbera PDK û Eniya Tirkmenan de tê wê wateyê Kerkûka ku wekî dilê Kurdistanê dibînin, didin ber firotinê."

YNK: Lihevkirineke wiha nabe

Sadî Ahmet Pîre bi bîr xist ku di hilbijartinên encumenên parêzgehan de YNKyê li Kerkûkê herî zêde deng bi dest xistiye û partiya wî ji maf û destkeftiyên xwe paşde gav navêje.

Heriwha Sadî Ahmet Pîre got, "Erşad Salihî xeletî kir, lihevkirinek wiha nabe." Parlamentê Eniya Tirkmenan ê Kerkûkê (ITC) Erşad Salihî doh beşdarî bernameya Rûdawa Îro bûbû.

Erşad Salihî li ser rûniştinên meclîsa parêzgehê, hilbijartina serokê meclîsê û diyarkirina parêzgarê Kerkûkê bersiva pisên Nwêner Fatîh da. Erşad Salihî got, "Em bi Partiya Demokrat a Kurdistanê (PDK) re li ser rêveberiya hevbeş a Kerkûkê hev ra ne.

Em hevî dikin ku birayên Ereban lihevkerî binirxînin.

Em dixwazin hemû aliyên siyasî beşdarî rêveberiya Kerkûkê bibin ji ber ku wekî nûnerê pêkhatayan beşdarî hilbijartinan bûn û deng wergirtin. Em di wê baweriyê de ne ku divê hemû pêkhatayan bi rêya partiyên siyasî li ser diyarkirina parêzgarêkî hevpar li hev bikin."

Salihî di derbarê posta parêzgarîyê de ragihand jî ku ji ber ku ev demek e di navbera aliyên de lihev kirin çênebûye parêzgar nehatiye diyarkirin. Heriwha got ku wan bi PDKyê re li hev kiriyê û di çarçoveya lihevkerîyê de bi gihandina 4 kursiyên dikarin bi Ere-

ban re hikûmeteke herêmî ava bikin.

Salihî diyar kir ku di çarçoveya lihevkerîyê de PDKyê re, her sal wê parêzgarî ji aliyê nûnerê yek pêkhatayê ve were kirin.

Li gorî Erşad Salihî, posta parêzgarîyê salekê ji aliyê Kurdan, salekê Tirkmenan û salekê jî Ereban ve were birêvebirin.

Li Kerkûkê ji ber nakokiyên YNK û PDKyê û herwiha şerê desthilatdariyê di navbera Kurd-Tirkmen û Ereban de girêka bajêr nayê çareserkirin. Aliyên siyasî li ser posta parêzgarîyê li hevdu nakin YNKyê piraniya kursiyên Encûmena Parêzgeha Kerkûkê bi dest xistiye û ew eşkere dîke ku posta parêzgarîyê mafê wê ye.

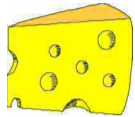
Li aliyê din, PDK, Ereban û Tirkmen jî eşkere dikin ku ew post mafê hemû aliyên e û ew dikarin bi awayekî demkî wê postê bidin pêkhatê û aliyên li Kerkûkê. Di Encûmena Parêzgeha Kerkûkê de 16 kursî hene ku yek ji wan jî a pêkhatayan e.

18ê Kanûna Paşîn a 2023an hilbijartinên herêmî yên encumenên parêzgehên Îraqê hatin lidarxistin. Tirkmenan 2, Ereban 6 kursî, YNKyê 5 kursî, PDKyê 2 kursî û Xirîstiyanan jî bi rêya kotayê kursiyek bi dest xistibûn. Li gorî yasayê her jî 4 salan carekê hilbijartinên encumenên parêzgehên Îraqê tîne lidarxistin.

Ji ber êrişên DAIŞê yê piştî sala 2013an, pirsgerêkên ewlehiyê hilbijartin nedihatîn lidarxistin. Her wiha li gorî yasayê divabû 5ê Sibata 2024an de yekemîn cîvîna Encûmena Parêzgeha Kerkûkê bihata lidarxistin lê ji ber nakokiyên aliyên siyasî civîn hatibû bipaşxistin.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Pp

penîr

Ev çiyey? Ev penîre.
Bu nədir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

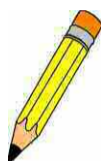
pîvaz

Ev çiyey? Ev pîvaze.
Bu nədir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is an onion.

perçemek

Ev çiyey? Ev perçemeke.
Bu nədir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

pênûs

Ev çiyey? Ev pênûse.
Bu nədir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

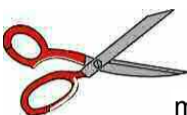

beq

Ev çiyey? Ev beqe.
Bu nədir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

Ev çiyey? Ev qaze.
Bu nədir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

meqes

Ev çiyey? Ev meqese.
Bu nədir? Bu qaçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

portqal

Ev çiyey? Ev portqale.
Bu nədir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is an orange.

Rr

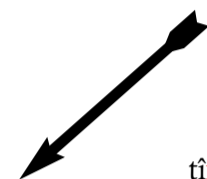
şêr

Ev çiyey? Ev şêre.
Bu nədir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

kêwrişk

Ev çiyey? Ev kêwrişke.
Bu nədir? Bu dovşandır.
Что это? Это заяц.
What is it? It is a rabbit.

tîr

Ev çiyey? Ev tîre.
Bu nədir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is an arrow.

rovî

Ev çiyey? Ev roviye.
Bu nədir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss

sêv

Ev çiyey? Ev sêve.
Bu nədir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is an apple.

stêrk

Ev çiyey? Ev stêrke.
Bu nədir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звезды.
What is it? It is a star.

se

Ev çiyey? Ev seye.
Bu nədir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

sêvik

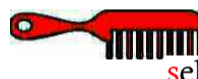
Ev çiyey? Ev sêvike.
Bu nədir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель.
What is it? It is a potato.

Şş

şûr

Ev çiyey? Ev şûre.
Bu nədir? Bu qilıncdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.

şeh

Ev çiyey? Ev şeye.
Bu nədir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок.
What is it? It is a comb.

şîr

Ev çiyey? Ev şîre.
Bu nədir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.

şûşe

Ev çiyey? Ev şûşeye.
Bu nədir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.

Tt

tîr

Ev çiyey? Ev tiriye.
Bu nədir? Bu üzümdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

tûtî

Ev çiyey? Ev tûtiye.
Bu nədir? Bu tutuqşudur.
Что это? Это попугай.
What is it? It is a parrot.

pirtûk

Ev çiyey? Ev pirtûke.
Bu nədir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

tîmsak

Ev çiyey? Ev tîmsahe.
Bu nədir? Bu tîmsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu

utî

Ev çiyey? Ev utiye.
Bu nədir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is an iron.

guh

Ev çiyey? Ev guhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is an ear.

Ûû

bilûr

Ev çiyey? Ev bilûre.
Bu nədir? Bu tütəkdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

brûsk

Ev çiyey? Ev brûske.
Bu nədir? Bu yıldırımdır.
Что это? Это молния.
What is it? It is a lightning.

Vv

çav

Ev çiyey? Ev çave.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

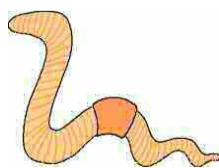
keVc

Ev çiyey? Ev keVoke.
Bu nədir? Bu göyərçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

gul

Ev çiyey? Ev gule.
Bu nədir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flower.

kurm

Ev çiyey? Ev kurme.
Bu nədir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

çûk

Ev çiyey? Ev çûke.
Bu nədir? Bu quşdur.
Что это? Это птица.
What is it? It is a sparrow.

dupişk

Ev çiyey? Ev dupişke.
Bu nədir? Bu əqrəbdir.
Что это? Это скорпион.
What is it? It is a skorpion.

bivir

Ev çiyey? Ev bivire.
Bu nədir? Bu baltadır.
Что это? Это топор.
What is it? It is an axe.

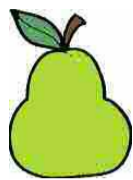

berçavik

Ev çiyey? Ev berçavike.
Bu nədir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки.
What is it? It is glasses.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Hh

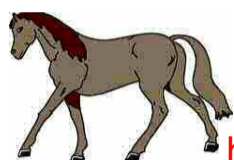
hirmê

Ev çîye? Ev hirmêye.
Bu nêdir? Bu armuddur.
Что это? Это груша.
What is it? It is a pear.

hirç

Ev çîye? Ev hirçe.
Bu nêdir? Bu ayıdır.
Что это? Это медведь.
What is it? It is a bear.

hesp

Ev çîye? Ev hespe.
Bu nêdir? Bu atdır.
Что это? Это лошадь.
What is it? It is a horse.

hêştir

Ev çîye? Ev hêştire.
Bu nêdir? Bu dævêdir.
Что это? Это верблюд.
What is it? It is a camel.

li

dil

Ev çîye? Ev dile.
Bu nêdir? Bu ürêkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

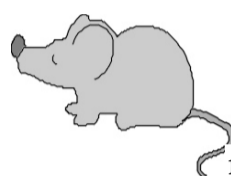
lepik

Ev çîye? Ev lepîke.
Bu nêdir? Bu êlcêkdir.
Что это? Это перчатки.
What is it? It is gloves.

ling

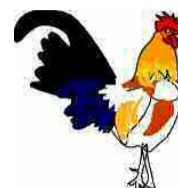
Ev çîye? Ev lînge.
Bu nêdir? Bu çîqdir.
Что это? Это нога.
What is it? It is a leg.

mişk

Ev çîye? Ev mişke.
Bu nêdir? Bu siçandır.
Что это? Это мышь.
What is it? It is a mouse.

îi

dîk

Ev çîye? Ev dîke.
Bu nêdir? Bu xoruzdur.
Что это? Это петух.
What is it? It is a cock.

îsot

Ev çîye? Ev îsote.
Bu nêdir? Bu bibardır.
Что это? Это перец.
What is it? It is a pepper.

gustîl

Ev çîye? Ev gustîle.
Bu nêdir? Bu üzûkdür.
Что это? Это кольцо.
What is it? It is a ring.

keştî

Ev çîye? Ev keştîye.
Bu nêdir? Bu gêmîdir.
Что это? Это паропход.
What is it? It is a ship.

Jj

jûjî

Ev çîye? Ev jûjîye.
Bu nêdir? Bu kirpidir.
Что это? Это ёжик.
What is it? It is a hedgehog.

roj

Ev çîye? Ev roje.
Bu nêdir? Bu günêşdir.
Что это? Это солнце.
What is it? It is the sun.

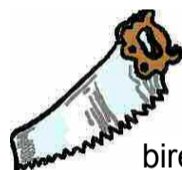
rojname

Ev çîye? Ev rojnameye.
Bu nêdir? Bu qezetdir.
Что это? Это газета.
What is it? It is a newspaper.

kevjal

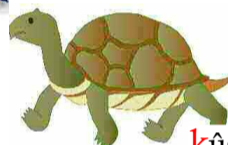
Ev çîye? Ev keviale.
Bu nêdir? Bu xəçəngdir.
Что это? Это краб.
What is it? It is a crayfish.

birek

Ev çîye? Ev bireke.
Bu nêdir? Bu mişardır.
Что это? Это пила.
What is it? It is a saw.

Kk

kûsî

Ev çîye? Ev kûsiye.
Bu nêdir? Bu bağadır.
Что это? Это черепаха.
What is it? It is a tortoise.

kund

Ev çîye? Ev kunde.
Bu nêdir? Bu bayquşdur.
Что это? Это сова.
What is it? It is an owl.

kevçî

Ev çîye? Ev kevçîye.
Bu nêdir? Bu qaşiqdır.
Что это? Это ложка.
What is it? It is a spoon.

lêv

Ev çîye? Ev lêve.
Bu nêdir? Bu dodaqdir.
Что это? Это губы.
What is it? It is a lip.

Ll

lîmor

Ev çîye? Ev lîmone.
Bu nêdir? Bu limondur.
Что это? Это лимон.
What is it? It is a lemon.

xezal

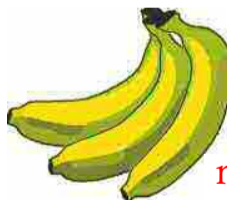
Ev çîye? Ev xezale.
Bu nêdir? Bu seyrandır.
Что это? Это джейран.
What is it? It is a deer.

kûlî.

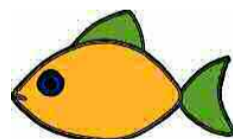
Ev çîye? Ev kûlîye.
Bu nêdir? Bu çeyirtkêdir.
Что это? Это саранча.
What is it? It is a grasshopper.

Mm

mûz

Ev çîye? Ev mûze.
Bu nêdir? Bu banandır.
Что это? Это банан.
What is it? It is a banana.

masî

Ev çîye? Ev masîye.
Bu nêdir? Bu balıqdır.
Что это? Это рыба.
What is it? It is fish.

nan

Ev çîye? Ev nane.
Bu nêdir? Bu çörêkdir.
Что это? Это хлеб.
What is it? It is bread.

Nn

trên

Ev çîye? Ev trêne.
Bu nêdir? Bu qatardır.
Что это? Это поезд.
What is it? It is a train.

hûrbivîn

Ev çîye? Ev hûrbivîne.
Bu nêdir? Bu zərrəbindir.
Что это? Это лупа.
What is it? It is a magnifying-glass.

reng

Ev çîye? Ev reñge.
Bu nêdir? Bu boyadır.
Что это? Это краска.
What is it? It is a colour.

Oo

ode

Ev çîye? Ev Odeye.
Bu nêdir? Bu otaqdır.
Что это? Это комната.
What is it? It is a room.

otobûs

Ev çîye? Ev Otobûse.
Bu nêdir? Bu avtobusdur.
Что это? Это автобус.
What is it? It is a bus.

sol

Ev çîye? Ev sole.
Bu nêdir? Bu ayaqqabıdır.
Что это? Это обувь.
What is it? It is a shoe.

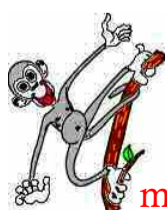
top

Ev çîye? Ev tOpe.
Bu nêdir? Bu topdur.
Что это? Это мяч.
What is it? It is a bool.

gamêş

Ev çîye? Ev gamêşe.
Bu nêdir? Bu camışdır.
Что это? Это буйвол.
What is it? It is a buffalo.

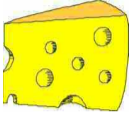

meymûn

Ev çîye? Ev meymûne.
Bu nêdir? Bu meymundur.
Что это? Это обезьяна.
What is it? It is a monkey.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Pp

penîr

Ev çiyey? Ev penîre.
Bu nədir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

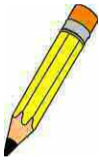
pîvaz

Ev çiyey? Ev pîvaze.
Bu nədir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is an onion.

perçemek

Ev çiyey? Ev perçemeke.
Bu nədir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

pênûs

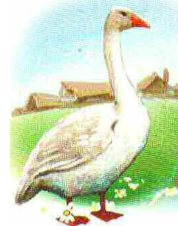
Ev çiyey? Ev pênûse.
Bu nədir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

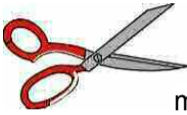

beq

Ev çiyey? Ev beqe.
Bu nədir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

Ev çiyey? Ev qaze.
Bu nədir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

meqes

Ev çiyey? Ev meqese.
Bu nədir? Bu qaçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

portqal

Ev çiyey? Ev portqale.
Bu nədir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is an orange.

Rr

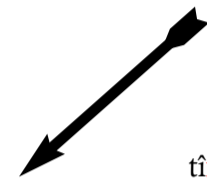
şêr

Ev çiyey? Ev şêre.
Bu nədir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

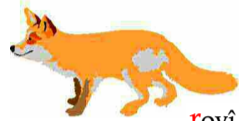
kêwrîşk

Ev çiyey? Ev kêwrîşke.
Bu nədir? Bu dovşandır.
Что это? Это заяц.
What is it? It is a rabbit.

tîr

Ev çiyey? Ev tîre.
Bu nədir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is an arrow.

rovî

Ev çiyey? Ev roviye.
Bu nədir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss

sêv

Ev çiyey? Ev sêve.
Bu nədir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is an apple.

stêrk

Ev çiyey? Ev stêrke.
Bu nədir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звезды.
What is it? It is a star.

şûr

Ev çiyey? Ev şûre.
Bu nədir? Bu qılıncdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.

şeh

Ev çiyey? Ev şeye.
Bu nədir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок.
What is it? It is a comb.

Tt

tîr

Ev çiyey? Ev tiriye.
Bu nədir? Bu üzümdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

tûtî

Ev çiyey? Ev tûtiye.
Bu nədir? Bu tutuqşudur.
Что это? Это попугай.
What is it? It is a parrot.

se

Ev çiyey? Ev seye.
Bu nədir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

sêvik

Ev çiyey? Ev sêvike.
Bu nədir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель.
What is it? It is a potato.

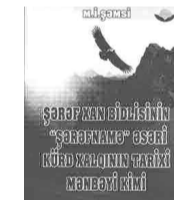
şîr

Ev çiyey? Ev şîre.
Bu nədir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.

şûşe

Ev çiyey? Ev şûşeye.
Bu nədir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.

pirtûk

Ev çiyey? Ev pirtûke.
Bu nədir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

tîmsak

Ev çiyey? Ev tîmsahe.
Bu nədir? Bu timsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu

utî

Ev çiyey? Ev utiye.
Bu nədir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is an iron.

guh

Ev çiyey? Ev guhe.
Bu nədir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is an ear.

Ûû

bilûr

Ev çiyey? Ev bilûre.
Bu nədir? Bu tütökdür.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

brûsk

Ev çiyey? Ev brûske.
Bu nədir? Bu ıldırımır.
Что это? Это молния.
What is it? It is a lightning.

Vv

çav

Ev çiyey? Ev çave.
Bu nədir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

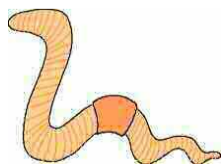
keVc

Ev çiyey? Ev keVoke.
Bu nədir? Bu göyərçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

gul

Ev çiyey? Ev gule.
Bu nədir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flower.

kurm

Ev çiyey? Ev kurme.
Bu nədir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

çûk

Ev çiyey? Ev çûke.
Bu nədir? Bu quşdur.
Что это? Это птица.
What is it? It is a sparrow.

dupişk

Ev çiyey? Ev dupişke.
Bu nədir? Bu əqrəbdır.
Что это? Это скорпион.
What is it? It is a skorpion.

bivir

Ev çiyey? Ev bivire.
Bu nədir? Bu baltadır.
Что это? Это топор.
What is it? It is an axe.

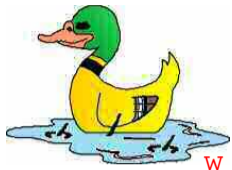

berçavik

Ev çiyey? Ev berçavike.
Bu nədir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки.
What is it? It is glasses.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Ww

w erdek

Ev çîye? Ev werdeke.
Bu nêdir? Bu ökdêkdir.
Что это? Это утка
What is it? It is a duck.

wêne

Ev çîye? Ev wêneye.
Bu nêdir? Bu şəkildir.
Что это? Это картина
What is it? It is a map.

ew r

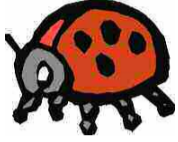
Ev çîye? Ev ewre.
Bu nêdir? Bu buluddur.
Что это? Это туча.
What is it? It is a cloud.

kew

Ev çîye? Ev kewe.
Bu nêdir? Bu kəklikdir.
Что это? Это цесарка
What is it? It is a partridge.

Xx

xalxalok

Ev çîye? Ev xalxaloke.
Bu nêdir? Bu arabüzendîr.
Что это?
Это божья коровка.
What is it? It is a lady-bird.

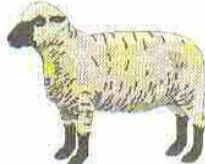
xanî

Ev çîye? Ev xanîye.
Bu nêdir? Bu evdir.
Что это? Это дом.
What is it? It is a home.

xaç

Ev çîye? Ev xaç e.
Bu nêdir? Bu xaçdır.
Что это? Это крест.
What is it? It is a cross.

berx

Ev çîye? Ev berxe.
Bu nêdir? Bu quzudur.
Что это? Это баран.
What is it? It is a sheep.

Yy

xîyar

Ev çîye? Ev xîyare.
Bu nêdir? Bu xiyardır.
Что это? Это огурец.
What is it?
It is a cucumber.

heyve

Ev çîye? Ev heyve.
Bu nêdir? Bu aydır.
Что это? Это луна.
What is it? It is a moon.

1

yek

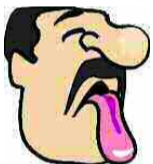
Ev çîye? Ev yeke.
Bu nêdir? Bu birdir.
Что это? Это единица.
What is it? It is a one.

çiya

Ev çîye? Ev çiyaye.
Bu nêdir? Bu dağdır.
Что это? Это горы.
What is it? It is a mountain.

Zz

ziman

Ev çîye? Ev zimane.
Bu nêdir? Bu dildir.
Что это? Это язык.
What is it? It is a tongue.

zengil

Ev çîye? Ev zengile.
Bu nêdir? Bu zəngdir.
Что это? Это звонок.
What is it? It is a bell.

zerik

Ev çîye? Ev zerike.
Bu nêdir? Bu vedrêdir.
Что это? Это ведро.
What is it? It is a bucket.

derzi

Ev çîye? Ev derziye.
Bu nêdir? Bu iynêdir.
Что это? Это игла.
What is it? It is a needle.

ALFABÊ

N b/s	KURDÎ		Azerî	DİKARÎ BIXWÎNÎ
	ya bi tîpên latinî	ya bi tîpên kirîlî	Latinî	
1	Aa	Аа	Aa	Artêş, armanc, av, agir, azadî, adar, azerî, aram, artêş,
2	Bb	Бб	Bb	Bazîd, beran, berf, Baran, ba, bahoz, berbang, bedew, berx
3	Cc	Цц	Cc	Cûdî, cêr, çeş, Declê, Cefer, Cemîl, cêv, Cello,
4	Çç	Чч	Çç	Çekdar, çem, çar, çepik, çav, çeleng, çil,
5	Dd	Дд	Dd	Dayîk, dewr, dar, dest, Dara, dû, deh, defter, don, dîwar, dinê
6	Êê	Ее	Ee	Êlnûr, êvar, êzîng, êş, êlek, Êldar,
7	Ee	Яя	Əə	Enî, ewr, erê, Ewreman, Elî, elek, Elegez, Erzurum,
8	Ff	Фф	Ff	Ferat, frtone, Fariz, fil, fûtbol, Ferman, Firat, Fatma
9	Gg	Гг	Gg	Gerîlla, Gebar, genim, gellî, germ, golig, gore, goh
10	Hh	Нн	Hh	Hewlêr, havîn, hirc hêsir, hewar, havîn, hurmê, hesp
11	Îî	Ии	Ii	Îsal, îni, bîr, pîr, sîr, Îdrîs, Îsa, îcar, valî, Îbrahîm, Îran
12	Ii	Ьь	Iı	Kirin, birin, firîn, kirîn, Miraz, mirin, minminîk,
13	Jj	Жж	Jj	Jîyan, jûjî, Nûjîn, jor, jêr, jehr, jale, jajik, Janna,
14	Kk	Кк	Kk	Kurdistan, karker, kevan, Kemal, Kerkuk, Kerem, kelem
15	Ll	Лл	Ll	Lûr, legleg, gul, bilbil, dil, Laliş, Lêyla, lazim, lempe, lîmon
16	Mm	Мм	Mm	Mîdîa, merd, mêr, mêvan, masî, meş, Misir,
17	Nn	Нн	Nn	Nan, nêrî, nig, Nîva, neví, ner, nav, nas, hinar, Hesên,
18	Oo	Оо	Oo	Osê, Oskan, dor, sor, Oric, ode, orxan, Oslo, Duhok
19	Pp	Пп	Pp	Par, piling, pîr, pola, pis, Paşa, Perîşan, pitî, petek, perçe
20	Qq	Qq	-	Quling, qawe, qîr, qelem, qaîş, qat, qeysî, Qasim, qesir, qend
21	Rr	Рр	Rr	Ro, Rostem, zer, ber, gerîlla, reş, ru, rast, ram, aram, zirav
22	Ss	Сс	Ss	Serok, Sîpan, Sencar, sêv, sor, sût, serî, saz, serbaz, Sefer, sê
23	Şş	Шш	Şş	Şoreş, şev, şe, şene, şêr, şûr, şapik, şalik, şirîn, sekir, şewaq
24	Tt	Тт	Tt	Tîr, tîrêj, tam, tas, tî, tendûr, Temam, temaşe, tîfing, top,
25	Ûû	Уу	Uu	Kûr û dûr, pênuş, hûr, şûr, nûr, bûyîn, çûyîn, bûyar
26	Uu	Юю	Üü	Gul, sur, duðu, guh, buhur, kurd, Kurdistan, guhdar, nuh
27	Vv	Вв	Vv	Vala, vrvêşî, vira, vîalî, av, valî, vajî, Vagîf, Van, vala, eva
28	Ww	Ww	-	War, welat, Wecîh, weşandin, Xwedê, Wezîr, Wekîl, walî
29	Xx	Хх	Xx	Xiyal, xewn, xanî, xurtî, Xelîl, xalo, xatî, Xalid, xaç, xêr, xas
30	Yy	Йй	Yy	Yasin, Yusif, Yagub, Yasemen, yeqîn, Yehya, yarmarka
31	Zz	Зз	Zz	Zozan, zer, zêr, zor, zengil, zend, zîv, zelal, Zîver, zêytûn

Захо запускает три крупных проекта с бюджетом более 12 миллиардов динаров

Руководитель администрации района Захо в Иракском Курдистане 18 июля объявил о начале трех значительных проектов, общий бюджет которых превышает 12 миллиардов динаров. Во время церемонии закладки фундамента чиновник заявил: "Общий бюджет в размере более 12 миллиардов 420 миллионов динаров был выделен на эти три проекта в администрации Захо".

Проекты включают в себя реконструкцию кольцевых развязок, строительство медицинского центра в Даркаре, а также обеспечение медицинским оборудованием и инструментами различных медицинских учреждений, находящихся в ведении администрации.

"Эти инициативы направлены на улучшение инфраструктуры и медицинских услуг в районе Захо, что отражает нашу приверженность улучшению качества жизни наших жителей", — добавил Шехо.

Власти Курдистана предоставят бесплатное частное образование лицам, пережившим зверства ИГ

Региональное правительство Курдистана (КРГ) объявило о возможности. "Выжившие в [терроре] ИГИЛ,

платном доступе к частным школам для лиц, переживших террор "Исламского государства" (ИГ, ИГИЛ).

Министр образования КРГ Алан Хама Саид заявил во время пресс-конференции, что управление неправительственного образования выделит 100 дополнительных бесплатных мест для выживших, дополняя уже существующие воз-

имеющие право продолжить обучение, смогут делать это бесплатно в течение пяти лет", — подтвердил Саид. Он подчеркнул, что эта инициатива является частью более широких усилий по расширению образовательных возможностей для тех, кто пострадал от террора.

Это решение отражает директиву премьер-министра Ирака об усилении образовательной поддержки

для переживших зверства ИГ. Министерство образования КРГ будет контролировать ее реализацию, гарантируя, что участвующие учреждения соблюдают указанные руководящие принципы.

"Этот указ особенно направлен на устранение пробелов в образовании, с которыми столкнулись курдские езиды, ставшие жертвами резни и геноцида", — уточнил Саид. "До сих пор не было никаких отклонений от наших образовательных принципов, но мы стремимся обеспечить, чтобы курдские езиды и выжившие [после террора] ИГИЛ получали образовательную поддержку, которую они заслуживают".

Министр Саид пояснил, что недавнее общение премьер-министра с министерством финансов Ирака касалось обеспечения средств на заработную плату учителей, подтвердив, что они находятся в компетенции руководства Курдистана и не требуют новых договорных обязательств.

Курдянка приняла участие в эстафете огня Олимпийских игр в Париже

22 июля Шилан Шамаль Мустафа стала первой курдской женщиной, которая пронесла

олимпийский факел из Афин в Париж.

Летние Олимпийские игры начнутся 26 июля и продлятся до 11 августа, а паралимпийские игры пройдут с 28 августа по 8 сентября в Париже.

Шилан, родившаяся в провинции Дияла на севере Ирака, сейчас проживает во Франции. Ее отец, дантист, часто переезжал со своей семьей по провинциям Ирака, прежде чем обосноваться в Ливии. В 2005 году, когда Шилан было четырнадцать лет, ее семья переехала на постоянное место во Францию.

Шилан — инженер по промышленному дизайну и спортсменка.

"Французские школы предлагают возможность изучать различные виды спорта, такие как регби, альпинизм, бег, гандбол и настольный теннис, но моей страстью было тхэквондо", — объяснила Шилан.

После многих лет занятий Шилан основала первый спортивный клуб в своем родном городе во Франции. Сейчас она управляет клубом и тренирует 40 молодых игроков.

Пентагон подтвердил атаку на базу США в Ираке

Американский военный чиновник в среду подтвердил РИА Новости атаку беспилотников на базу США на западе Ирака, добавив, что никто из персонала не пострадал.

Ранее источник в международной антитеррористической коалиции сообщил РИА Новости, что два заминированных беспилотника атаковали базу США Айн аль-Асад в провинции Анбар на западе Ирака.

"Предварительные данные подтверждают, что силы США и коалиции успешно перехватили две беспилотные авиационные системы на авиабазе аль-Асад в Ираке. Весь персонал в порядке, пострадавших нет", — заявил военный чиновник агентству.

С октября прошлого года базы США в Ираке и Сирии неоднократно подвергались нападениям, ответственность за которые брали на себя вооруженные группировки в составе сил "Исламского сопротивления Ирака". Согласно заявлениям группировок, удары по базам являлись ответом на действия израильской армии в секторе Газа и их поддержку со стороны США.

Эти атаки были практически полностью прекращены после того, как в феврале в результате нападения на американскую базу в Иордании погибли трое военнослужащих США, более 40 получили ранения. В ответ американская авиация нанесла удары по западному Ираку и приграничным с Сирией районам.

США обучают офицеров пешмерга борьбе с терроризмом

Генеральное консульство США в Эрбиле в сотрудничестве со Службой дипломатической безопасности провело углубленную подготовку по борьбе с терроризмом для 24 офицеров сил Иракского Курдистана.

Интенсивный курс, проведенный для офицеров командования "Зеревани", был сосредоточен на защите критически важной инфраструктуры как от терроризма, так и от стихийных бедствий, говорится в заявлении консульства.

Участники учебной программы

приобрели жизненно важные навыки, в том числе налаживание партнерских отношений с сообществом, обнаружение ранних признаков потенциальных нападений и понимание воздействия взрывчатых веществ. Эта инициатива является частью более широких усилий США по укреплению потенциала курдских сил безопасности в регионе.

Заместитель офицера региональной безопасности Майкл Блис и генерал-лейтенант Азиз Вайси обратились к выпускникам, под-

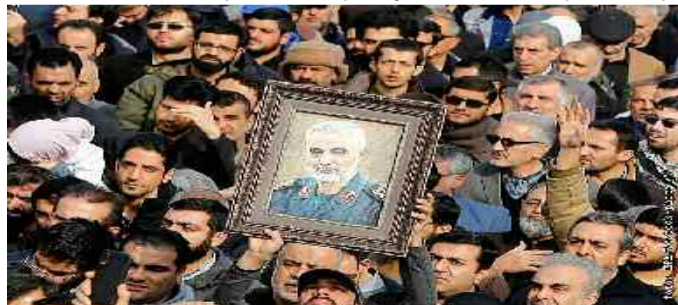
черкнув важность обучения в укреплении региональной безопасности и стабильности. Церемония завершилась вручением сертификатов участникам. С 2014 года Соединенные Штаты являются важнейшим партнером сил пешмерга, предоставляя военную, консультативную и финансовую помощь. Эта поддержка началась в ответ на наступление "Исламского государства" (ИГ) в Ираке и на спорных территориях между Эрбилем и Багдадом.

Помощь Вашингтона внесла значительный вклад в продолжающуюся программу реформ министерства пешмерга, направленную на объединение и укрепление курдских вооруженных сил.

Эта недавняя инициатива по обучению подчеркивает неизменную приверженность США безопасности и стабильности Курдистанского региона, а также их приверженность борьбе с терроризмом посредством стратегического партнерства и усилий по наращиванию потенциала.

Иран намерен добиваться суда над виновными в убийстве генерала Сулеймани

Иран намерен привлечь к судебной ответственности исполнителей и организаторов убийства генерала Кор-

пуса стражей исламской революции (КСИР, элитные части иранских ВС) Касема Сулеймани. Об этом заявил исполняющий обязанности министра иностранных дел исламской республики Али Багери Кани после сообщений СМИ о якобы имевшихся у Тегерана планах покушения на экс-президента США Дональда Трампа, который в 2020 году отдал приказ ликвидировать иранского военачальника.

"Я недвусмысленно сказал вам, что мы прибегнем к юридическим и судебным процедурам и механизмам на национальном и международном уровнях, чтобы привлечь к ответственности исполнителей и [разработ-

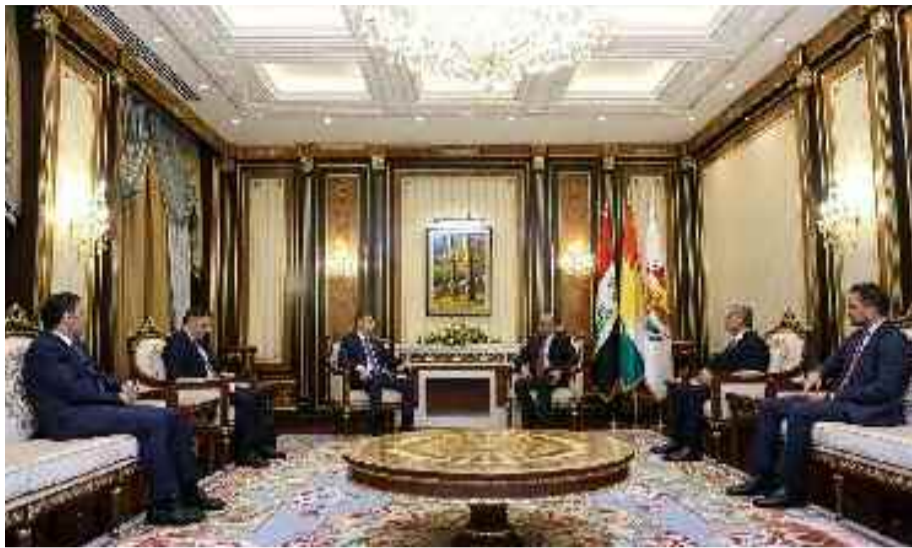
чиков плана] убийства генерала Сулеймани из числа военных", — сказал иранский дипломат в интервью телеканалу CNN. "Мы будем использовать только иранские и международные правовые и судебные процедуры", — заявил Багери Кани, отвечая на вопрос, означают ли его слова отказ от применения насильственных мер в отношении Трампа.

"Американцы открыто заявили, что они убили высокопоставленного иранского военачальника. Так что заниматься этим вопросом — наше естественное право, и те, кто обвиняется по этому делу, должны предстать перед справедливым судом", — добавил чиновник. Командующий силами специального назначения "Аль-Кудс" КСИР Сулеймани погиб 3 января 2020 года в результате ракетной атаки ВВС США в районе аэропорта Багдада.

Ранее CNN сообщил, что Иран якобы планировал покушение на Трампа, что привело к усилению охраны Секретной службой экс-президента США. По утверждению телеканала, целью иранских властей также было устранение бывшего госсекретаря США Майка Помпео. Официальный представитель МИД Ирана и постпредство исламской республики при ООН отвергли эти обвинения.

Президент Нечирван Барзани приглашен в Азербайджан на "COP29"

Посол Азербайджана в Ираке передал официальное приглашение президенту Курдистана Нечирвану Барзани посетить Баку и принять участие в конференции ООН по изменению климата "COP29", которая пройдет с 11 по 22 ноября. Согласно заявлению офиса

президента Курдистана, руководитель аппарата президента Фавзи Харири принял посла Азербайджана Насира Мамедова, чтобы обсудить вопросы укрепления и расширения отношений между Курдистаном и Азербайджаном, а также вопросы регионального развития.

Посол Мамедов выразил желание Азербайджана расширить связи с курдским регионом Ирака, подчеркнув, что визит президента Барзани в Баку и встреча с президентом Азербайджана ознаменуют новую главу в отношениях между Азербайджаном и Курдистаном.

Аналогичное приглашение от Азербайджана получил и премьер-министр Курдистана Масрур Барзани.

Министр Курдистана о правах меньшинств и избирательной реформе

Министр по делам меньшинств Регионального правительства Курдистана (КРГ) Айдын

Маруф изложил несколько требований общин Иракского Курдистана, включая право вето на предстоящих парламентских выборах.

Во время пресс-конференции, состоявшейся после встречи с организациями гражданского общества, представляющими этнические и религиозные группы Курдистана, министр Маруф призвал внести поправки в местный закон о выборах и увеличить квоту мест меньшинств в парламенте с пяти до пятнадцати.

Он пояснил, что, хотя некоторые общины будут участвовать в выборах в парламент Курдистана вне системы квот, другие решили бойкотировать их в знак протеста против системы, недавно введенной Багдадом, и согласно которой квоты мест меньшинств в курдском парламенте сначала были ликвидированы, а после протеста были возвращены, но только 5 из ранее существовавших 11.

В феврале федеральный суд Ирака реструктурировал Курдистанский регион на четыре избирательных округа для будущих выборов, сократив количество мест в парламенте со 111 до 100, с конкретными выделениями Эрбиля, Сулеймании, Дохука и Халабджи. Это решение встретило серьезное сопротивление со стороны "Демократической партии Курдистана" (ДПК) и партий меньшинств.

В ответ на жалобы на недостаточное представительство общин, Судебный совет по выборам в конце мая поручил Высшей Независимой избирательной комиссии Ирака (ИНЕС) выделить пять мест в парламенте Курдистана различным общинам. Однако это распределение было раскритиковано как неадекватное и ошибочное в отношении количества меньшинств в провинциях, а также как принятое без консультаций с сообществами.

Будучи государственным министром по делам меньшинств, Маруф обязался внимательно следить за положением этнических и религиозных общин. Он подчеркнул, что общины участвуют в выборах как этнические группы в Курдистане, но на религиозной основе в Ираке. Консультативные встречи продолжают собирать мнения и предложения, которые будут объединены в отчет для соответствующих органов власти, чтобы лучше поддерживать эти сообщества. Министр подчеркнул полную поддержку Региональным правительством Курдистана прав общин, отметив, что усилия курдского правительства способствовали единству и сосуществованию между общинами региона. Он сообщил, что все общественные активисты согласились с важностью проведения шестой сессии парламентских выборов Курдистана в установленные сроки с участием всех политических партий и сообществ.

Министр Маруф подтвердил усилия по внесению поправок в избирательный закон с целью увеличения количества мест по квоте с пяти до пятнадцати, при этом 11 мест должны распределяться по этническому признаку и четыре - по религиозному. Это обеспечит представительство религиозных групп, таких как езиды и шабаки, в парламенте Курдистана.

Он также указал на недостатки системы квот в иракском парламенте, выступив за предоставление представителям общин права вето на предстоящей сессии, чтобы лучше защитить свои интересы. Маруф призвал все политические партии уважать права сообществ, подчеркнув, что цель его ведомства - укреплять отношения, а не поддерживать какую-либо конкретную партию.

Швейцария пожертвовала 1 миллион долларов на помощь перемещенным иракцам

Управление Верховного комиссара ООН по делам беженцев (УВКБ ООН) приветствовало недав-

Ирака. Кроме того, пожертвование позволит удовлетворить острую

нее пожертвование одного миллиона долларов США от правительства Швейцарии на поддержку перемещенных иракцев. Это финансирование поддержит программы УВКБ ООН, в частности помощь беженцам, внутренне перемещенным иракцам и лицам без гражданства по всему Ираку.

В пресс-релизе УВКБ ООН подчеркнуло, что вклад Швейцарии имеет решающее значение для поддержания деятельности по защите, включая регистрацию и юридическую помощь. Финансирование также укрепит национальные системы, чтобы беженцы получали поддержку наравне с гражданами

потребность в гражданских документах среди уязвимых перемещенных иракцев. С 2019 года в сотрудничестве с правительством Ирака УВКБ ООН помогло более 200 000 иракцев получить необходимые документы, позволяющие им получить доступ к основным правам.

"Большинство беженцев в Ираке, особенно сирийцы в Курдистане, имеют доступ к образованию, медицинскому обслуживанию и возможностям получения средств к существованию, в первую очередь в неформальном секторе. Хотя иракские власти продемонстрировали приверженность поддержке

сирийских и других беженцев, устойчивая донорская поддержка остается решающим для укрепления национальных структур и улучшения услуг для беженцев и вынужденных переселенцев", — добавили в УВКБ ООН.

Ирак принимает около 300 000 беженцев, большинство из которых проживают вместе с иракскими общинами в городах и деревнях, в том числе около 32 процентов в лагерях беженцев в Курдистане. Из-за продолжающегося отсутствия безопасности и нарушений прав человека и гуманитарного права в своих странах беженцы сталкиваются с ограниченными перспективами возвращения и нуждаются в постоянной поддержке для достижения самообеспеченности и внесения положительного вклада в принимающие их сообщества.

Кроме того, более 1 миллиона иракцев остаются внутренне перемещенными лицами, причем около 150 000 из них проживают в 21 лагере для внутренне перемещенных лиц в Курдистане. УВКБ ООН продолжает сотрудничать с властями в поиске долгосрочных решений, включая добровольное возвращение в места своего происхождения, переселение в пределах Ирака и местную интеграцию, обеспечивая достойные и устойчивые результаты для перемещенного населения.

В Сулеймании задержаны более 20 членов ИГ

Служба национальной безопасности Ирака 22 июля объявила о захвате 21 члена "Исламского государства" (ИГ) в провинции Сулеймания региона Курдистан.

По заявлению службы безопас-

ности, операция стала результатом разведывательных усилий и многомесячного наблюдения. Получив разрешение суда, Контртеррористическое подразделение в сотрудничестве с органами безопасности

Курдистана провело рейд на укрытия ИГ.

Среди задержанных есть видные командиры ИГ, в том числе начальник службы безопасности так называемой "провинции Фаллуджа" и помощник по административным вопросам "провинции Диджла".

На допросах задержанные признались в своей принадлежности к "Исламскому государству" и в проведении многочисленных операций против силовиков.

"Исламское государство" по-прежнему представляет угрозу для сил безопасности и гражданского населения в Ираке. Группировка использует свои спящие ячейки для осуществления террористической деятельности.

ДИПЛОМАТ

№ 27 (587) 18 - 24 июль 2024-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Барзани обещает наказать виновных в попытке убийства чиновника ДПК

Курдский лидер Масуд Барзани, президент "Демократической

партия Курдистана" (ДПК), осудил покушение на высокопоставленного чиновника ДПК в районе Гармиан, назвав его "террористическим актом" и пообещав, что виновные предстанут перед судом.

Барзани сделал это заявление во время телефонного разговора с Акрамом Салихом, главой отделения ДПК в Гармиане, пережившим нападение в понедельник, 15 июля.

"Виновные в этом инциденте определенно заплатят за свой разрушительный акт", - заявил

Барзани, выразив облегчение по поводу безопасности Салиха. Об этом сообщила штаб-квартира

Нападение произошло рано утром в понедельник, когда был взорван автомобиль Салиха. "Похоже, что машина была взорвана дистанционно. Она была полностью уничтожена огнем. К счастью, я в безопасности, хотя некоторые сотрудники пешмерга, находившиеся рядом со мной, получили легкие ранения", - сказал Салих. Совет безопасности Иракского Курдистана объявил, что ответственность за покушение на жизнь Салиха несет "Рабочая

партия Курдистана" (РПК). "В ходе своего последнего акта агрессии 15 июля 2024 года они нанесли удар по автомобилю высокопоставленного партийного чиновника в городе Калар с помощью прикрепленной к нему мины", - говорится в заявлении СБ Курдистана.

Совет безопасности обвинил РПК в различных насильственных действиях за последние три года, включая убийства граждан и членов партий, поджоги общественных мест, рынков и торговых центров, а также участие в обороте наркотиков и другой незаконной деятельности как на региональном, так и на международном уровне. "Эта деструктивная группа за последние три года напала на нескольких граждан и членов сил обороны Курдистана, некоторые из которых были замучены, а некоторые из их деструктивных действий оказались безуспешными и сорванными", - говорится в заявлении.

СБ Курдистана предупредил, что действия РПК ставят под угрозу будущее курдского региона Ирака, и пообещал, что любая продолжающаяся агрессия не останется без ответа.

Эрбиль решает проблему нехватки воды с помощью новых проектов

Заместитель губернатора Эрбиля Масуд Караш объявил, что столица Иракского Курдистана вскоре реализует два ключевых проекта, направленных на решение продолжающейся проблемы нехватки воды в районах Эрбиля.

"Губернатор скоро объявит хорошие новости относительно проблемы нехватки воды в районах Эрбиля. У нас есть два проекта, которые планируется реализовать на следующей неделе для решения этой проблемы", - заявил Караш в интервью телеканалу "Kurdistan24".

Ожидается, что добавление воды из водохранилища "Ифраз-3" в распределительную сеть города на следующей неделе решит 75% проблем нехватки воды в Эрбиле. Увеличенная подача воды из "Ифраз-3" достигнет 48 тысяч кубометров. Кроме того, будут установлены два новых двигателя для облегчения подачи воды из

"Ифраз-3" в сеть.

Однако Караш подчеркнул, что полное искоренение нехватки воды в Эрбиле требует значительного бюджета, намного большего, чем тот, который имеется в настоящее время. "Стоимость проекта водоснабжения Эрбиля составила 220 миллионов долларов. Таким образом, недавний визит губернатора в Саудовскую Аравию был сосредоточен на сборе средств для проектов на сумму около 700 миллионов долларов", - сказал он. Что касается проектов развития в Эрбиле, Караш подчеркнул, что было реализовано более 300 проектов, многие из которых ежемесячно продвигаются вперед. Несмотря на финансовые проблемы, Региональное правительство Курдистана (КРГ) возобновило проекты развития с первоначальным бюджетом в 28 миллиардов динаров, который позже увеличился до 150 миллиардов динаров. Однако из-за финансового кризиса 2023 года не все проекты удалось реализовать, хотя такие важные проекты, как совмещение Банаславы и вторая очередь дороги Хабат, уже начались.

"Другие виды сервисных проектов в Эрбиле, в том числе в сфере водоснабжения, образования, здравоохранения и дорог, были реализованы за счет бюджета провинции", - отметил Караш.

До 2014 года Багдад выделял бюджеты провинциям, но после сокращения бюджета Курдистана Эрбилю пришлось полагаться на частные средства для устранения пробелов в услугах.

Глава МИД Израиля после удара хуситов по Тель-Авиву выступил за санкции против Ирана

Израиль в одиночку противостоит "оси зла", которую возглавляет Иран, страны так называемого свободного

мира должны наложить санкции на Тегеран, пока не поздно. С таким утверждением выступил глава израильского МИД Исраэль Кац после удара БПЛА по Тель-Авиву, ответственность за который взяло на себя мятежное йеменское движение "Ансар Алла" (хуситы).

"Сегодня утром БПЛА, запущенный террористической организацией хуситов, нанес удар по Тель-Авиву, в результате чего мирный житель погиб и еще 10 получили ранения. Иран поддерживает, обучает и финансирует хуситов в Йемене, "Хезболлах" в Ливане, ХАМАС и "Исламский джихад" в Газе, шиитские ополчения в Ираке и Сирии, а также засылает оружие в Иорданию, чтобы дестабилизировать ее и создать еще один террористический фронт против Израиля", - написал он на своей странице в X (ранее Twitter).

"Израиль в одиночку противостоит оси зла во главе с Ираном, который пользуется поддержкой ряда мировых держав в их более широкой геополитической борьбе. Свободный мир должен немедленно ввести разрушительные санкции против Ирана, чтобы остановить этот режим, пока не стало слишком поздно", - добавил Кац.

Ночью около 03:00 мск в центре Тель-Авива произошел взрыв. Инцидент случился в 150 метрах от здания консульства США. Армейская пресс-служба заявила, что причиной стало "падение воздушной цели", при этом сигналы тревоги не сработали. По факту случившегося проводится проверка. Взывшие на себя ответственность за случившееся хуситы утверждают, что для атаки была использована новая модель БПЛА, способная обходить системы ПВО.

Официальный представитель израильской армии Даниэль Хагари позднее подтвердил, что беспилотник был запущен из Йемена. По его словам, израильские военные полагают, что речь идет об иранском БПЛА модели Samad, модифицированной для увеличения дальности полета. В настоящий момент в армии проводится расследование с целью установить, по какой причине аппарат не был выявлен силами ПВО и почему не была объявлена воздушная тревога.

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ Ü SERNİVİSAR:

TAHİR SİLƏMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

TAXİR SULEYMAN

Tel: +994 50 352-33-18

Baş redaktorun müavini:

Tariyel Cəlil

Xüsusi müxbir:

Nofəl Ədalət

Региональный корреспондент:

Усуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakı Az1040, soyaq S.Mêhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnilib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.

e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966

BUSB-un Sabunçu rayon filialı

VÖEN 1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 1500